

TEORII_{de} *dogrultu*

1

Temmuz-Ağustos

2000

İÇİNDEKİLER

Sunu	2
İEP Ve Başarının Koşulları	3
1993 Çorlu Tabakhane Direnişleri Çelişkiler Havzası	10
Sermaye İktidarlarının Palazlandığı Dinsel Gericilik	18
Sermaye Birikimi Ve Sermaye Birleşmeleri.....	25
Gen Tekniği Ve Felsefe	38
Kapitalist Özel Mülkiyet-Din-Fuhuş Üçgeni	51
Devrimci Saldırı Eylemi (Sorunları Ve Koşulları)	61

Sunu

Sınıflar kavgasının kavurucu sıcaklığı ortasında, Teoride Doğrultu'nun Temmuz-Ağustos 1. sayısıyla yine birlikteyiz.

-Sermaye ve faşist rejimin, ezilen ve sömürülen emek cephesine yönelik ekonomik ve politik saldırılarının yoğunlaşarak arttığı bu süreçte, antikapitalist, antifaşist mücadelelerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek, sermaye ve faşizme geri adımlar attırarak yeni devrimci mevzileri kazanmanın olanaklarını içinde barındıracak devrimci araçlara, devrimci örgütlenmelere kesin ihtiyaç vardır. İstanbul Emek Platformu'nun böylesine birleşik devrimci mücadelenin gerçek bir aracı işlevine kavuşabilmesi görevi açısından "İEP ve Başarının Koşulları" başlığı altında, bu platformun sorunlarını ve yürümesi gereken yolu tartışmaya çalışıyoruz.

-1993 Çorlu Tabakhane Direnişleri Çelişkiler Havzası yazımız, modern işçi sınıfına yönelik çalışmanın, sınıf içinde gerçek anlamda devrimci politik bir odak olmak görevinin bütün zamanlardan daha fazla acil bir sorun düzeyine yükseldiği gerçeği dikkate alınarak, yakın zaman sınıf direnişlerinin güncel ve canlı bir deneyi olarak Çorlu işçi direnişini derli toplu vermeyi amaçladık. İşçi sınıfının sermayeye karşı mücadelesinde öğrenilecek önemli bir deneyimdir Çorlu tabakhane direnişleri.

-Sermaye ve üçlü koalisyon hükümetinin, irtica ve dinsel gericiliğe karşı, mücadele verdiği, bunda kararlıca sonuna kadar yürüneceği yalan ve ikiyüzlülüklerin dörtlüyle koşurulduğu günümüzde, bu demagojiyi teşhir etmek, yalanı açığa çıkarmak, işçi sınıfı ve emekçi halk kitlelerinin bilincini aydınlatmak amacıyla siyasal iktidarlara, dinsel odakların organik ilişkilerini

gözler önüne seren Sermaye İktidarlarının Palazlandığı Dinsel Gericiлик başlıklı yazımız, somut örneklerle sermaye-siyasal ve dinsel gericiлик ilişkisini gözler önüne seriyor.

-Sermaye Birikimi ve Sermaye Birleşmeleri yazımız, dünya ölçeğindeki sınıfsal ayrışmayı ve sermayenin merkezileşmesini irdeliyor. Buna bağlı olarak işbirlikçi tekelci Türk holding ve sermaye grupları arasındaki birleşme, birbirlerini yutma tartışmalarına değiniyor.

-Gen Tekniğine İlişkin Ön Düşünceler, son günlerde ABD şirketlerinin DNA haritasının ayrınıltandırılmasıyla ilgili yaptığı açıklamaların yarattığı tartışmalara diyalektik materyalist bakış açısıyla katılıyor. Bilimsel teknik gelişmelerin, sermaye düzenlerine karşı yürüttüğümüz mücadelede bizlere de önemli olanaklar hazırladığına işaret ediyor. Burjuva bilim adamlarının yarattığı yanlış yönlendirme ve düşünce şekillenmelerine devrimcilerin dikkatlerini çekiyor.

-Mücadele biçim ve yöntemlerine ilişkin tartışmaların hızlandığı; reformizmle kaynağını felsefi idealizmden alan subjektivizmin atbaşı birlikte koştuğu şu günlerde, Komünist Enternasyonal Belgeleri'nden çevirdiğimiz, Devrimci Saldırı Eylemi (sorunu ve koşulları) başlıklı yazının önemli bir devrimci işlev göreceğine inanıyoruz.

-Kapitalist Özel Mülkiyet-Din-Fuhuş Üçgeni; Sömürücü sistemlerdeki insanal yabancılaşma, toplumsal çürüme ve yozlaşmanın dinsel gericiлик ile fuhuşla olan organik bağına işaret ediyor. Maddi verilerle bu iki alanın, din ve fuhuşun kapitalist sistemle doğrudan ilişkisini gözler önünü seriyor.

Bir sonraki sayıda buluşmak dileğiyle.

İEP Ve Başarının Koşulları

Sermayenin, faşizmin ve patron uşağı sendikacıların saldırıları altındaki işçi sınıfı, en geri mevzilere itilmiş, mücadeleyle kazandığı yasal haklarını bile kullanamaz hale getirilmiş bulunuyor.

Sendikal örgütlülüğe sahip olmak adeta bir ayrıcalık. Son beş yılda sendikalı işçi sayısı 1.5 milyondan 700 bine geriledi. Bu kan kaybı durdurulabilmiş de değil. İşçi sınıfının sendikal yaşam dışında bulunan, yüzde 90'ı aşkın bölümün örgütlenme girişimleri, işten atma terörüyle boğuluyor. Sarı sendikacılar, tek tek fabrika ve işletmelerde sendikalaşma uğruna patlak veren direnişlere sahip çıkmayarak, burjuvazi ve devlet tarafından kuşatılıp yenilgiye uğratılmasına açıkça destek oluyorlar. Taşeronluk sistemi ve özelleştirme saldırısı diğer şeylerin yanı sıra, sendikal örgütlülüğü çözüp dağıtıyor. Zaten kolu kanadı kırık halde bulunan grev hakkı, hükümetin, erteleme adı altındaki yasaklamalarıyla bütünüyle işlevsizleştirilebiliyor.

Burjuvazinin uzantısı olan sarı sendikacılar, tüm bunlar karşısında kollarını kıpırdatmıyorlar. İşçi sınıfının gücüne dayalı bir mücadelenin yükselmemesi için tüm hünerlerini sergiliyor, demagoji, yalan ve oyalamayı son sınırına vardırıyorlar.

Sendikaların ezici çoğunluğu, “ücret sendikacılığı” zemininde bile çok geri pozisyonlara sürüklendiler. Klasik sarı sendikacılığın en pespaya örnekleri sergileniyor. Sendikalar bir toplu sözleşme aygıtına dönüştürüldü. Çerçeve, IMF ve işbirlikçi burjuvazi tarafından çiziliyor, sendikacılara ise imza atmak ve işçi tepkilerini yatıştırmak kalıyor. Örneğin, Koç ve Sabancı dünyanın en zengin şahısları listesinde boy gösterirken, sendika genel merkez yöneticileri, bu

tekelci kapitalistlere ait fabrikalardan gelen işçi temsilcilerine, toplu sözleşmeler için, “aşırı isteklerde bulunmayın” uyarısı yapabiliyorlar!

Birçok sendikanın yüzde 10'luk baraj sınırının altına düştüğü biliniyor. Burjuvazi ve devlet bu durumu, söz konusu sendika yöneticilerine karşı, bir terbiye sopası olarak kullanıyor. “Çerçeveyi aşmayın, yoksa toplu sözleşme yetkinizi elinizden alırım!” Bu şantaj, işçi sınıfının gücü ve eylemine dayalı varoluşu bir kenara itmiş sarı sendikacılar üzerinde, sermayenin ve faşizmin beklediği etkiyi yaratıyor. Satış sözleşmeleri ve eylem kısıcılığı tipik bir uygulama haline geliyor.

İşçi sınıfı kitlesinin yüzde 90'dan fazlasının sendikal örgütlenme hakkını fiilen kullanamayışı, son on yılda milyonlarla sayılan nicelikteki büyük işçi kıyımıyla, örgütlenme tecrübesi, mücadele deneyi ve sınıf bilinci bakımından en gelişkin işçi kuşağını ve öncü işçilerin sokağa atılmışlığı; süregiden sendikasılaştırma saldırıları, sendikal bölünmüşlük, mevcut sendikaların esas itibarıyla en rezil türden sarı sendikacıların elinde oluşu, şovenizm salgını ve burjuva reformist sendikacıların ataleti, dibe vuran bürokratik tarzı koşullarında, faşizmin bir dizi mevzi elde etmesi, işçi hareketini ekonomik-sendikal zeminde bile çok geri ve zayıf bir pozisyona sürükledi. Oysa nesnel çelişkilerin düzeyi, bu cenderede öğütülmesi imkânsız memnuniyetsizlikleri ve arayışları filizlendiriyor. İşçiler kendilerini ifade edebilecekleri bir kanal bulduklarında, büyük kitleler halinde alanlara akıyorlar. Nitekim sendika konfederasyonlarının çağrıları üzerine, pek çok defa, on binler ve yüz binler olarak meydanları doldurdular.

Buna karşın kıvılcıklar ateşlere, tek tek ateşler ise büyük yangınlara dönüşmeden sönüp gidiyor. Çok güçlü nesnel şartlara rağmen, genel grev genel direniş yönünde ciddi bir gelişme sağlanamıyor. Çünkü sübjektif faktör hâlâ çok yetersiz. Komünistlerin ve devrimcilerin işçi sınıfı içindeki etkisi fazlasıyla zayıf. Küçük burjuva reformistleri işe bu koşullarda TÜSİAD işbirlikçisi sendika ağalarının kuyruğuna daha sıkı biçimde yapışıyorlar.

Bütün bu tablo içinde, öncü işçilerin birliği ve politik iradesi yönündeki girişimler, zorluklara, kolaycılığa ve zamana yenik düşüyor. İşçi Birliği denemeleri, bunun canlı bir örneği olarak kabul edilebilir.

Fakat zayıflıklar, yetersizlikler, başarısız denemeler, hatta irade kırılmaları, ihtiyacı ihtiyaç olmaktan çıkarmıyor. Yeni araçlar ve biçimler aranıyor, deniyor.

“Faşizme, sermayeye ve sendika bürokrasisine karşı savaşımın gelişmesine hizmet edebilecek, en geniş işçi yığınlarına ulaşılmasına uygun düşen, araç ve yöntemlerin, mücadele ve örgüt biçimlerinin, deneylere dayalı olarak hareketin canlı gelişiminden bulunup çıkarılması, çoğaltılıp çeşitlendirilerek zenginleştirilmesi”(1) dün ihtiyaçtı, bugün daha büyük bir ihtiyaçtır.

Marksist-leninist komünistlerin bu soruna yönelik düşünsel ve pratik ilgileri süregeldi ve biriken deneyler ışığında süregidecektir.

“Bu koşullarda, komünistlerin ister sendikalar içindeki çalışmalarında, isterse sınıfa yönelik çalışmalarının bütününde atacakları her adımda, sınıfın, tüm ezilenlerin ve sömürülenlerin en yaşamsal sorun ve talepleri için öncü işçilerin ortak bir politik irade oluşturabilmelerini, öncü işçilerin irade ve eylem birliğini, temel bir politika tarzı olarak değerlendirmelidirler. Sendikaların, işyeri temsilciler toplantıları, sendika şubeleri platformları, fabrika ve işyerlerinin yoğunlaştığı bölgelerde ya da şehirler düzeyinde özel olarak hazırlanacak işçi kitle toplantıları, işyeri ve fabrikaların yoğunlaştığı yerlerde açılacak işçi lokalleri ya da diğer araçlar, öncü işçilerin gelişen somut durumlarda bir politik irade ve eylem birliği oluşturması bakımından etkin bir biçimde değerlendirilebilecek araç ve yöntemlerdir.”(2)

“Bütün işçi kitlesi içinde küçük parçayı, azınlığı oluşturan sendikalı işçilere yöneltilen ilgi ve

dikkat milyonlarca sendikasız işçiye de yöneltilmeli, onun örgütlenme sorunları çözülmeye çalışılmalıdır. Elbette bunun başta gelen yolu sendikalaşma çalışmasından geçiyor, ancak bu tek yol değildir ve olmamalıdır. Birbirlerini güçlendirecek birçok işçi inisiyatifi (il ya da alt bölge temsilciler platformu, ilerici işçiler inisiyatifi, sendikalı-sendikasız fabrika temsilcileri meclisi vb.) geliştirilmelidir.”(3)

Son olarak, İşçi Birliği girişimlerini ve İEP’in oluşturulması yönündeki çabaları, sözü edilen düşünsel ve pratik ilginin örnekleri olarak hatırlatabiliriz.

Peki Türkiye ve Kuzey Kürdistan komünistlerinin, gerek sendikalardaki muhalefet etkinliklerine, gerekse de öncü işçilerin politik iradesini oluşturmaya dönük çeşitli türden platformlara (örneğin bunun bir biçimi olarak İEP’e) yaklaşımları nedir? Bu sorunu hangi temel görüşlere bağlı olarak ele alıyorlar? Bu konuda tam bir bilinç açıklığı yaratılmadan, sağlıklı istikrarlı ve amaca uygun adımların atılması olanaklı değildir. Öyleyse temel perspektifleri ifade edelim:

“Komünistler, geniş işçi yığınlarıyla kendi aralarına suni çitler ören her türlü tavır ve yaklaşımdan kaçınmalıdırlar. Her durumda komünistler gibi düşünmeyen ileri işçiler ya da doğal işçi önderleri ve sınıfın geniş kesimleri ile somut sorunlar ve sınıfın yakıcı talep ve çıkarları zemininde canlı ve mücadeleyi geliştiren, ileri götüren birliktelikler oluşturmalı, yığınları mücadele içinde dönüştürüp, kazanacak mücadele tarzını geliştirmelidirler.

Kuşkusuz ki, sendikal muhalefet örgütlenmelidir. Ancak bu örgütlenmenin komünist parti örgütlenmesinin yerine ikame edilemeyeceği ve her zaman genel geçer bir biçiminin olmadığı da açık bir gerçektir. Sendikal muhalefetin örgütlenmesi ve gelişimi, en önce komünist öncünün sınıf içerisindeki güç ve etkinliğinden başlayarak, sendika bürokrasisi ve ağaları ile sınıf arasındaki nesnel çelişkinin keskinleşmesi temelinde birçok faktöre bağlı olduğu bir gerçektir.”(4)

“Sendika bürokrasisi ve ağalığına karşı savaşımında, bütün sendika yöneticilerini, sendika ağası ve bürokrati olarak gören ve karşısına alan kolaycı, toptancı mantık ve yaklaşımdan kaçınılmalıdır. Bütün sendika yönetimlerinin aynı kefeyle konamayacağı açık bir gerçektir. Bu mücadelede gerçek bir temele dayanan akılcı ayı-

rımlar yapılabilmelidir. Özellikle şube yöneticileri arasında ortak iş yapılacak önemli güçlerin varlığı gözden kaçırılmamalıdır. Bu güçlerle ortak çalışma ve mücadelelerde, sınıfın çıkarları için birlikte hareket etme ve mücadele içinde dönüştürüp kazanılmasını temel alan bir mücadele tarzı geliştirilmelidir.”(5)

İEP: Mücadelenin Kaçınılmaz Bir İhtiyacı

Hiç kuşku yok ki, 5 Şubat 2000’de kurulan İEP’i ortaya çıkaran, işçi ve emekçi memurlar içindeki komünist, devrimci ve ilerici grup veya çevrelerin herhangi birinin keyfi masabaşı tasarımları değildi. İEP, mücadelenin bir ihtiyacıydı. Hem de artık kendini iyice dayatan bir ihtiyacı. Mesele onu projelendirmek ve gerekli iradeyi sergilemekten ibaretti.

Kendimizi işçi sınıfıyla sınırlayarak konuşursak, mevcut sendikal gerçekliği ve sınıfın yüz yüze bulunduğu saldırıların boyutunu, yukarıda ana çizgileriyle ortaya koyduğumuzu söyleyebiliriz. Yıllardır derinleşerek süregelen bu gerçekliğe müdahale için kurulan İİŞSP’nin ve sonrasında İŞSP’nin giderek bürokratik bir tarza; eylemsizliğe ve işlevsizliğe sürüklendiği biliniyor. Söz konusu araçlarla, bırakalım politik işçi iradesinin ortaya çıkarılmasını, sınıfın güncel ekonomik-sendikal hakları uğruna mücadele için bile, kayda değer bir birleşik duruş sağlanamadı, oysa bunun hazır güçleri ve potansiyel dinamikleri mevcuttu. Bir adım atma cesareti gerekiyordu ve ‘eylemin’, proletaryanın başkentinde geliştirilmesi son derece doğaldı. Platformun, faşist diktatörlüğün en vahşi zindan kırımlarından biri olan Ulucanlar saldırısı-katliamı sonrası gündemleşmesi ve İEP olarak şekillenmesi, tümüyle iradi adımların zamanlamasıyla ilgilidir. Yoksa öncesinde bir ihtiyaç olmadığını ve gerekli dinamiklerin ancak o süreçte oluştuğunu göstermez. Demek ki, İEP’i gecikmiş bir adım olarak değerlendirmekte hiçbir mahzur yoktur. Bu, aynı zamanda, onun işlevli kılınmasının ve ihtiyaçlar temelinde geliştirilmesinin taşıdığı büyük önemi de gösterir. Dolayısıyla İEP karşındaki sorumsuz tutumlar, işçi ve emekçi memur hareketinin geliştirilmesine karşı sorumsuzluktan başka bir şey değildir ve olmayacaktır.

İEP’le Nereye Ve Nasıl?

Kendimizi bir kez daha işçilerle sınırlayarak konuşursak, marksist leninist komünistler İEP’i,

“sınıfın politik bilinç ve örgütlenmesinin, faşizme, sermayeye ve sendika bürokrasisine karşı savaşımının gelişmesine hizmet edebilecek, en geniş işçi yığınlarına ulaşılmasına uygun düşen” araçlardan biri olarak görmektedirler.

Bu, hayalci bir beklenti midir? Kuşkusuz hayır. Başarılı başaramayacağını temelde bileşenlerinin tutumlarına bağlı bulunması, İEP’in, öncü işçilerin ve emekçi memurların politik irade ve eylem birliğinin bir aracı olduğu gerçeğini değiştirmez. Hakkı verildiği ölçüde bu misyonu yerine getireceği gibi, asıl amaç olan, işçi ve emekçi memurların geniş kesimlerini harekete geçirilmesini de sağlayacaktır.

Bugüne değin kitlesel basın açıklaması, eylemlere katılım, dayanışma ziyaretleri, politik irade beyanı ve miting gibi yöntemlerle ortaya çıkan İEP’in, kendini pratikte oluşturma adımlarına rağmen, sürece müdahale edebilecek bir etkinlik tarzı ve düzeyi kazandığı söylenemez.

Oysa İŞSP ve “Emek Platformu”nun mevcudiyetine rağmen, İEP’in oluşumunu gerekli, meşru ve haklı kılacak temel unsur, politik ve ekonomik-sendikal gelişmeleri, tam da kendini, işçi ve emekçi memurların gücüne, eylemine dayalı tarzda müdahalede üretmesiyle olanaklıdır.

Tam da bu noktada, bünyesinde çeşitli sendikaları toplamasının İEP’in işçi ve emekçi memur kitlesini harekete geçirmesi açısından büyük bir avantaj teşkil ettiği görülmelidir. Çünkü, burjuvazinin uzantısı sarı “sendika yönetimlerine karşı duyulan derin güvensizliğe karşın, işçilerin harekete geçirilmesinde sendikalar belirleyici oluyor. Sınıf sendikalara bakıyor ve sendikaları tavrına, sorumluluğu üstlenmesine büyük önem veriyor.” Yönetimlerine duydukları, bariz güvensizliğe rağmen, “örgütlü işçiler, sendikaları kendi örgütleri olarak görüyorlar.”(6)

İEP bileşenlerinin bütün bu gerçekleri dikkate almak kadar, platformun homojen karakterini özenle gözetmeleri, İEP’i bir ast örgüt olarak görme ve yapısını bozma pahasına bir ast örgüt haline getirme politik sekterliğine ve dağıtıcılığına kapılmamaları temel bir meseledir.

Var oluşunu, işçi ve emekçi memurların gücüne, eylemine dayandırmamak ve salt ekonomik sendikal zeminde kalmak, İEP’in rolünü oynamasını engelleyecek temel tehlikeler listesinde birinci sırada yer alıyorsa; İEP’i bir ast örgüt gibi görme ve kendini dayatma tutumu da ikinci

sırada yer alır. Bundan dikkatle kaçınılmalıdır. Aynı şey, İEP’i, esasen bir devrimci güç birliği olarak gören, gruplara doğru daraltan görüş açısı için de geçerlidir.

Dar Grupçuluk Ve Kuyrukçu Vaazlar

İEP, vurgulanan tehlikelerden çok da uzakta değil. Bünyesindeki eğilimler bakımından, düşünce düzeyinde veya pratikte, dar grupçuluk kendini ifadede oldukça hızlı davrandı. Keza kuyrukçuluk da ortaya çıktı ve özünde İEP’e hiç de sempatik bakmayan gerçeğini laf yığını ardına gizleyerek vaaza başladı.

Önce sorun üzerine kafa yoran ve konuyla ilgili yazmakta neredeyse ilk sırayı alan Özgür Gelecek’in yaklaşımlarını ele alalım.

Bulut Çiçek, 3 Mart tarihli 9. sayıda, “Partizanca” adlı köşesinde şöyle yazdı:

“Dikkatimizi, işçi ve tüm halkın dikkatini, özellikle gerilla savaşına ve F tipi hücre saldırısına yoğunlaştırmalıyız”.

Gazetenin aynı sayısındaki orta sayfa yazısında ise şunlar söyleniyordu:

“İstanbul Emek Platformu devrimci bir duruştur, ancak henüz devrimci bir yürüyüşe sahip olduğu söylenemez.”

“İstanbul Emek Platformu’nun temel ayrım noktası, günün görevlerini politik iktidar mücadelesinin görevleriyle, ekonomik-demokratik talepleri siyasal-ideolojik taleplerle, sendikal faaliyeti parti faaliyetiyle, şehir faaliyetini zindan faaliyetiyle birleştirmesidir.”

Devam edelim. 10. sayıda Ozan Can Bakış, “İleri” adlı köşesinde, “İstanbul Emek Platformu ‘alanlarda güç gösterme’ vurgusunun üzerinde önemle durmaktadır” sözlerinden sonra şunları yazdı:

“Niçin alanlara döneceksiniz işçi ve emekçileri?”

- a) Bir politikayı, saldırıyı protesto etmek, kınamak için,
- b) Bir politikayı ya da saldırı girişimini önceden engellemek amacıyla, uyarı için,
- c) Bir politikaya, saldırıya karşı kamuoyu yaratmak, duyarlılığı artırmak için,
- d) Politikaya ve saldırılara karşı uyarı amaçlı gövde gösterisi ve kitleyi çeşitli süreçlere hazırlamak için.

Tüm bunlara baktığımızda, bunlar bir politikaya ve saldırıya karşı doğallığında olması gereken ‘protesto ve uyarı’ sınırlarını aşmayan bir özelliğe sahiptir. Peki bu tarz bir eylem anlayışı ya da ‘alanlara çık’ anlayışıyla herhangi bir politika-saldırı boşa çıkarılabilir, geri püskürtülebilir mi? Hayır. Mevzi, hak korunabilir mi? Hayır. Yeni mevziler kazanılabilir mi? Hayır.

O halde böyle bir ‘alanlara çıkma’ anlayışı devrimci değil reformist, kitlesel değil bürokratiktir.”

Özgür Gelecek’in 11. sayısında ise, yine Ozan Can Bakış, “devrimci demokratik bir oluşum”, “devrimci demokratik bir platform” olarak nitelendiği İEP’in, “devrimci bir iddiaya ve duruşa sahip” olduğunu yazdıktan sonra, “Niteliğini koruyacak mı? İşlevli olacak mı? Misyonunu oynayacak mı? Devrimci direniş çizgisinde sınıf savaşımına hizmet edecek mi? Sınıfa ve emekçilere proleter devrimci bir siyaset mi yoksa reformist-ekonomist bir siyaset mi götürecektir? Reformist-bürokratik anlayışın cephaneye çöplüğüne atılmış silahlarını-araçlarını mı kullanacak yoksa proletaryanın iktidar mücadelesi için kullanmak zorunda olduğu devrimci silahları araçları mı kullanacak?” diye sorup, ekledi:

“İstanbul Emek Platformu(...) Marksizm-Leninizm-Maoizm Bilimiyle Donanmalı”dır

5 Şubat’ta kurulan İEP’e ilişkin yukarıdaki görüş ve tezleri ileri süren Ozan Can Bakış, 14 Nisan tarihli sayıda “İEP bir model olabilir mi?” diye sorduktan sonra, “henüz açık değil”, “henüz devrimci yürüyüşle bunu kanıtlamadı” yanıtlarını veriyordu.

Ona göre: “İEP’in henüz ciddi anlamda ideolojik duruş sorunu vardır. Proletaryanın politik iktidar mücadelesi perspektifinden; Marksizm-Leninizm-Maoizmden henüz çok uzaktır. Daha çok bürokratik ve ekonomizm, reformizm ve oportünizm lekelere önemli ölçüde üzerinde taşımaktadır.”

Bu alıntılar yığınağı, Özgür Gelecek’in ve bu tarz düşünenlerinin İEP’e yaklaşımına yön veren mantığı ve perspektifi ortaya koyuyor. Kuşkusuz bu son derece yanlış, İEP ve benzeri platformlara karşı politik sekterizmle malul bir bakıştır.

İEP ne bir devrimci cephe yapılanmasıdır, ne de maoistlerin ast örgütü veya büyük bir sendikadaki fraksiyonu.

İEP, sermayeye ve faşizme karşı, bir politik işçi ve emekçi memur iradesi; ekonomik-sendikalar mücadelesinde de öncü pozisyonda tavır geliştirerek, işçi ve emekçi memurları savaşıma yönelebilecek bir platform olmalıdır. Kuşkusuz ki o, bu işlevlerini yerine getirebildiği ölçüde patron uşağı sarı sendikacılara karşı da, etkin bir mücadele odağı haline gelecektir. İEP’te, salt komünist ve devrimciler değil, antifaşistler, ilericiler ve kendilerini böyle tanımlamayan, fakat sınıfın ve emekçi memurların hak ve çıkarlarını kararlıca savunmak isteyen öncü işçi ve kamu çalışanları da yer almalıdır. Bunların bir bölümü geçici ve sallantılı bir pozisyonda olsalar bile, kapsayıcılıkta duraksanmamalı, birlikte çalışma ve ortak mücadele içinde geliştirme, dönüştürme çizgisinde yürümeli; irade ve eylem birliğini ihlal etmekten başka hiçbir nedenle, İEP’ten dışlama tavrına başvurulmamalıdır.

İEP’in, kendini, işçi sınıfının, emekçi memurların ve tüm ezilenlerin hak ve çıkarlarını savunma, bu doğrultuda mücadele yürütme temelinde tanımlaması yeterlidir. Onun kendini, “devrimci demokrat bir platform” olarak ilan etmesi gerekmiyor. Bu, İEP içindeki, komünist ve derimci eğilimlerin sorunudur ve İEP’in eyleminin içeriğinde anlam kazanmalı, orada cisimleşmelidir.

“İEP’in Marksizm-Leninizm-Maoizm bilimiyle donanması”nı arzu etmek, kazanıcılık ve ikna temelinde (fakat kesinlikle daraltarak, parçalayarak, çeşitli sağlıksız yöntemlerle bir ast örgüt haline getirerek değil) bir emek seferberliği içinde olmak ayrıdır; İEP’i maoistlerin bir platformu haline getirmek veya maoist bir platform olarak ilan etmek ayrı.

Aksi görüş ve pratikler, İEP’i, “ideoloji”, “program”, “ilke” tartışmaları içinde boğmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

İEP’e “politik iktidar mücadelesinin görevlerini” yerine getirmeyi yüklemek tarzındaki düşünceler ise, çok radikal görünmesine karşın, tersten ekonomizmdir. Daha fazlası değil! Keza Özgür Gelecek’in, “alanlara çıkmak vurgusu” üzerine yaptığı değerlendirmeler abartılı, subjektif ve amacını tümüyle aşan bir karakterdedir.

İEP gibi platformların gelişimine bu yöntemlerle katkıda bulunulamaz. İyi düşünmek, amaç açıklığı içinde olmak ve deneyleri incelemek gerekir.

Politik sekterizmin başka görünüşleri de vardır. Örneğin Devrimci Mücadele dergisi çevresinin,

İEP’ten “sınıf partisi” çıkarma veya onu, böyle bir işlev yüklemeye yöneltme anlayışı ile bunu bir tartışma gündemi olarak zorlaması, dönemin şiddetle gereksinme duyduğu bir platformu felç etmekten başka bir şeye hizmet etmez. Açıklıkla vurgulanmalıdır ki, bunlar, ciddiyetsiz, hatta işçi sınıfı hareketinin ihtiyaç ve görevleri dikkate alındığında saçmalığa varan tavrılardır.

Politik sekterizmin pratik bir örneği olarak ise, İEP’in, faşist rejime ve onun işkenceci cellatlarına karşı, bir teşhir, hesap sorma ve kavga bayrağı olarak yükseltile, “İşkencede Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Kurultay” karşısındaki tutumunda ifade bulmuştur. Benmerkezci ve ultra grupçu anlayışlar, İEP’in, kurultaya destek vermek bir yana, güncel bir politik sorun olan ve kamuoyuna maledilmiş bulunan işkencede taciz ve tecavüze karşı tavrını, iradesini açıklamasına bile engel olmuşlardır. Şüphe yok ki, bunlar, İEP’i daraltan, yapısını kemiren bir anlayış üretmektedirler. Siyasal bakımdan sekter ve pratikte son derece zararlı olan bu tür eğilimlerle, ilkeli bir ideolojik mücadele yürütülmesi ve öncü işçi ve emekçi memurlar nezdinde itibar görmez bir hale getirilmesi önemlidir.

İEP’i, kendiliğindenci-kuyrukçu bir görüş açısı ile değerlendirme tutumu ve vaazları ise Kızıl Bayrak dergisinde ifade buluyor. Sınıflar savaşımında “öncülük”, “irade” gibi temel silahlara bütünüyle tövbeli, bu devrimci lafazanlık veya dergi radikalizmi prototipi, 12 Şubat 2000 tarihli 7. sayısında şöyle diyor:

“Tipik bir örnektir; kurulda çoğunluk oyuyla Ulucanlar davası örneğinde de görüldüğü gibi, platformun ne böyle bir niyeti ne de yönelimi bulunmaktadır. Kaldı ki, bulunsa dahi, bu sınıf sendikalarının siyasetten uzak kalamayacağı-kalmaması gerektiğinin ifadesinden ziyade, siyaseti sendikalara havale etmenin bir ifadesi olacaktır. Böyle bir tutum ise, platformun sadece belirli siyasi yapıların dar platformlarına dönüştürmekten, dolayısıyla da hem sendikal, hem de siyasal zeminlerin yitirilmesinden başka bir sonuç vermeyecektir.”

Yüksek siyaset diye buna dense gerek! Buyuruyor ki Kızıl Bayrak dergisi: Ey işçiler ve emekçi memurlar, İEP, Ulucanlar katliamına karşı mücadele sorununda, birbirini yadsıyan iki ayrı karardan hangisini alırsa alsın, bu, aynı biçimde işçi davasına zararlıdır! Çok akıllıca değil mi?

Peki ne yapmalı İEP? Aslında bu tip meselelerle uğraşacağına, bir an önce kendini feshedip, ma-lum “Emek Platformu”na katılmalıdır. Kızıl Bay-rak’ın hiç değilse illegal görüşü bu! Açıkça söy-leyemiyor. Fakat dil ağrıyan dişe gidermiş. Kızıl Bayrak da aynı akıbete uğruyor ve şöyle yazıyor:

“Olası bir ayrı duruş salt oluşumun kendisi için değil, oluşum dışındaki kesimi, sendikal bürok-rasisinin kesin denetimine terk edilmesi anla-mında İstanbul işçisinin asıl çoğunluğu için de olumsuz olacaktır.”

EMEP’li Levent Dokuyucu’nun 23 Şubat 2000’de İİSŞP adına, İEP’i “solcuların platformu” olarak ilan eden zihniyetiyle, Kızıl Bayrak’ın zihniyeti arasında bir fark var mı? Açıktır ki yok.

İEP Hangi Yönde Geliştirilmeli

İEP, yazının girişinde kısa bir tablosu çizilmiş olan, işçi sınıfının ekonomik-sendikal durumu, tüm işçilerin güçlü biçimde etkilendikleri, işten atma, mezarda emeklilik, sendikasızlaştırma, düşük ücretler, kazanılmış hakların fiilen gaspı gibi, sermayenin ve faşist devletin, emperyalizm destekli, dizginlerinden boşalmış ekonomik-sosyal terörü karşısında, bir mücadele kanalı; geniş emekçi yığınların bir dikkat merkezi haline gelebilir ve gelmelidir. İçinden geçtiğimiz süreçte bu halkadan tutarak veya bu noktada birikmiş toplumsal patlayıcı maddeleri tutuş-turmaya yoğunlaşarak, işçi sınıfı ve emekçi memur kitlesinin mücadele arzusunu ve dina-mizmini sarsıp ayağa kaldırabilir. O halde İEP, işçi sınıfı ve emekçi memurların iş ve yaşam koşullarının düzeltilmesi, sermaye ve faşizmin özelleştirme, taşeronluk sistemi, esnek üretim türlü saldırılarına ve çeşitli sosyal hakların gas-pına karşı mücadelede; sendika, grev ve toplu-sözleşme haklarının önündeki faşist yasa ve fiili engellerin temizlenmesi, üretimden direniş ve grevlerle, muharebeleri kazanmaya hizmet eder tarzda bir dayanışma örgütlenmesi gibi konular-da kararlı bir öncü duruşa yöneltilmelidir. İEP’in, bugün işçi ve kamu çalışanlarının geniş kesimleri tarafından dikkatle sınanacağı ilk, hatta temel alan budur.

Komünist işçiler bütün bu sorunların gündem-leştirilmesinde, mücadelenin örgütlenip geliştiri-lmesinde düşünsel ve emek yoğunluklarıyla, güç seferberlikleriyle, İEP’in doğru bir hatta konumlanıp gelişmesi için özel bir çaba harca-malı ve sorumluluk almalıdırlar.

Bütün bu gerçek, görev ve yakıcı ihtiyaçları atlamaksızın, asla ihmal edilmeyecek bir diğer sorun, İEP’in öncü işçi ve emekçi memurların politik iradesi olarak etkinleştirilmesidir. Bu, Türkiye ve Kuzey Kürdistan’da yaşanan ve ezilenlerin taraf olduğu tüm önemli gelişmeler kar-şısında görüş açıklama ve tavır geliştirmede ifade bulacaktır.

İEP, örneğin, IMF ve hükümetin tarım politikası hakkında ne düşündüğünü, yığınlara mesajını ulaştırabileceği bir dil ve içerik sadeliğiyle orta-ya koymalıdır. Bu hiç değilse kitlesel bir basın açıklamasıyla duyurmak ve emekçi köylülüğe yönelik yıkım programını protesto görevinin bilinciyle hareket etmek İEP’in omuzlarındadır.

O, öğrenci harçları, Kürdistanlıların köye dönüş talebi, olağanüstü hal, üniversiteye giriş sorunu, yolsuzluklar, F tipi tabutluk zindanlar, AB’ye giriş, MGK ve diğer çevrelerin Kürt ulusal soru-nuyla ilgili açıklamaları, işkence gerçeği ve kısacası halklarımızla faşist diktatörlük arasında ce-reyan eden bütün önemli sorunlarda kendi görü-şünü ortaya koymalıdır. Ezilenlere yöneltilen devlet terörüne ve çeşitli tipten baskılara tavır alma, eylemli bir sahiplenme ve dayanışma çiz-gisini geliştirme perspektifiyle hareket etmelidir.

Bileşenleri ve İEP, “geniş üye kitlesinden kopuk, onlara yabancılaşmış, her çeşit uzlaşma ve anlaşmayı kotarabilecek” sendikal yapılanma anlayışını yıkmaya özel bir dikkat göstermeli-dirler. Kuşkusuz bu kolay değildir ve bir hamle-de çözülemez. Çünkü “sendikalı işçilerin geniş yığını, sendikaları, kendisinin de aktif bir unsuru olduğu bir işçi kitle örgütünden çok, avukatı ve iş takipçisi olarak görüyor. Kendi sorunlarını ve örgütünü sendika bürokrasisi ve ağalarına havale ediyor.”(7)

Elbette bu kötü gelenek ve alışkanlık salt bir pedagojik faaliyetle alt edilemez. Pratik adımları gerektirir. Öncülerden başlayarak, geniş işçi ve memur kitlesini kararların oluşturulması sü-reçlerine katmak, merkezi ve yerel görevler üst-lenmelerini sağlamak, denetim alışkanlıklarını geliştirmek vb. yolundan ilerlenebilir.

İEP’in taban örgütlenmelerine gitmesinin bir çırpıda gerçekleşmeyeceği, bu nedenle de, önce-likle platformda yer alan sendikaların tüm üye-lerini seferber etmeye, eylemlere katmaya yo-ğunlaşmalarının daha akılcı olacağı ortadadır. Taban örgütlenmesi adı altında yerel, dar komi-

teler oluşturulmasının bugün kazandıracığı düşünülen şeyler, yeni sorunlara yol açacak bir bürokrasinin üretilmesiyle boşa çıkacaktır. Tercih edilmesi gereken biçim, başlangıçta onbeş günlük, giderek de haftalık işçi ve emekçi memur kitle toplantıları ile temsilciler toplantılarıdır.

İEP'in oynayabileceği rolü, salt 5 aylık sürece bakarak değerlendirenlere, yüksek perdeden konuşanlara ve hayal kırıklığı beyanlarına girişenlere, "Allah ıslah etsin" demekten başka her şey lüks sayılır. Bugün işçi sınıfı ve emekçi memurlar cenahında savaşımın ihtiyaçlarına yanıt verebilecek daha elverişli bir araç yaratmanın koşulları bulunmadığı ve mücadeleye bu araçla en ileri düzeyde müdahale etmenin gereği gözler önündedir. İEP'e dergi sayfalarından buyruklar yağdırmak, onu komünist, maoist vb. eleştiri bombardımanına tutmak hiçbir sorunu çözmez. Sorulması gereken şudur; öncü devrimci işçi ve emekçi memurların en yoğun katılımına sahne olduğu halde, nasıl oluyor da İEP, politik ve ekonomik-sendikal etkinlik bakımından ihtiyaç duyulan ve olanaklı düzeyi tutturamıyor? Bileşimindeki sendikaların üye sayısı, örneğin 15-16 Haziran mitinginde neden ifade kazanmıyor? İEP içinde daha yoğun emek, "tabana" dönük olarak ise yaratıcı ikna ve seferberlik tarzının gereği açıktır. Kuşkusuz bunlar kadar, İEP'in istikrarlı, güven, heyecan ve umut yaratan eylemlilik ve değişik pratik etkinliklerinin de büyük bir ateşleyici gücü olacaktır.

İEP hiçbir gerici baskıya aldırılmadan, bağımsız varlığını korumalı, malum Emek Platformu'na katılım gibi bir yola girmemelidir. Keza o, değişik şehirlerdeki kendisiyle benzer yapılarla merkezleşmeye gitme gibi erken adımlardan da uzak durmalı ve koordinasyonla yetinmelidir.

İEP, yaz ve sonbahar boyunca, işçi ve emekçi memur yığınlarının hükümet ve kapitalistlerle girişecekleri muharebelere müdahale imkânlarını şimdiden düşünüp, örgütlenmelidir.

İstanbul'da süregiden veya önümüzdeki günlerde gelişebilecek direnişlerdeki işçilerle, genel ve kitlesel dayanışma geceleri örgütlenmesi vb. yöntemler bir dizi açıdan yararlı olacaktır.

Her basın açıklamasının, diğer kitlenin yanı sıra, platform sendikalardan birinin örgütlü olduğu fabrika ya da işletmelerde işçi ve emekçi memurların özel ve yoğun katılımıyla yapılması gibi metodlarla tabanı sürece katma ve mücadeleyi sahiplenme ve yöneltme çabası daha iradi hale getirilebilir.

İEP kullandığı eylem biçimleri konusunda da yeni bir yol açabilmelidir. Hedeflerin elde edilmesi için böyle bir hattan ilerlemek gerektiği deneylerle ortaya çıkmış bulunuyor. Kitle kararlılığına, kitlenin feda ruhuna ve hazırlık ölçüsünde, kitle şiddetine dayalı biçimler, işçi sınıfı ve halk hareketinin zengin tecrübeleri arasında mevcuttur. Bugünkü güçler, ihtiyaçlar ve hedefler çerçevesinde bunlar güncelleştirilebilir. Ve yine İEP, her türden eyleme işçi ve emekçi memur ailelerini katmayı, özel bir tarz haline getirmelidir. Bu, işçi ve kamu çalışanları kitlesinin mücadeleyi, İEP'i ve sendikaları aktif bir öznesi, yapıcısı olarak sahiplenmesi yolunda önemli bir pratik ve psikolojik atmosfer yaratacaktır.

Bütün bunlardan ayrı olarak vurgulamalıyız ki, İEP'in bünyesinde hem DİSK hem de Türk-İş'e bağlı sendika merkezleri ve şubeleri toplaması, işçi sınıfının sendikal bölünmüşlüğüne karşı anlamlı bir eylem olarak çok değerlidir. İEP, bu avantajını doğru ve hakkınca kullanmalıdır.

Hiç kuşkusuz ki, İEP'i işçi ve emekçi memurların büyük kitlesinin gözünde saygın, güvenilir ve sözüne değer verilir kılacak olan tutarlılığı, kararlılığı ve elbette bugün ondan da çok, örgütlediği veya dayanışmada bulunduğu mücadelelerle elde edeceği kazanımlar olacaktır. Ve bu yüzden İEP, somut başarılarla kilitlenmek zorundadır. Daha az laf, daha çok somut başarı.

Dipnotlar

1. Birlik Kongresi Belgeleri, s. 128
2. Birlik Kongresi Belgeleri, s. 135
3. MLKP II. Kongre Belgeleri, s. 258
4. Birlik Kongresi Belgeleri, s. 133-134
5. Birlik Kongresi Belgeleri, s. 135
6. Birlik Kongresi Belgeleri, s. 129
7. Birlik Kongresi Belgeleri, s. 131

DENEYİM:

1993 Çorlu Tabakhane Direnişleri Çelişmeler Havzası

1993 yaz ayları

Pis kokular saçarak simsiyah akan Ergene dere-sine gözlerini diken işçi, “10-15 sene önce bu-rada yüzer, balık tutardık” dedi.

Fabrikalar, 15 yılda dereyi kirletmekle kalma-mış, bölgenin iktisadi-sosyal hayatını da alt üst etmişti. Burjuvazinin, İstanbul’da yoğunlaşan sanayii, çevre bölgelere dağıtma operasyonuna bağlı olarak, Gebze-İzmit hattından sonra, ikinci önemli sanayi merkezi olarak doğdu Çorlu-Çerkezköy-Lüleburgaz havzası. Çorlu Ticaret Odası kayıtlarına göre, havzadaki işletmelerde 150 bine yakın işçi çalışıyor. Sadece Çerkezköy Organize Sanayi’inde 20 bin işçi çalışıyor. Tekstil ağırlıklı olmak üzere, beyaz eşya, oto-motiv, gıda, deri ve kimya sektörleri, havzayı mesken tutmuş durumda. Burjuvazi, sanayii İstanbul dışına taşıyarak asıl amacı olan daha fazla kâr dürtüsünün yanı sıra sınıfın sendikal örgütlülüğünü kırmak, bilinçli, deneyimli işçi kuşaklarını dağıtmak, İstanbul’u daha güvenli kılmak ve bilinçsiz, örgütsüz işçileri çalıştırmak hesaplarını da güdüyor. İstanbul, burjuvazi için hiçbir zaman güvenli olmadı, olmayacak. Fakat kârlarını artırma vb. hesaplarının (bölgede) tuttuğunu söyleyebiliriz. Vize köylülerinden yaşlı bir emekçinin anlattıkları, durumu özetliyor aslında: ‘70’li yıllarda yeni kurulan Çerkezköy fabrikalarına köylerden jandarma zoruyla işçi toplandığına tanık olmuş. Trakya’nın emekçi köylüsü, ‘90’lı yıllarda hâlâ işçilikle köylülük arasında salınmaya devam ediyordu. Ama asıl

büyük fırtına göçle koptu. Kapitalist gelişme ve kirli savaşın anafonda savrulan on binlerce insan, köyden topladığı denklemlerini havzada açtı. Erzincan, Dersim, Muş, Varto, Kars, çoğunluğu Samsun’dan Karadenizli emekçiler, dalgalar halinde bölgeye geldiler. Son büyük göç, Özal’ın kışkırtmasıyla Bulgaristan’dan: 150 bin kadar Bulgaristan göçmeninin ezici çoğunluğu Trakya’da kaldı. Göç dalgalarıyla bölgeye yığılan ve işçiliğe ilk adımını burada atan karmakarışık topluluklar, halen sancılı bir işçileşme süreci yaşıyorlar. Hemşehricilik, şovenizm, mezhepçilik, kültürel farklılıklar, sınıf bilincinin üzerini kalın bir tortuyla örtüyor. Bu koşullarda burjuvaziye gün doğdu. Sendikasıız, sigortasız, kölece bir sömürü girdabına yuvarlanan işçi sınıfı, kanıyla, teriyle burjuvazinin kasalarını şişirdi. Türkiye’nin en modern tekstil işletmelerinden “Konyalılar Tekstil”de bir defada 30’u aşkın işçinin “iş kazasına” kurban gitmesi, havzadaki çalışma koşullarının somut bir göstergesidir.

Sağlık Mahallesi, Çorlu’nun 2-3 km doğusunda, Edirne yolu üzerinde kuruludur. 30 bin nüfuslu bu “mahalle”, deyim uygunsa, bir işçi gettosudur. Üç-beş küçük esnafı saymazsak, binlerce işçi, aileleriyle birlikte yaşar “Sağlık”ta. Sabahları binlerce işçi, öbek öbek toplanarak, servislerini bekler ya da yürüyerek fabrikasına gider. İşçi arılarının kovanı gibidir mahalle. Ergene kıyısında sıralanan deri fabrikalarıyla mahallenin evleri neredeyse iç içe geçmiştir. Kış aylarında rüzgâr ters estiğinde, deri fabrikalarının dumanı

mahallenin üstüne çöker. Kesif bir koku, genizleri yakar. Mahalleyi ve fabrikaları göz alabildiğine buğday, ayçiçeği tarlaları kuşatır.

“Eskiden çalışmazdık deride. Pis iş verdik, yabancılara, Kürtlerin işi sayardık” diyor bir işçi, Trakya şivesiyle ve ekliyor: “Şimdi on takla atarız iş için, geçinmek zor, ekmek aslanın ağzında...”. “Pis işti” gerçekten de deri işçiliği. Daha ham deriler indirilirken başlıyordu pislik, parmak kadar kurtlar sıçrayıp ağızlarına, gözlerine, koyunlarına doluyordu işçilerin. Alışık olmayan, fabrikaların içi bir yana, tabakhaneler bölgesine girdiği anda öğürtülerle sarsılıyordu. Bir Kazlıçeşme işçisinin söylediği gibi, “koku vücutlarına siniyor, trende insanlar uzaklaşıyordu yanlarından”. Fabrikaların içi, özellikle de alt katlar, bir başka alemdir. Gürül gürül dönen tonlarca deri ve kimyasal madde ile yüklü dolaplar, açıktaki kanallardan akan kimyasallı sular, kavelatanın yanında işçilerin elleriyle temizlediği deri artığı yağ tepelikleri... Değdiği yeri yakan, tüyleri döken, yaralar açan zırmık denilen kimyasalla haşır neşir işçiler. Hızla dönen 15-20 tonluk dolaplara kapılarak ölenler, sakat kalanlar, hiçbir güvenliği olmayan asansörden düşenler, “tava”nın başında pişenler. Buharlaşan kimyasalı ciğerlerine çekenler... Bunlar, deri işçilerinin yaşamının olağan kesitleridir. 1993’te 100 civarı fabrikada üç bine yakın işçi çalışıyordu. Fabrikaların en büyüklerinde 100-150, çoğunluğu oluşturan küçük ve orta boylarda ise 10-50 arası işçi çalışıyordu. Küçük işletmelerde patron da işçilerle birlikte çalışıyor, ekibini eş-dost, akraba çevresinden kuruyordu. Bu ilkel koşullarda bir de feodal çerçevedeki hatır-gönül ilişkileri yapışmıştı işçilerin yakasına, sömürünün katmerlisi düşüyordu paylarına. Tabakhanelerde fiili işgünü -özellikle işler açıldığında- 12-14 saatin altına ender olarak düşer. Bu iş cehenneminde bir köşede birkaç saat kestirerek 52 saat aralıksız işbaşında kalındığı bilinir.

Nisan 1993: İlk Kıpırdanmalar

Havzadaki deri işçileri ‘93 Nisanı’nı bıçak kemikte karşıladı. Sınıf sezgi ve duyguları nispeten güçlü işçiler, sancılı bir arayıştaydı. Daha önce birkaç fabrikadaki cılız sendikalaşma girişimleri, başarısızlıkla sonuçlanmıştı. İşçiler deneyimsizdi. Kazlıçeşme’nin mücadeleciler işçileri yoktu Çorlu’da. Tek tük rastlanılsa da, bu geri atmosferde suskundu onlar da. Kısa süre önce

yenilgiyle sonuçlanan Humanic direnişinin etkileri, kimilerini cesaretlendiriyor, kimilerini ür-kütüyordu. Deri işçileri arasında, üç devrimci yapı faaliyet yürütüyordu. Humanic yenilgisinin -biraz da zorlamayla- fatura edildiği çevre, sendikayla yürüyüp yürümeme konusunda net değildi. Bu belirsizlik onların aktivitesini düşürdü. Diğer çevre, öncü hamleler yapacak dinamizmden yoksundu, kuyrukçu, “akıllı uslu” bir çizgi izliyordu. Komünistler ise, henüz bölgeyi tanıma sürecindeydi. İşçileri cesaretlendiriyorlar ve devrimci dostları daha atak olmaya teşvik ediyorlardı. Fakat henüz somut bir hareket planı oluşturmamışlardı. Fısıltılar, Sağlık Mahallesi’ni, tabakhanelerin çamurlu yollarını kat ediyor, çay ocaklarında, kahvehanelerde, yollarda, küçük gruplar toplaşıp tartışıyor, ”bulaşmak istemeyenler” hızla uzaklaşıyor, bakışların, selamlaşmaların bile mesaj ilettiği esrarlı-heyecanlı bir hava kuşatıyordu atmosferi. Tedirginlikle hınç, korkuyla cesaret, tevekkülle daha iyi yaşama özlemi işçilerin ruhunda karmakarışık akıp gidiyordu. ‘93 Mayısı ön gününde durum böyleydi.

Komünistlerin önünde iki yol vardı:

1. Sessiz, derinden bir çalışma örgütlemek. Henüz bölgeyi tanıma aşamasındaki örgütsel yapılarını korumak ve genişletmek; keza patronlara sezdirmeden; sendikal örgütlenme çalışmalarını sürdürmek.
2. Eylemin diliyle konuşmak. Risk üstlenmek. Kendi içinde boğulmaya müsait karmaşık havayı, eylemin serin rüzgârıyla temizlemek, büyüyen mücadele içinde büyümek.

Komünistler ikinci yolu seçtiler.

Eylemin Rolü

1 Mayıs, girilecek yol için iyi bir fırsat sağlıyordu. Bu nedenle 1 Mayıs’ı, yasak savma kabilinden bir gösteri olarak değil, tabakhanelerde direniş ateşleyecek fünye olarak gündemleştirdiler. 1 Mayıs’ta militan bir sokak eylemi ve eylemden sonraki hafta içinde, iyi mevzilenilmiş bir fabrikayı sendikaya üye yapma kararı birlikte alınmıştı. Örgütlenme ve eylem anındaki duruşumuz da bu ciddiyete uygun oldu. Ortak eylem komitesinde yer alan bir devrimci gruptan arkadaşlar, eyleme dahi yetişmezken, SSH, örgütlü olduğu bir fabrika başta olmak üzere etkileyebildiği herkesi seferber etmişti. Fabrikaların

balkonlarına, çatılarına salkım saçak yığılan işçilerin şaşkın bakışları altında, çamurlu tabakhane yolunda sloganlarla ilerleyen 200 kişilik işçi topluluğunun başında komünistler yürüyordu. Polisle çatışırken, coplar, yumruklar altında polis otolarına sürüklenirken komünist işçilerin yumrukları gevşemedi, sloganlar dinmedi.

1 Mayıs gösterisinden beklenen her şey elde edildi; hatta daha da fazlası... Tabakhaneler ve Sağlık Mahallesi, bir heyecan fırtınasına tutulmuştu sanki. İşçilerdeki, özellikle de öncü bölüklerindeki bulanık hava dağıldı. Ruhlar, bilinçler, eylemin rüzgârıyla temizlenmeye başladı. Cesaret, umut ve eyleme geçme isteği, 1 Mayıs'ın ardından elle tutulur hale geldi.

Eylem ayrıştırıcıdır. İşçilerin ileri kesimleri yuvarındaki havayı yaşarken, geri bölüklerin ürkekliği arttı. Sadece işçiler değil, öncülük iddiasındaki gruplar ve şahsiyetler de ayrışmaya başladı. Daha 1 Mayıs akşamı sendika binasını tıklım tıklım dolduran işçiler, eylem komitesinin görevlerini yapmayan unsurlarına ve resmi sendika temsilciliğine ateş püskürüyor, coplar, yumruklar altında sloganları susmayan SSH'lı işçinin tutumunu örnek gösteriyorlardı. Öfkesi burnunda bir grup işçi, komünistlere, daha o akşam sendika temsilcisini azledip, yerine henüz gözaltında olan SSH'lı işçiyi getirme önerisinde bulundu. Öneri, erken olduğu gerekçesiyle kabul edilmedi. Komünistler, eylemdeki tutumlarıyla saygın, tutarlı ve militan öncüler, önderler olarak işçiler arasında sivrildiler. İşçi çevrelerinde, fabrikalarda tanındılar, işçilerle bağ kurma olanakları umulandan ötesinde arttı. Pozisyonları sağlamlaştı. 1 Mayıs, patronlara meydan okuyuştu. Nitekim gösterinin haftasında DESMO Fabrikası, üstelik servis otolarını sendikanın önüne çekerek, sendikaya üye oldu. Bu iki gelişme, tabakhanelerdeki direnişin fitilini ateşledi. Mayıs başından Haziran ortalarına dek 35 civarı fabrika, peşi sıra sendikaya üye oldu. Patronlar işçi attı, işçiler de direniş çadırlarıyla yanıt verdi. Direnişçi fabrikaların tümünde üretim durdu. Tabakhaneler direniş çadırlarıyla donatıldı. Yürüyüşler, gösteriler, direniş kırıcılarla ve polisle çatışmalar birbirini izledi.

Öncülük Sorunu

O dönem popüler tartışma konularından biri, "öncülük" sorunuydu. Benzer durumlarla her zaman karşılaşılabileceği için, olaylardan, olgu-

lardan çıkan bir sonuç olarak, bu soruna değinelim. İşçiler arasında kaynaşma olması, bölgede eskilere dayanan çalışma ve örgütlülüklerin, olayların, eylemlerin içinde yer almanız vb. kendi başına öncülük/önderlik sorununu çözmez. Önemli olan, sizin bu dayanakları ve olanakları nasıl değerlendirdiğiniz ve duruşunuzu, eyleminizde nasıl somutladığınızdır. '93 Çorlu'sunun, risk ve olanakları bir arada barındıran -kendi koşulları içinde- karmaşık tablosu, komünistlerin hareket planı ve eylemleri, deri işçilerinin eylemini ateşleyen öncü bir rol oynamıştır. Olaylar, olgular bunu gösteriyor: 1 Mayıs gösterisi, SSH'lı işçilerin öncülüğündeki DESMO'nun gösteriye firesiz katılımı ve militan tutumu, aynı hafta DESMO işçilerinin sendikaya üye olarak yolu açması, işçilere güç ve cesaret aşılması, küçük burjuva devrimci çevrelerin ihtiyatlılığını alt ederek, oyalanmayı, ortada durmayı imkânsızlaştıran sürükleyici rolü, öncülük düğümünün nasıl çözüldüğünü açıklıkla ortaya koyuyor. DESMO, bu rolünü, direniş süresince de sürdürdü. Direnişlere, çadırda pasif beklemenin uyuşukluğunun çökmesine izin vermedi, yürüyüşlere başladı, yeni bir yol açtı. DESMO işçilerinin yürüyüş korteji, yol boyunca çadırlarda, fabrika önlerinde işçilerin coşkulu alkışlarıyla karşılandı.

Merkezleşmenin Önemi

Olaylardan çıkan önemli bir ders ya da sonuçla bu konuyu kapatalım: DESMO'nun SSH'lı militan işçileri, tek bir fabrikada toplanmak yerine -isterse en önemlileri olsun 5-10 fabrikaya dağılmış olsalardı, asla aynı sonuçlara ulaşılamazdı. Güçleri dağıtmayıp merkezileştirmek, sağlam bir dayanak yaratıp, bu dayanağı manivela olarak kullanmak ve bu "köprübaşından" hareketle yaygınlaşıp etkiyi derinleştirmek, 1993 Çorlu tabakhane direnişlerinin önemli derslerinden biridir.

İşçilerin Bayram Günleri

DESMO'nun ardından devrimci ve komünistlerin örgütlü olduğu 4-5 fabrikanın daha sendikaya üye olmasıyla geçici bir duraklama oldu. O aşamada iki seçenek vardı: Atılan adımlarla yetinip mevzileri pekiştirmek, ya da direnişi yaymak. Tereddütsüz ikinci yola girildi. "Tabakhaneler tek bir fabrikadır ya hepsinde kazanır ya hepsinde kaybederiz" sözleri, direnişçi işçilerin dilinde slogan haline geldi. Sendikalaşma nedeniyle tek bir işçi çıkarılması dahi

direnış gerekçesi kabul edildi, üretim durduruldu. Bu arada yerinde bir davranışla, fabrikalar terk edilmedi, makineler çalıştırıldı, ama üretim yapılmadı. Patronların noter baskınlarıyla tutanak tutturma oyunu boşa çıkarıldı, tutanaklarda işçileri haksız duruma düşürecek tespitler yapılmadı. Bundan sonra patronlar kapıları kapattı, işçiler de fabrika önlerini direniş çadırlarıyla donattılar. Polisin çadırlara saldırısı daha ilk denemede boşa çıkarıldı. Çorlu Emniyet Müdürü'nün bizzat gelerek Nobel Deri direnişçilerini gözaltına alma girişimi engellendi. İşçiler, polis otolarının etrafını kuşatarak arkadaşlarını polisin elinden aldılar. Özgüven, moral, coşku muazzam yükseldi. Dünün kendi halindeki işçileri, yaman örgütçüler olarak sahneye çıktılar. Kitle seferberliğiyle diğer fabrikaların örgütlenmesine girişildi. Komünistlere ve sendika görevlilerine bilgi, istihbarat, ilişki yağmaya başladı. İşçilerin kitle seferberliği olmasaydı, ne komünistler ne de sendika bu kadar kitleye ulaşamazdı. Eylem ateşi ve kitle seferberliği gelişmeleri hızlandırdı. Belki de normal zamanlarda yıllar bulacak bir çalışmayla ulaşılabilecek ilişki ve olanaklara, haftalar içinde ulaşıldı. Komünist aktivistlerin her gece 2-3 kitle toplantısına katılması normaldi eylem günlerinde. Direnişçi işçiler, tüm ilişkilerini seferber ederek henüz örgütlenmemiş fabrikaların toplantılarını hazırlıyor, sonra da "konuşmacıları" çağırıyorlardı. Sağlık Mahallesi, heyecanlı bir hareketlilikle yüklüydü. Eş dost ziyaretine gider gibi çoluk çocuğuyla evlerinden çıkan işçiler, umutla toplanıyordu kararlaştırılan evlerde. Polis, hareketliliği seziyor ama hiçbir şey yapamıyordu. Adımlar sessizdi ama toplantı evleri hiç de sessiz sayılmazdı.

Kahkahalar, sorular, tartışmalar gecekondu duvarlarından taşarak, gecenin ıssızlığında yayılıyordu. Kendileri için bir şeyler yapmanın, "gizli toplantılara" katılmanın heyecanı kuşatmıştı yürekleri. Solgun işçi yüzleri, eylem heyecanı ile ışıltılı bir aydınlığa kesmişti. İşçilerin bayramıydı yaşanan...

Patronlar fark edene kadar, sendikaya üye olduğu açıklanmıyordu. Bu gizlilik sürecinde de, mükemmel denetçiler olarak çalıştı işçiler. Herkesi çok iyi tanıyor, sallantılı, zayıf unsurları, bir an olsun boş bırakmıyorlardı. "Şu arkadaş gelirse herkes gelir", "falanca kişinin kafası kırılmadan burada hiçbir şey olmaz" vb. yaklaşımlarıyla, kimi zaman tek bir saygın işçinin

iknası, tüm fabrikayı sürüklüyor, kimi zaman da patrona yalakalık eden birinin sindirilmesi, yolu açıyordu. Başkaca zorlamalara da başvurulmadı değil. Birkaç mızımızın ayak diremesi yüzünden çoğunluk sağlanamıyorsa, servis araçları sendikanın önüne çekilerek emrivakiye başvuruldu. Bu tip emrivakilere maruz kalanların çoğu, süreçte sağlam direnişçiler olup çıktı. Kim nasıl karşılar, bilemeyiz ama işçiler bu durumu yadırgamadılar.

Çatışmalar, İşçi Milisi, Devrimci Şiddet...

Bu arada patronlar da boş durmuyordu. Deri İşverenleri Derneği'nde toplantı üstüne toplantı yapıyor, direnişleri engelleyemeyen arkadaşlarını topa tutuyor ama onların zararlarını da karşılıyorlardı. Tuzla patronları da imdada koştular. Fakat Tuzla deri işçileri örnek bir dayanışmayla, direnişteki fabrikaların mallarını işlemeyi reddetti. Nutuklar, tehditler, vaatlerle işçileri, fabrikalarda cendereye aldılar. Servisleri polis eskortuyla getirip götürmeye başladılar vb. Hiçbir tedbir, direnişlerin yaygınlaşmasını engellemedi. Böyle bir aşamada direniş kırılcılığı devreye sokuldu. Direniş kırılcılar, sabahın 5'inde fabrikalara girip, hava kararınca çıkmaya başladılar. DE-SA deri patronu daha da ileri gitti. Mardin'in korucu aşiretlerinden adam getirerek fabrikayı kapattı. İki aya yakın, fabrikadan dışarı adım atmaksızın çalıştılar. Yalnızca geceleri fabrikanın damına çıkıyorlardı; o da havaya silah sıkmak için... DİSK'te örgütlü Güneş Deri'nin direniş kırılcılarıyla direnişçi işçiler arasında meydan kavgaları yaşandı. Eylem kırılcılar, fabrika avlusu içindeki yemekhaneye taş, sopa yağmuru altında gidiyorlardı, bazen de aç kalıyorlardı.

Bu şartlar altında işçi grupları, tabakhanelerde devriye gezmeye başladılar. Nöbet usulü ve sabaha dek. En az iki grup (bazen üç), aynı anda devriyeye çıkıyordu. Adı konmasa da, milisti bu; işçi milisi. Daha bir ay önce kendi halinde işe gelip giden işçiler, eylemlerinin güvenliği için nöbet tutuyorlardı tabakhanelerde. SSH'lı işçiler, coşkuyla görev aldı miliste. Yanı sıra komünistler, örgütledikleri özel grupla da, güvenliğe katkı sağladılar. Sabahın köründe fabrikalara sokulmaya çalışan direniş kırılcılar, feci şekilde dövüldüler. Sallantılı unsurların yolu kesilip, uyarıldı vb. Yukarıda sözü edilen iki işletme dışında direniş kırılcılık sorunu, başarı-

la çözüldü. Korucu-işçilerle de, fırsatı yakalandığı anda, meydan kavgasına girildi, fabrikadan dışarı adım atılmadı onlara. Eylemin ısısı git-tikçe yükseldi. Tabakhanelerden Sağlık Mahallesi'ndeki sendika lokaline sloganlarla yürüyüş, rutin hale geldi. Polisle kitlesel çatışmalar yaşandı. Edirne-İstanbul yolu, oturma eylemleriyle trafiğe kapatıldı. Sendikacıların gözaltına alınması üzerine karakola yüründü. Polisin panik içinde silah doğrultmasına aldırılmadan, sloganlarla beklendi karakol kapısında. Grup şiddeti de devreye girdi. Karakolun yüz metre aşağısında bir işbirlikçinin otosu komünistler tarafından yakıldı. Diğer bir devrimci ise, benzer bir eylemi Zeytinburnu'nda bir servis otosuna karşı gerçekleştirdi. Kimin yaptığı belli olmayacak şekilde bir fabrikaya kundaklama girişimi oldu. Bulanık bir işti bu. Devrimcilerin yapmadığı biliniyordu. Öfkeli bir işçinin bireysel girişiminden, provokasyon ya da kazaya dek bir dizi olasılığı düşündürüyordu. Yine de patronları dehşete düşürdü. Son olarak, bir işçi vardı ki, komünistler için özel bir moral kaynağıydı: Dimitrov'un partizanlarından biriydi bu. Gençlik yıllarında Nazi sürülerine dağlardan kurşun yağdıran bu yaşlı direnişçi, şimdi de ekmeği için patronlara ve faşist rejimin polisine direniyordu.

DİSK Deri-İş'in Örgütlenmesi

Olaylar düz bir hatta gelişmedi kuşkusuz. Tersine gelgitlerle, çelişkilerle yüklü sancılı bir süreç yaşandı. Devrimciler arasındaki sorunlar zamanla kangrenleşti, yıkıcı sonuçlar üretti. İlk ayrışma sendikal planda ortaya çıktı. Sendika temsilcisi, Mayıs ortalarında istifa etti. Bir süre sonra da (ileri işçi konumundaki) bir grup arkadaşıyla DİSK Deri-İş'in örgütlenmesine girişti. (Direnişteki 35 civarı fabrikanın 6-7'si DİSK Deri-İş'te örgütlüydü.) Temsilcinin, Humanic direnişi esnasında genel merkezle ilişkileri bozulmuş, yenilgiyle birlikte de kopma noktasına gelmişti. Tabakhane direnişleri başladığında Türk-İş'le yürüyüp yürümemenin belirsizliğini yaşıyor ve doğal olarak şiddetli eleştirilere maruz kalıyordu. Humanic yenilgisi, onun şahsında sendikaya fatura ediliyor, yeni sürece kendisini verememesi eleştirilerin dozajını daha da artırıyordu. Komünistler, bu süreçte kendisini, yoğun olarak eleştirdiler. Fakat bu arkadaşın, işçi mücadelelerindeki kararlı ve fedakar tutumu, zamanla, komünistlerin eleştirilerinde haksız yönler olduğunu açığa çıkardı. Arkadaş, öncesi ve sonrasıyla

ele alındığında, yerel bir işçi önderiydi. Özellikle Trakyalı ve göçmen işçiler üzerindeki etkisi büyüktü. Doğal ki, hata ve zaafı vardı. Bunların hiçbirisi doğal işçi önderi gerçeğini karartmadığı gibi, çelişmez de. İşçi önderleri, idealize edilmiş varlıklar değildir. Arkadaşın o kesitteki tutumunu eleştirmek doğaldı; doğal olmayan ise, belirli bir durum ve dönemi genelleştirerek ele almaktı. Hatasını fark ettiği anda, açık yüreklilikle, özeleştirel bir tutum aldı. Bu, güvene dayalı sıcak ve ilkeli devrimci ilişkilerin yolunu açtı. Söz konusu işçi arkadaş, istifa edip DİSK Deri-İş'in örgütlenmesine giriştiğinde komünistler, bunun doğru olmadığını, 3000 kişilik bir işçi topluluğuna iki ayrı sendikanın fazla geleceğini, işçilerin geri olduğunu, Türk-İş'teki burjuva çevrenin bunu istismar edeceğini, bu girişimin objektif olarak mücadeleye zarar vereceğini söylediler. Ve kendilerinin ciddi sorunlara rağmen Türk-İş'teki ana gövdeden kopmayacaklarını, sınıfın çıkarlarının bunu gerektirdiğini açıkladılar. Türk-İş içinde mücadeleye davet ettiler. Arkadaş ikna olmadı ve bilinen yolu tuttu. Ne yazık ki bu yol, öngörülen bütün sorunlara yol açtı. DİSK'in örgütlenmesi o şartlarda yanlıştı.

Buna rağmen DİSK, 6-7 fabrikayı örgütleyip direnişe çıkardı. Bu durumda Türk-İş Deri-İş'te örgütlenenler için iki yol vardı: Ya kavga gürlütü pahasına DİSK girişimi engellenecek ya da 6-7 direnişle fiilen ortaya çıkan DİSK'te örgütlü işçilerle ilkeli, dürüst bir dayanışmanın yolları aranacaktı... Komünistler, tereddütsüz ikinci yolu tuttular. DİSK'i bastırmaya, adam ayartmaya vb. girişmediler, başkalarının da bunu yapmasını engellediler.

Mümkün olan her durumda, patronlara ve polise karşı birlikte mücadele edilmeliydi. Komünistler, bu tutumdan milim sapmadılar. Türk-İş'te olduğu kadar, DİSK'te örgütlü işçilerin de güvenini kazandılar. Öyle ki, komünistlerin çağrısı ve örgütlemesiyle Türk-İş ve DİSK'in direnişçi işçileri, iki kez ortak gösteri yaptılar, polisle militanca çatıştılar.

Türk-İş Deri-İş'te Sorunlar...

Türk-İş Deri-İş'te ise sorunlar hiç bitmedi. Eski temsilcilerinin DİSK'e geçmesinden hemen sonra, sendikadaki küçük burjuva çevre, "ünlü" bir eski sendikacının bölgeye atanması için kampanya başlattı. Ortada bir boşluk olmadığı

halde, bu şahsı getirmek için yapılan kampanyayı anlamak mümkün değildi. Zaman gösterdi ki bunun altında, küçük burjuva çevrenin öz güvensizliği, hemşehricilik bağlarını, siyasi kimliklerinin üzerinde tutmaları ve mantık sınırlarını zorlayan siyasi ve örgütsel oportünizmi vardı. Bu şahıs, çelişkileri derinleştirdi, çözümsüzlüğe sürükledi. İşçiler arasında ünü, itibarı vardı.

Çorlu'da bir mirasyedi olarak itibarını yedi, tüketti. Bunun bedelini ne yazık ki, işçiler ödedi.

Onunla birlikte bürokratik usuller de geldi, işçilerin teklifsiz ve rahat oldukları sendika lokaline ağır bir resmiyet havası çöktü. İlk icraatlarından biri, kitle toplantıları yerine temsilciler kurulunu geçirmek oldu. Hayatlarında ilk kez, kendi kaderleri hakkında kararlar alan, tartışan, görev ve sorumluluk üstlenen işçiler, bürokratik yöntemlerle geri plana itildiler. Uyanış halindeki taban inisiyatif, boğulmaya başladı. Sendikayla işçiler arasında yabancılaşma öğeleri uç verdi. Bürokratik usuller, örgütlenme çalışmalarına da yansıdı. "İş bitirici" pragmatik bir anlayışla taşçı ve traşçıları merkez alan, sıradan işçiyi önemsizleştiren bir yol vb. izlemeye başladılar. Bunların doğal tamamlayıcı, mücadele biçim ve yöntemlerinde sağ pasifizizm oldu. Direnişler, çadırda beklemek evresini geride bıraktığı halde, gerek dayanışmayla direnişlerin etrafını örme gerekse (işgal vb. gibi) militan eylem biçimlerinden öcü gibi kaçtılar. Sendika yönetim kademeleri, ahbap-çavuş, hemşehri çevresine döndü. Komünistler hakkında, "bölücüler", "DİSK'e çalışıyorlar" gibi propaganda silahlarıyla(!) savaşmaya başladılar. İşçilerin en geri yönlerini kaşıdılar, bulanık suda balık avlayarak şovenizme yaslandılar. Nasılsa, Kürt-Alevi işçilerin arasında, Alevilik üzerinden Kürtlüğün inkârına yönelen ve bu yoldan Türk şovenizmine eklenilen damar Çorlu'da güçlüydü.

Sorunları çözmek için görüşme önerildi. Masaya oturulduğunda muhataplara, izledikleri yolun çıkmaz olduğu, yenilginin yolu olduğu ifade edildi. Siyasi-ideolojik tartışmaya gerek olmadığını, direnişlerin nasıl sürdürüleceğine dair somut noktalar üzerinde anlaşılabilirliğini, bu sayede, sorunlara rağmen, birlikte yürünebileceği söylendi. Ve şu öneriler sıralandı:

-Kitle toplantıları usulüne geri dönlün.

-Fabrika işgalleri dahil, durum ve ihtiyaçların gerektirdiği mücadele biçimlerinden kaçınılmasın.

-Aramızdaki görüş farklılıklarını, istediğiniz zeminde anlatabilirsiniz; fakat "bölücüler", "DİSK'e çalışıyorlar" gibi propagandalardan vazgeçin.

-Sendika yönetiminde bir komünist işçiye görev verilsin.

-Ortak bir örgütlenme komitesiyle sorunları birlikte çözelim, süreci birlikte götürelim.

Bu isteklerin hiçbiri kabul edilmedi. Maceracı bir çizgi izlediğimiz, kitle toplantıları tarzına dönülemeyeceği, ortak komitenin gereksiz olduğu söylendi. "Bölücü" kavramını kullandıklarını, fakat bununla sendikadaki bölünmeyi kastettiklerini, "DİSK'e çalıştığımızın" doğru olmadığını fakat kendileri söylemediği için yalanlamalarına gerek olmadığını ifade ettiler. Emek ve katkımızın inkâr edilemeyeceğini, bunun karşılığında da bir arkadaşımıza sendika görevli kartı çıkarma teklifinde bulundular. Anlaşma sağlanamadı.

Komünistlerin önünde tek bir yol kalıyordu: Bağımsız güçlerini büyüterek sendikada doğru çizgiyi hakim kılmak, direnişte ön safta olmak, politik/ideolojik mücadeleyi ilkeli zeminlerde yürütmek ve çekişmelerle vb. direnişe zarar vermemek.

Anlatageldiğimiz süreç boyunca, özellikle gençleri işçilerinin en mücadelecisi kesimi, komünistlerin etrafında toplanmaya, giderek de birer taraftar olarak görev üstlenmeye başladı. İlk ilişkiler, eylemlerde, sendika ve işçi kahvehanelerindeki tartışmalarda başladı. Mücadelenin gelişim ve sorunlarını tartışma, eylemlerdeki duruşun çekiciliği, kafaca ve ruhça ortaklaşmanın zeminini hazırladı. Sempat, sevgi, güven ve dostluğu geliştirdi. Mücadeledeki duruş, ortaklaşmaya başladı. Muazzam bir bilgi açlığı ve arayış içindeki bu dinamik kesimin, komünistlerden talepleri arttı. Rastgele sohbetlerin yerini, düzenli toplantılar aldı. Örgütsel çeper büyüme başladı.

SSH Örgütleniyor

Temel yapımızı çevreleyen ikinci halka, SSH platformuna bağlı işçilerdi. Bunlar, direnişte olanların yanı sıra, henüz örgütlenme aşamasındaki fabrikaların işçileriyle DİSK'te direnişte olan kimi işçilerdi. Bağımsız gücümüzü konuşturma kararı alındığı andan itibaren, bu ilişkilere, daha bir ağırlık verildi. Toplantılar örgütlen-

di, sendikada, çadırlarda ve eylemlerde alınacak blok tutumun çerçevesi belirlendi, kararlar alındı.

Toplantılarda, sendikadaki gruplaşmaların temelinde iki ayrı sendikal ve siyasal çizginin olduğu, hangi çizginin hangi sonuçlara yol açacağı işlendi. Sınıf Sendikacılığı Hareketi etrafında kenetlenme çağrısı yapıldı, işçi arkadaşların kafasında SSH hakkında bilimsel bir netliğin oluştuğu söylenemez. Anladıkları kabaca, komünistlerin direnişte doğru çizgiyi izledikleri ve bu çizgi temelinde onlarla beraber olduklarıydı. Bu arkadaşlar, SSH'ı büyütmek için çalışmaya başladılar. İşçiler SSH bildirimlerini dolaplara, yemekhanelere, direniş çadırlarına bıraktılar, okutup arkadaşlarıyla tartıştılar. Komünistler, hiç ortalıkta görünmedikleri halde, her taraftan SSH bildirimlerinin “fışkırması” herkes gibi polisi de oldukça şaşırttı:

30 kadar dağıtımcı, direnişte olan ve olmayan 20'ye yakın fabrikaya aynı anda bildiri ulaştırdı. Ayrıca maddi katkılarla bildiri çıkarılmasını sağladılar.

SSH, iki sokak gösterisi düzenledi. Bunların ilki, Sivas katliamının (3 Temmuz 1993) hemen ardından, Türk-İş ve DİSK'e üye veya örgütsüz yaklaşık 800 işçinin yürüyüşüdür. Sendikal ayrımın yapay çitlerini de, önüne çıkan polis bariyerlerini de yıkan bu militan gösteri, Türk-İş'in sendika bürokrat ve çevresini dehşete düşürdü. Gösterinin örgütlendiğini ruahları bile duymamıştı. Üstelik komünistlerin öncülüğünde ve onca düşmanlık yaratmaya çalıştıkları DİSK'li işçilerle birlikte, direnişleriyle ilgisi olmayan bir konuda yürüyordu işçiler.

İkinci gösteri, DİSK yöneticisi arkadaşın gözaltına alınması üzerine yapıldı. İşçiler, infial halinde (birbirine çok yakın olan) her iki sendikanın önünde toplandılar. Bürokratımız her zamanki manevralarıyla sorunu müzakere edeceklerini, beklemek gerektiğini vb. ağzında gevlemeye başlamışken, komünistler, hiç tereddüt etmeden, karakola doğru yürüyüşe geçtiler. Türk-İş ve DİSK'in işçilerinin ezici çoğunluğu, komünistleri izledi. Polisler, panik halinde silahlarını kitleye doğrultmalarına rağmen, sloganlar, haykırışlar dinmedi. Karakolun önünde oturmaya geçildi, Edirne-İstanbul yolu bir süre trafiğe kapatıldı. “Arkadaşımızı almadan gitmeyeceğiz”, ağızlarından çıkan tek söz buydu. Vakit ilerledikçe kitle azaldı. Bunun üzerine, karakolun 100 metre ilerisine geçilerek, büyük bir ateş

yakıldı. Marşlarla, sloganlarla halaya duruldu. Çorlu ve Sağlık Mahallesi emekçilerinin gözünün üstümüzde, yüreklerinin bizimle olduğunu biliyorduk. ”Almadan gitmeyeceğiz”, bu söz inattı, isyandı yüreklerde. Gecenin ikisinde, direnişin kazanıldığı ilan edildi. Arkadaş serbest bırakılmıştı, yanımızdaydı. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen SSH örgütlülüğünün yeterince pekiştiğini söyleyemeyiz. Pekişme için biraz daha zamana ihtiyaç vardı, olayların hızlı gelişimi, bu olanağı tanımadı ne yazık ki...

Kilitlenme ve Yenilgi

Bu gelişmeler, dönemin sendika atanmışlarını çok rahatsız etti. İki defa fiziki saldırıya uğradık ve doğal olarak kendimizi savunmak zorunda kaldık. Tüm gayretlerimize rağmen kilitlenmeyi aşacak bir pozisyona ulaşamadık. Direnişler, gün geçtikçe tavsıyor, güven kaybına uğruyor, kan kaybediyordu. Pasif bekleyişçilik, direnişlerin tavsamaya başlaması, işçilerin ekonomik olarak yeterince desteklenmemesi vb. direnişleri çözmeye başladı. Desmo işçileri, patrona tüm isteklerini kabul ettirdikleri halde, direnişteki arkadaşları için fabrikayı işgale hazırıldılar. Fakat o koşullar altında bunun etkili olması mümkün değildi artık. Eylül sonlarında son direniş çadırı da hüznün ve öfkeyle toplandı. Nisan sonundan Eylül'e dek süren direnişler, yenilgiyle sonuçlandı. Tabakhanenin çamurlu yolları, Sağlık Mahallesi'nin yoksul işçi evleri, yıllarca sürecek bir sessizliğe gömüldü.

Komünistler bakımından yenilginin şaşırtıcı bir tarafı yoktu. Onlar, direnişin en parlak günlerinde, Temmuz başlarında, dönemin sendika yönetimine izlenen çizginin yenilgiye yol açacağını söylemişler, çözüm önerilerini ortaya koymuşlar, en sonu öz güçlerine dayanarak ellerinden geleni yapmışlardı. Komünistler için bu yenilgi, en fazlasından, engelleyemedikleri bir yenilgi oldu.

Hatalarımız

Komünistler, süreçte kendi paylarına düşen hataları da titizlikle incelediler.

1. Genel merkez, baştan itibaren komünistlerden ürküntüye kapıldı. Bürokrat yöneticinin bölgeye atanmasıyla komünistlerin karşısında bir blok oluştu. Bu blok, yukarıda da anlatıldığı gibi, komünistler tarafından, özgüce ve işçi tabanına dayanılarak aşılmaya çalışıldı. Ne var ki, ikinci

yol; yani diyalog ve görüşmeler yoluyla, genel merkezle buzları çözme esnekliği gösterilemedi. Başarılı olup olmayacağı bir yana, bu yol hiç denenmedi.

Keza yukarıda sözü edilen "sendika kart"ını kabul etmemek de yanlıştı. Bunu bir örnek üzerinden daha iyi anlatabiliriz: Bir grup işçi, "temsilcilerini değiştirmek istediklerini, bunun bir cezası (hapis ya da para) olup olmadığını" öğrenmek için komünistlere danışmaya geldiler... Bu uç bir örnek olarak ele alınmamalı. Çünkü işçilerin çoğunun gözünde sendika, hâlâ, ödüllendiren cezalandıran bir devlet dairesinden farksızdı. Bu şartlarda sendika koltuğuna oturan bir kütük bile "işlevli" oluyordu. Görevli kartının resmi bir işlevi yoktu ama işçilerin gözünde fiili işlevi vardı. Böyle bir olanağa sahip olmamak, muhataplarımızın, komünistleri, "sendikacı olmayan" "bölücü"ler olarak lanse etmelerini kolaylaştıran bir rol oynadı. Sendikal faaliyetin bazı özgün yönlerindeki deneyimsizlik, bu alanda esneme ve manevra becerisi gösteremememiz payımıza kaydedilmesi gereken bir hatadır.

2. Komünistler fabrikalarda, evlerde harıl harıl sendikal örgütlenmeyle uğraşırken, sabahlara dek devriye nöbetleri tutarken, muhatabımız ustaca bir manevrayla, temsilciler kurulu usulünü gündemleştirdi. Böylelikle örgütlediğimiz fabrikaların iplerini kendi elimizle bürokratin eline teslim ettik. Kitle toplantıları kalktığı için örgütlediğimiz fabrikaların toplantılarına dahi

giremez olduk. Öte yandan, koşuşturmacadan fırsat bulup temsilcilerle ilişkilere gereken önemi vermediğimiz için, bunlar, sendika koltuğuyla özdeş bürokratin çekim alanına girmeye başladılar. Dahası sendikadaki bürokratik usûl fabrikalara da taşındı; temsilciler, tabanın etkin temsilini sağlayacak yollar yerine, kararları ileten özel ulaklar gibi davranmaya başladılar. Sonuçları, her bakımdan tahripkâr oldu. Değişik mücadele yöntem ve araçlarını ustalıkla kullanmayı öğrenmemek ve hele de parti gücünü büyütme, çalışmalarda bunu bir an bile ihmal etmeme çizgisinden sapmanın bedeli ağır oluyor. İşçi hareketine içtenlikle hizmet etmenin ahlaki bir değeri olabilir ama komünistlerin asıl görevi hizmet değil, öncülük ve önderliktir. Bunu örgütlülükte ve mevziler edinmede somutlaştırmak, ürüne dönüştürmek gerekir.

3. Özel gruba dayalı devrimci şiddetin daha üst düzeyde örgütlenmemesi, bir diğer eksikliklerdir. Fabrika çatısından akşamları havaya silah sıkarak işçilerle ve gemi azıya alan kimi patronlarla, anladıkları dilden konuşulmalıydı...

Tabakhane direnişleri yenildi. Fakat bu yangının külleri dahi toprağı gübreledi. Çorlu deri işçilerinin önüne yeni bir yol açtı. Komünistlere, işçilere ve öğrenmek isteyen herkese çok şeyler öğretti. Harcanan emeğin asla boşa gitmeyeceği, ekilen tohumun er geç filize duracağını zaman gösterdi. Çorlu deri işçileri tam yedi yıl sonra bugün yine direnişte.

Sermaye İktidarlarının Palazlandığı Dinsel Gericilik

20. yüzyılın son çeyreğinde İran, Sudan ve Afganistan'da İslami yönetimlerin iktidara gelmesi ve Mısır, Lübnan, Cezayir, Pakistan ve Türkiye başta olmak üzere diğer "Müslüman" ülkelerde de İslami hareketlerin güçlenmesiyle birlikte, siyasal İslam, pan-İslamizm ve şeriat devleti gibi konular sık sık tartışılmaya başlandı. Özellikle emperyalist sermaye çevrelerinin tekellerinde bulunan uluslararası haber ajansları, araştırma şirketleri ve politik danışmanların "gayretleri" sayesinde, bu konular günümüz dünyasının en önemli konuları olarak gösterilmiş ve var olan düzenin en ciddi ve tehlikeli düşmanlarından biri olarak öne sürülmüştür. Böylece, büyüteç altına alınan siyasal İslam, sayıları yetmiş bula ülkelerde, büyümekte olan toplumsal hoşnutsuzluğun başvuru ve çözüm mercii olarak gösterilmeye çalışılmış, "yeşil tehlike" diye tanımlanan bir tez geliştirilmiş ve ilgi odağı haline getirilmesi geçici bir süre için de olsa başarılmıştır.

Siyasal İslamın çıkış, yükseliş ve iniş sürecini doğru bir şekilde değerlendirmek için ilk önce bu hareketin yaşandığı Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Güney Asya ülkelerinin 20. yüzyıl itibarıyla ekonomik, sosyal ve politik koşullarını ele almamız gerekiyor. Bu ülkelerin 20. yüzyılın başlarında sunduğu birbirine çok benziyor: Ya ortaçağ feodalizmine göre örgütlenmiş ve dini

(İslami) kurumlarla iç içe olan kral-tanrı devletleri ya da sömürgeci devletlerin boyunduruğu altında, yine dini kurumların büyük bölümünün desteğine dayanan işbirlikçi yerel yönetimleri görmekteyiz. Fakat tüm dünyaya yayılan kapitalist pazar ekonomisinin bu ülkeleri de kendi etki alanına alması ve yine bu ülkelerde kapitalizmin gelişme sürecine girmesiyle birlikte, eskimiş devlet mekanizmasının yeni gereksinimlere göre yeniden yapılanması ve yepyeni sosyo-ekonomik ve siyasal oluşumların ortaya çıkmasıyla birlikte yeni bir portrenin ortaya çıkması kaçınılmazdı. Bu portrenin özelliklerinin başında devlet mekanizmasının sürekli olarak büyümesi gelmektedir. Bakanlıkların nicel ve nitel açıdan büyümeleri, ordu ve polis güçlerinin sürekli olarak geliştirilmesi, bankalar, radyo-televizyon ve benzeri kurumların da aynı rotayı çizmeleriyle birlikte, eskinin tersine en ücra köye kadar hegemonyasını kurmuş olan burjuvazinin din olgusundaki politikaları hep ikiyüzlü olmuştur.

Devletin güçlenmesi dini kurumlarla iç içe geçen yöresel güçlerin zayıflaması, toprak reformuyla birlikte atılan adımlarla toprak ağalarının sırtını dayadığı din adamlarının ve dini kurumların kan kaybetmesi anlamına geliyor. Yabancı sermaye ve meta akışı da geleneksel diyebileceğimiz Müslüman tüccar kesimini de karşısına

almış, kadın-erkek eşitliği ile ilgili çok sınırlı ve yüzeysel olmakla birlikte, atılan adımlarda bu devletlerin dini yönetimden uzaklaştıkları imajını geliştiriyordu. Fakat bu ülkelerdeki kapitalizmin kendi iç dinamiklerine dayanmaktan daha uluslararası sermaye güçleriyle işbirliği içinde yapılanması, ekonomik ve sosyal yapıda ortaya çıkardığı düzensiz ve çarpık yapılanmaya orantılı olarak eskiyi savunan kurum ve kesimlere karşı uygulanan politikalar da aynı şekilde düzensiz, çelişkili ve çarpıktı. Din dersleri, okul kitaplarında var olan İslam tarihiyle ilgili bölümler dışında, üniversitelerde ilahiyat ve İslam tarihi gibi uzmanlık dalları, İslami yayınlar ve sayıları her zaman okul sayılarıyla rekabet edecek durumda olan kuran kursları ve diğer İslami okullar her dönem devletin desteğini almışlardır. Zira bu ülkelerde var olan işbirlikçi burjuvazinin kendi iç dinamiklerine bağlı olarak gelişen burjuva devletlerin tersine kitlesel tabanları yok denilecek kadar zayıftı, aristokrat ve bürokrat kesimin dışında genelde uluslararası sermayelerin işbirlikçiliğine soyunan kesimlerden öteye gitmiyordu. Dolayısıyla yarım yamalak yapılan burjuva reformları örneğin kadın-erkek eşitliği, toprak reformu ve benzeri reformlar da orta ve alt kesimleri hoşnut etmekten ziyade, bu kesimlerin hoşnutsuzluklarını artırıyor ve tabansız devletin kırılma potansiyelini daha da derinleştiriyordu. Bu etkenlere rağmen '70'li yıllara dek henüz nasyonalizm ve milli değerler güç ve tazelikliğini kaybetmediğinden ve tüm bu devletler nasyonalizm ve milliyetçiliği savunduklarından, ayrıca kapitalizmin yapılanma sürecinde olmasıyla birlikte en azından şehirlerde eğitim ve sağlık gibi konularda bazı ilerlemelerin kaydedilmesiyle birlikte bağımlılığa dayalı kapitalist sistemler altın çağlarını yaşıyorlar. En azından yaşanan krizler ve ortaya çıkan itirazlar ve ayaklanmalar henüz sistemi tehdit edecek boyutlara ulaşmamışlardı; ama ağır sanayiden daha çok dışarıya bağımlı ve montaj sanayinin geliştirilmesi, sermaye ve meta ihracına kolaylıklar sağlanarak yerel küçük ve orta üretimin yok edilmesi, burjuva demokrasisi yerine dengesiz ve bağımlı düzeni korumak için polis devletlerinin öne çıkması, bölgeler arası ve şehir ile köy arasında var olan derin yaşam standartı farklılığı ve toplumu oluşturan alt ve üst kesimlerin gelirleri arasındaki uçurumun korkunç bir şekilde derinleşmeye devam etmesi, toplumsal hoşnutsuzluğu körükleyerek, bu devletler için tehlike çanları

çalmaya başlamıştı. Milliyetçi devletlerin toplumsal refah ve güvenliği sağlamakta başarısız olduklarını ve iş-ekmek-özgürlük üçlüsünün ne kadar hayati olduğunu sadece aydınlar değil de alt tabakalardan olan herkes yaşıyor ve anlıyordu. Geleceğe yönelik ümitsizlik Beyrut'tan Jakarta'ya, İstanbul'dan Kahire'ye kadar emekçilerin kitlesel gösterileriyle kendini gösteriyordu. Nasyonalizm ve milliyetçilik meşalelerinin söndüğü ve getirebilecekleri herhangi olumlu bir sonucun olmadığını anlayan kitleler radikalleşmeye yöneliyorlardı. Endonezya, Türkiye, İran, Lübnan, Umman, Filistin ve diğer bazı "İslami" ülkelerde kendini gösteren sosyalizm kıvılcımları, hem işbirlikçi devletlerin hem de uluslararası sermaye tekellerinin korkulu rüyası haline gelmişti. Dolayısıyla sosyalizme ve radikalizm tehlikelerine karşı, sermaye çevrelerinin sundukları reçete; İslami kurumları takviye etmek ve siyasal İslamın yolunu açmak oldu. Zaten kapitalizmin merkezleri haline gelen şehirlerde yaşayan kitlelerin kavuştukları yeni biçim ve işçi sınıfının da sayısal olarak artmasına rağmen nitelik ilerleme kaydedememesi siyasal İslamın uygulanmaya konulması için müsait zemini hazırladı.

Köylerde yaşam seviyesinin gerilemesi ve tarım alanında da kapitalist uygulamalar sonucu artan topraksız çiftçiler, etnik ve ulusal sorunlardan dolayı şiddetlenen köyden şehre göç, toplumsal ve siyasal açıdan şehirdeki aydınlanma seviyesini derinden etkiledi. Şehirlerin yoksul semtlerini oluşturan bu kesimler, her türlü radikal hareketlerde çok önemli roller üstlenebileceklerinden de siyasal İslamın propagandası için en önemli hedef haline geldi. Komünistlere yönelik en utanmaz çamur atma politikalarıyla birlikte bu kesimleri kullanmak için İslami dernekler, yayınlar, kitaplar, kuran kursları ve cami sayısında devletlerin açık yardımlarıyla patlama yaşandı. Köyden işsizlik ve yoksulluk nedeniyle şehirlere göç etmek zorunda kalan ve sürekli bir iş, yani sürekli ekmek kapısı bulan yeni işçilerin toplam işçi sayısı içerisinde çoğunluğu elde etmelerinden; aydın ve militan işçilerin azınlığa düşmesiyle birlikte radikal hareketlerde duraklama ve hatta gerilemeler yaşandı. Siyasal İslamın ilerleme yolu açıldı. Fakat bu dönem uzun süremezdi, somut toplumsal gerçekler siyasi İslamdan yapamayacağı radikal ve belirleyici tavrı bekliyordu, bu da din gerçeğinin gitgide açığa çıkmasını ve siyasal İslamın da sömürü ve

eşitsizliğe dayalı düzenin hizmetinde olduğunu su yüzüne çıkarıyordu.

1950'li yıllarda, Sovyetler Birliği başta olmak üzere sosyalist blokun geriye dönüş sürecine girmesiyle birlikte, bir ara duraksama gösteren, fakat tüm dünyada gelişme trendine giren “kıızıl tehlike”, yani sosyalist harekete karşı, kitleleri yönlendirecek ve onların sosyalist harekete akma tehlikesi gösteren eğilimlerini değiştirecek ve yönlendirilecek ilgi odağının yaratılması, emperyalist sermaye çevrelerinin başlıca politikalarına dahil edildi. Burjuva akademisyenlerin deyimiyle, müslüman ülkelerinde üretim araçlarının dengesiz ve düzensiz gelişimi, toplumsal ve kültürel dokunun feodal ve ataerkil temellere dayalı olduğu, ülke içi bölgeler arasında kapitalist gelişme açısından uçurumların ortaya çıkması ve köy ile şehir, yine şehirlerde de gelişmiş semtler ile köylerden akın akın gelerek yığılımların olduğu varoşlar arasında refah ve yaşam düzeyi farklılıkları, bu ülkelerde yaşayan halkları radikal eylemlere yöneltiyordu. Başta Latin Amerika olmak üzere, emperyalistler tarafından sınırları belirlenen ve küçük parçalara bölünmüş ülkelerde sık sık yapılan darbelerle, Afrika'da darbelerin yanı sıra kışkırtılan etnik çatışmalar sayesinde, değişik uluslar arasında ve iç savaşları körüklemekle, Uzakdoğu ve dünyanın değişik bölgelerinde yapılan soykırımlar ve gerektiğinde dış kaynaklı askeri müdahaleler ile duruma hakim olmaya çalışan uluslararası sermaye çevreleri, Filistin ve Kudüs sorunundan dolayı birliktelikleri güçlenen “Müslüman” ülkeler için yeşil tehlike diye adlandırdıkları siyasal İslami güçlendirmeye yönelik çabalarını boyutlandırdılar ve bu iş için tabiri caizse kolları sıvadılar.

Camiler, medreseler, kuran kursları gibi İslami kurumlar, kendilerini laik diye tanımlayan ülkeler dahil tüm “Müslüman” ülkelerde en geniş maddi ve manevi desteklerle yeniden canlandırıldılar. Camii, İmam Hatip Okulları gibi İslami, kuran kursları gibi İslami kurum ve yayınların sayısında patlamalar yaşandı. Dolaylı ya da dolaysız olarak din dersleri ve gençlerin bilinçlerini dumura uğratan ve yaratıcı tarzda düşünmeyi engelleyen dinsel bilgiler, okullarda ve üniversitelerde yaygın bir şekilde öğretilmeye başlandı. İslami konferanslar, radyo ve televizyonlarda süslenerek insanların önüne konulmaya başlandı. Böylece, siyasal İslamın örgütlenmesine aktif çaba sarf etmeden de olsa ona karşı kayıtsız

kalan geniş yığınlar; işçiler, emekçiler, memurlar, köylüler, kadın ve erkek ayırmaksızın herkes için cazip hale getirilmeye çalışılan siyasal İslamın değişik versiyonları toplumsal taban buldu, örgütlendi ve yayılmaya başladı. Öyle ki, en sağda duran sol çevreler dahil çeşitli örgütlenmelerin yolları açıldı. Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı ve radikal toplumsal hareketlere karşı beslenen yeşil tehlike silahı ters tepti. Gelişen İslami hareketin en önemli sonuçlarından biri, dinsel gerici özünün, “modern dünya” gereksinimleriyle çelişiyor olmasıydı. Diğer sonucu ise geleneksel ticari ilişkilere dayalı burjuva kesimi de, siyasal İslamın büyümesiyle birlikte büyüyerek, iktidardan daha fazla pay isteyerek iktidar krizlerine sebep olmaya başladı. Aynı zamanda, kendi işlevinin dışına taşan ve uluslararası sermaye ile tam bir uyumluluk gösteremeyen siyasal İslam, popülerliğini yitirmeye başlamasıyla birlikte, henüz kendi amacına varmadan, uluslararası sermayenin hedefine konu ve denetimli bir tarzda geriletilmeye başlandı. Bu duruma başta Cezayir olmak üzere, Filistin-İsrail görüşmeleriyle birlikte bölgedeki İslami örgütlerin “eski” dostlarının da yardımıyla köşeye sıkıştırılması, Refah Partisi'nin kapatılması ve Fazilet Partisi'nin tepesinde sürekli olarak “Demokles'in kılıcı”nın sallandırılması, İran'ın yeniden Batıya açılma politikaları ve reformistlerin iktidara taşınması, Orta Asya ülkelerinde laiklik politikalarının ön plana çıkarılması ve Batı dünyasının Çeçenistan'daki duruma kayıtsız kalması vb. gibi durumlar, bu söylediğimizin yakın dönem kanıtlarıdır.

Akdeniz'de ticaret yollarının denetlenmesi ve ele geçirilmesi için yapılan haçlı savaşlarından 18-20. yüzyılın başlarına dek süren yerel feodal ve tüccarların, sömürgeci ülkelere karşı, kendi çıkarları uğruna örgütledikleri İslami hareketler, 1917 Sosyalist Ekim Devrimi ile büyük bir başlangıç yapan sosyalist ve ulusal kurtuluş savaşlarının gelişmesiyle birlikte suskunğa bürünüp uykuya daldı.

İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın ardından ortaya çıkan sessizlik pek uzun sürmedi ve küresel krizlerle birlikte bölgesel krizlerin alevlenmesi, dünkü düşmanları, aynı cephede radikal ve devrimci hareketlere karşı birleştirdi. Eskiden Batılı ülkelerle ticaret ilişkileri günah ve Batılı ürünleri pis diye nitelendiren İslami çevreler, daha sonra Batılı devletlerin ve işbir-

likçi yerel burjuvaların çıkarları doğrultusunda harekete geçtiler. 1960'lı yıllardan itibaren Kuveyt Afrika, Ortadoğu ve Güney Asya'da yaşanan toplumsal ve siyasal değişim ve oluşumlar da, bu süreci hızlandırdı. 1967 yılında İsrail ve Arap devletleri arasında meydana gelen savaşta, Batı destekli İsrail'e karşı Arap devletlerinin bozguna uğraması, Bangladeş'in, Pakistan'dan bağımsızlığını ilan etmesi, İsrail ve Arap devletleri arasında yeniden cereyan eden savaş, İran ve Türkiye'de yükselişte olan devrimci hareketler ve bu ülkelerde gerçekleşen devrim ve darbeler, İran ve Irak devletleri arasında 8 yıl gibi uzun bir süre devam eden savaş, Numeyri'nin Sudan'da iktidardan uzaklaştırılması, Beyrut'ta Filistinliler ve İsrail arasında cereyan eden ve yüz gün süren savaş, Marcos'un bir halk ayaklanması sonucu Filipinler'de devrilmesi ve diğer benzer gelişmelerin gösterdiği gibi, müslüman ülkeler diye adlandırılan ülkeler, 20. yüzyılın son 35 senesini çalkantılı ve derin siyasal krizlerle geçirdiler. Tüm bu ülkelerde, burjuvazinin gerektiğinde açık ve gerektiğinde gizli olarak, fakat tam teşekküllü desteğiyle güçlü bir toplumsal harekete dönüşen siyasal İslam olmasaydı, durum şimdikinden çok farklı olacaktı. Siyasal İslam, bu ülkelerde reformist akımların bir yerde ateşi söndürme rolünü oynadı. Ardı kesilmeyen krizlerle boğuşan Latin Amerika halklarının bugüne dek ortaya koydukları ve gelenekselleştirdikleri direniş ve mücadeleye karşı siyasal İslamın ikiz kardeşi sayılan siyasal Hristiyanlığın, Latin Amerika'da ön plana çıkarılmasına yönelik yapılan çalışmalar, laiklik ve özgürlüklerden yana olduğunu göstermeye çalışan uluslararası sermayenin ikiyüzlülüğünü ifade eder.

1970'li ve 1980'li yıllarda uluslararası sermaye "Müslüman" ülkelerdeki oluşumlara karşı planlı ve örgütlü bir şekilde meydana çıkmıştı. İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan sonra bu ülkelerde cereyan eden sosyo-ekonomik yapıdaki değişimi, kendi iç dinamiklerinden daha ziyade uluslararası sermayeye bağımlılık temelinde gerçekleşmesi nedeniyle ekonomik yapı gibi, kültürel açıdan da çelişkili bir yapıya büründüklerinden, kriz yumaklarına dönüşmekten başka çareleri yoktu. Burjuva iktidarlar, başlangıçta milliyetçilik bayrağıyla meydanlara çıkarak, toplumda birliği sağlamakta başarılı olmalarına karşın, kapitalizmin gelişim süreci hız kazandıkça ve yapısal çelişkilerin körüklediği krizlerin derinleşmesiyle, hem varlık nedenlerini kay-

betmiş hem de uyguladıkları politikalarla git gide toplumdaki antikapitalist eğilimleri güçlendiriyorlardı. Başka bir anlatımla, bu ülkelerde iktidarda bulunan liberal ulusalcılar, "sosyalist" ulusalcılar, dini veya totaliter devletler, eskisi gibi toplumu yönetemiyor ve ufukta kökten değişimler görünüyordu. Doğuda ve Batıda emperyalist bloklar arasındaki rekabetin hız kazanmasıyla birlikte ivmelenen krizi, uluslararası sermaye avantajlı konumunu da kullanarak söz konusu ülkelerde değişim rüzgârlarını lehlerine çevirmek için var olan ortamdan alabildiğince yararlanarak siyasal İslamı ön plana çıkardılar. Tabii ki, Doğu Bloku ülkeleri de bu doğrultuda mümkün olduğu kadar Batı dünyasından geri kalmayarak Libya, Güney Yemen, İran, Suriye ve Cezayir'deki siyasal İslam hareketlerini antiemperyalist diyerek kullanmaya çalıştı.

Modern dünyayla uzaktan yakından ilişkisi(!) bulunmayan İslam dinine dayanan hareketlerin gelişimi, dolar faktörü devreye girmeden mümkün olamayacağından bazı noktalara vurgu yapmadan geçemeyiz. Suudi Arabistan başta olmak üzere, petrol şeyhlerinin değişik ülkelerde kendi rotalarındaki İslami kurumları için her yıl yüz milyonlarca doları gözden çıkardıklarını herkes biliyor. Resmi verilere göre, 30 milyar dolar dış borcu bulunan İran'daki İslami rejim, yine kendi resmi verilerine göre Lübnanlı ve Filistinli köktendinci örgütlerin dayanağı olan Suriye devletine son yıllarda geri alınması mümkün olmayan 12 milyar dolar borç vermiş, yine her yıl Lübnan, Filistin ve diğer birçok ülkelerde kurduğu ve ayakta tuttuğu Hizbullah, Hamas ve İslami Cihat gibi örgütlere yüz milyonlarca dolar harcıyor. ABD buyruğu doğrultusunda Pakistan'ın teknik ve Suudi Arabistan'ın dolarlarıyla örgütlenen Taliban hareketi, diğer bir çarpıcı örnektir. 1970'li yıllarda Mısır'da devletin yarı gizli desteğiyle faaliyete geçen İhvan ül-müslümin örgütü, gıda ve sağlık hizmetleri vererek yoksul kesimlere hoş görünmek istiyordu. El-cihad örgütü bile kurduğu Kur'an kurslarında elbise, ayakkabı ve yiyecek dağıtıyordu. İslami hareketin lideri Raşit Ganuşi, Tunuslu işçilerin ilgisizliklerini saptadıktan sonra gıda dağıtarak işçi haklarını savunmaya soyundu. Türkiye'de RP ve onun devamı FP'nin politik "ticari yardımlaşma", gıda ve giysi yardımı biçimindeki yöntemleri düşünülünce, bunun siyasal İslamın genel bir yöntemi olduğu rahat-

lıkla anlaşılır. Zaten kaynağı belirli olan mali destekler olmadan siyasal İslamın bırakın gelişmesini, ortaya çıkması bile kolay değildi. Örneğin Türkiye'de sayıları on binleri bulan Kur'an kursları ve tarikatlar, yüz binlerce tirajlarıyla İslami gazeteler, mantar gibi çoğalan bölgesel ve uluslararası yayın yapan televizyon ve radyoların maddi kaynakları nereden geliyor acaba? Laik maskeli iktidarların örtülü ve örtüsüz ödeneklerin gittiği adreslerin sadece birisidir siyasal İslam.

Suudi Arabistan'ın eski kralı Faysal İbni Abdülaziz'in liderliğini yaptığı ve diğer Körfez çevresindeki Arap krallarının desteklediği, 1970'li yılların başında resmi İslama dönüş hareketi, siyasal İslamın şekillenmesi ve gelişmesine yönelik atılan en büyük adımlardan idi. Bölgesel ve uluslararası kurumlar, örneğin İslam Ülkeleri Konferansı, İslami Gelişme Bankası, Körfez ve Arap ülkelerini kapsayan Bölgesel İşbirliği Konferansı gibi örgütlenmelerin ortaya çıkmasıyla birlikte, siyasal İslamın politik arenanın ön cephesine yerleştirilmesine çalışıldı. Ayrıca maddi destekler sağlayarak diğer ülkelere de her yönüyle İslamın takviye edilmesi sağlandı. Cemal Abdul Nasir önderliğinde gelişen Arap milliyetçiliği 1967 yılında İsrail'e karşı yapılan savaşta kesin bir yenilgiye uğraması, tüm Arap ülkelerini kriz merkezlerine dönüştürdüğü ve Türkiye, İran ve Endonezya'da da toplumsal hoşnutsuzluğun boyutlanması, "İslama dönüş" hareketinin sermaye açısından ne kadar gerekli olduğunu göstermişti. Fakat siyasal iflas ve de ekonomik çıkmazların sermaye adına gerekli kıldığı siyasal İslam, durumu kurtarmasına ve sermaye hareketinin devamını sağlamasına rağmen, uzun vadeli bakıldığında sermaye açısından pek de iç açıcı değildi. Çünkü, siyasal İslamın özünde bulunan derin çelişkiler ve her alanda korkutucu ve kaçınılmaz gericiliği uzun sürede krizleri derinleştiren bir faktöre dönüşerek, sermayenin önüne dikilecekti. Yine zamanı gelmeden, yani sosyalist ve devrimci hareketlere karşı kullanılmadan kendi kendini teşhir etmesi de uygun bulunmazdı. Siyasal İslamın ortaya çıkışı, sermayenin ikiyüzlülüğü ve çaresizliğinin ta kendisidir. En gericisi ve en kaba yöntemlere dayalı İslami akımları desteklemesi, sermayenin hem çaresizliğini hem de ikiyüzlülüğünü gösteriyor. Bu konuyu kanıtlayan örnekleri saymakla bitmez, yine de bazılarını değinmekte yarar var.

Cemal Abdul Nasir'in 1970 yılında ölmesinin ardından iktidara yerleşen sağ kolu Enver Sedat, pan-Arabizm bayrağını indirerek, İslami kutsal savaş bayrağıyla 1973 yılında İsrail ile yeniden savaşa girdi. Kendisi için mümin cumhurbaşkanı ünvanını seçen Sedat cami, İslami kurum ve yayınların sayısını artırdı. Anayasada da değişiklik yaparak "devletin resmi dini İslamdır", ve "şeriat yasamanın ana kaynağıdır" ilkelerini ekledi. 1981 yılına kadar İslami kurumları desteklemeyi kendine görev sayan Sedat'ın 1981 yılında Mısır-İsrail barış anlaşmasına karşı çıkan Halit İstanbuli tarafından öldürülerek, kendi kazdığı kuyuya düştü. Libya'nın ideolojik hüviyetini pan-Arabizm, sosyalizm ve İslam olarak açıklayan Kaddafi, git gide ilk iki temel ilkeyi rafa kaldırarak yalnızca İslamı savunmaya başladı. Sosyalizmin de İslamdan kaynaklandığını, fakat yetersiz olduğunu iddia etti. Cezayir'de milliyetçiliğin simgelerinden olan şeyh Madeni de "İslami Kurtuluş Cephesini" kurarak bu kalemin gibi renk değiştirdi. General Nümeyr Sudan'da İslami devrim ilan etti. Tunus'ta Habib Burguiba, Ramazan ayında açıkça portakal suyu içerek layık olduğunu göstermenin yanı sıra, her fabrika ve işyerinde baskı aracı olarak İslami dernekler kurmayı unutmadı. ABD emperyalizmini büyük şeytan diye adlandıran İran İslam rejimi eski Cumhurbaşkanı Rafsancani'nin İran-İrak savaşının sürdüğü yıllarda CIA ve Pentagon yetkilileriyle sık sık görüştüğü ve silah alımı karşılığı Nikaragua'daki gerici milislere maddi yardım sağladığı, Lübnan'daki Hizbullah ve İslami cihad örgütlerinin, İran ve Fransa devletleri aracılığıyla İsraili yetkililerle sık sık görüştükleri ve Filistin-İsrail barış süreci boyunca hep İsrail'in köşeye sıkıştığı ve geri adım atmak zorunda kaldığı dönemlerde bu örgütlerin bombalı eylemlerinin İsrail devletinin imdadına yetişişi, Batı destekli Suudi Arabistan ve Kuveyt'te insan haklarının hiçe sayıldığı, kadınların seçmek ve seçilmek hakkı bulunmadığını, ABD destekli Taliban yönetimi altında olan Afganistan'da üretilen uyuşturucuyu işledikten sonra piyasa değerinin 200 milyar dolar olduğu, bu ikiyüzlülüğün ve yozlaşmanın en sıradan örnekleridir. Kısacası, makyavelist yöntemlerin tamamına uygulanmasıyla siyasal İslam, itildi ve öne çıkarıldı. Zaten daha önce anlattığımız gibi, siyasal iflasın yanı sıra ekonomik kriz ve çıkmazlar da siyasal İslama dayalı yeni arayışları gerektiriyordu. Dengesiz gelişmeye rağmen

ortaya çıkan işçi sınıfının harekete geçmesi ve diğer kesimler için de bağımsızlık ve milliyetçilik politikalarının oynadığı roller de son perdeye vardığından, ekonomik krizin itici gücüyle siyasal kriz ve iktidar krizleri derinleşmişti. Toplumsal muhalefetin radikalleşmesini önlemek için yaratılan ve hoşnutsuzluğun tabanını oluşturan yoksul kesimlere hoş görünmek için eşitlik ve adaletten yana olduğunu, işçi ve emekçilerin haklarını savunduğunu göstermeye çalışan siyasal İslam, aslında 1990'lı yıllara geldiğimizde pek de başarısız sayılmazdı. Fakat git gide, İslamın gerici özünün ve günümüz koşullarının yetersizliğinin açığa çıkmasıyla birlikte yükseliş süreci önlenemez bir şekilde düşüşe geçti. Çünkü, burjuva normlarına göre karşılaştırma yapılsa bile, er ya da geç İslamın ve onu savunan akımların eşitsiz düzene, insan haklarına, kadın haklarına, çocuk hakları ve daha çok hukuki ve medeni haklara; evlenme, boşanma, miras, kısa giyinme özgürlüğü ve iktidarın kaynağının seçim ya da tanrı iradesi olduğuna dair açıklık getirmek zorundaydı.* Köşeye sıkışan siyasal İslamın gerici, baskıcı ve vahşi yüzü İran, Afganistan, Sudan, Suudi Arabistan ve Türkiye'de, dini gericiliğin kitlelere yönelik faşist ve gerici hareketlerin yanı sıra, devlet kaynaklı örgütlenme olsa bile Hizbullah örneğinde git gide açığa çıkıyor. Cezayir'de sıradan insanları topluca kurşuna dizilen silahlı İslami milisler, Mısır'da okul öğrencilerine ve turistlere karşı acımasızca katliamlar düzenleyen İslamcı teröristler, İsrail'de askeri yerleri değil de okul ve pazar gibi sivil insanlara açık yerlerde, başta çocuklar olmak üzere masum insanların kanını akıtan Hamas örgütü, Fransa'da çoluk çocuk ayırmaksızın bombalı eylemlerle kurbanlarına yeni kurbanlar katan Halit Halhal çetesi, Cezayir'de petrol işçilerine greve gitmemesi için baskı yapan ve çok sayıda işçiyi vahşice katleden Cemal Zeytuni'nin başını çektiği örgüt, Pakistan'da aydın ve demokratları hedefleyen İslami çeteler, İran'da ilerici ve devrimci önder işçileri kasaplar gibi boğazlayan tanrı orduları, Rusya'da mafyacı devletten kurs gören ve art arda patlatılan bombalarla yüzlerce sivili katleden müslüman Çeçen milisleri ve Türkiye'de devletle kol kola çalışan, adam kaçıran, işkence yapan, fidye alan Hizbullah örgütü, daha önce devrimci gelişmelere karşı hemen harekete geçen, kitle katliamları gerçekleştirmekte tereddüt etmeyen milyarderler kulübü Fazilet Partisi gericiliğin kaynaklarıdır. Siya-

sal İslamın gerileme ve aynı zamanda sermaye çevrelerinin bilinçli bir şekilde şimdilik geriletilmesindeki etkenlerin bazıları da sırasıyla şöyledir:

İslami örgütlerin, İslami iktidarları savunmalarına rağmen, uygulama açısından değişik ve çoğu zaman çelişkili savlara sahipler. Bu da İslamın başlıca kaynağı Kur'an'ın içeriğinin bir devleti değil de bir kabileyi yönetmek için bile gereken hüküm ve yöntemlerden yoksun olması ve diğer kaynaklar; sünnet, icma ve kıyas denilen kaynaklarda da birbirini tutmayan çelişkili yöntemlerin çokluğundan kaynaklanıyor.

Mısır-İsrail antlaşmasıyla İslam "dünyasında" ortaya çıkan ilk bölünme, İran-İrak ve ardından cereyan eden Körfez savaşıyla birlikte, İslami ümmetin ne kadar birlikten yoksun olduğunu ve İslami devletlerin nasıl İslam ümmetinin yanında değil de Batı dünyasının yanında olduğunu gösterdi.

Sovyetler Birliği ordusunun işgali döneminde Arap ve Batı dünyası desteğiyle örgütlenen Afgan mücahit örgütleri, daha iktidara yerleşmeden silahlarını birbirine karşı ateşleyerek, kendi çıkarlarının İslamın Müslümanlara sözde emrettiği birlik ve beraberlikten daha üstün olduğunu ve uygulamaya koydukları politikaların İslamın temellerinden esinlendiğini, bu dinin ne kadar gerici olduğunun açığa çıkmasını sağladı. Fakat Talibanlar, onları da sollayarak, bütün dünyanın gözlerinin önünde Afganistan'ı Ortaçağa geri dönüşün yoluna soktu.

İslam dünyasının önderliğinde siyasal İslamın kan kaybetmesi neticesinde değişik akımların birbirlerini teşhir etmelerine de yol açıyor. Birkaç sene öncesine kadar Erbakan'ın da arzu ettiği bu önderlik makamına, şu anda Suudi Arabistan Kralı Fahd, İran'ın dini lideri Hamaney, Afganistan'ın dini lideri Molla Abdullah Ömer ve Sudan'ın dini lideri Hasan El-Turabi de talipler.

İslam "dünyası" ülkeleri arasında gelir uçurumu, yine İslami iktidarların hüküm sürdüğü tüm bu ülkelerde toplumun değişik kesimleri arasındaki gelir uçurumu ve bozukluğu, siyasal İslamın ekonomik çıkmazlara karşı, yoksul kesimler için iyileştirici reçetelerinin bulunmadığını da ortaya çıkarmıştır.

Özellikle İran'da iktidarda bulunan İslami rejimin, bir radikal ayaklanmayla devrilmesi, tüm Ortadoğu'yu kriz batağına sürüklemekle birlik-

te, siyasal İslamın da sonunu getirecektir. “Demokratikleşerek” ayakta kalması da totaliter Arap rejimlerine bir model üretmekle birlikte, İslamın gelecekte radikal hareketlere karşı kullanılabileceğini garantiye alacaktır.

Değişik ülkelerde, iktidar arayışlarına giren, diğer yandan da mafya-çete ilişkilerine yönelen İslami akımların, ciddi krizlere neden olmakla birlikte toplum içindeki imajını da kaybetmektedirler.

Kısacası, zaten gerileme sürecine giren siyasal İslama, rotasında seyretmediği ve ters teptiği için, bir dur emri de uluslararası sermaye cephe-leri ve işbirlikçi yerel iktidarlardan gelmektedir. Fakat aynı senaryonun bir kez daha uygulanması pek de kolay olmayacaktır. Siyasal İslamın ne olduğunu anlayan kitleler, önümüzdeki süreçte devrimci hareketlere karşı bir kez daha ortaya sürülecek siyasal İslama tutsak düşmeyecektir.

Bugün aşağı yukarı tüm “İslami” ülkelerde yeniden İslama yeni bir misyon yüklenmesi politikasıyla karşı karşıyayız. Liberal, ılımlı ve demokrat İslami hareketlerden söz ediyorlar. İran’daki Hatemi önderliğinde reformist İslami hareketin benzerleriyle diğer ülkelerde de karşılaşabiliriz. Hatemi kliği gibi Fazilet Partisi de bu yeni misyonu üstlenen siyasi çevrelerdendir. İslam’a kaybettiği itibarı yeniden kazandırmak, şimdilik bu harekete verilen rolün dozunu azaltmak ve gelecekte gerektiğinden yeniden güçlendirmek için ayakta tutmak bu politikanın ana temelini oluşturuyor.

*Demokrasi ve eşitlik savunuculuğu teşebbüslerine rağmen İslami örgütler kendi ana kaynaklarını inkâr etmeleri mümkün olmadığından er ya da geç kendilerini teşhir etmek zorundalar. Örneğin, Kur’an’da eşitlikten değil de insanların 2. Sure’nin 178. Ayeti’ndeki gibi üç kategoriye, yani erkekler, kadınlar ve kölelere ve 16. Sure’nin 75. Ayeti’nde (yine 16. Sure’nin 71. ve 30. Sure’nin 28. Ayeti’nde) insanların güçsüz, sahipli köleler ve hür insanlara ayrıldığından söz ediliyor. 3. Sure’nin 26. Ayeti’nde ve daha birçok ayette ekonomik eşitsizlik savunuluyor ve bu eşitsizliğin kaynağı da tanrı olarak gösteriliyor. 4. Sure’nin 34. Ayeti’nde erkeklerin kadınlardan kat kat üstün olduğu söyleniyor. Yine fikra anlatan komik palyaçolara benzeyen “demokrat” Müslümanların iddialarının tersine İslami tarihte demokrasi diye bir olguya rastlamak mümkün değildir. Çünkü en Müslüman beyefendiler, halkın görüşlerine başvurmayı kendileri için aşağılayıcı bir yöntem sayıyorlardı. Örneğin Muhammed’in ölümünden sonra, diğer Müslümanların görüşüne başvurmadan, Ömer’in başını çektiği birkaç kişinin seçimiyle Ebu Bekir halife seçildi. Ebu Bekir ölmeden önce Ömer’i kendisinden sonra halife ilan etti. Ömer ölmeden önce Talha, Zübeyr, Abdül Ralman İbni Auf, Ali ve Osman’dan oluşan bir beşli grubu halife seçimi için görevlendirdi ve Osman karşıtı isyancılar tarafından halifeliğe seçilen Ali dışında İslam tarihi boyunca, İslami din adamlarının destekledikleri halifelerin tümü antidemokratik yöntemlerle seçildi.

Sermaye Birikimi Ve Sermaye Birleşmeleri

Özellikle son on yıl içinde kapitalist dünya ekonomisinde yeni yönlerin olduğuna dair, artık kapitalizmin klasik kapitalizm olmaksızın çıkıyor olduğuna dair burjuvazinin kalemşörleri yazıp çiziyorlar. Sermaye hareketinin ulusal ve uluslararası nicel gelişmesinin sınırlarını farklı göstermek için adeta her "açıklama" yoluna başvuruluyor. Bütün bu açıklamalarında "küreselleşme ve sermaye birleşmesi" belirleyici çıkış noktasını oluşturmaktadır. Daha önceki yazılarımızda "küreselleşme"; sermayenin uluslararasılaşması üzerinde durduğumuz için bu yazımızda sermaye hareketini birleşme açısından; temerküz ve merkezleştirilme açısından ele alarak kapitalizmin kapitalizm olma özelliğinden hiçbir şey kaybetmediğini göstermeye çalışacağız.

1- Sermayenin Temerküzü Ve Merkezleştirilmesi

K. Marks, "Kapital" Cilt 1'de sermayenin temerküzü üzerine şöyle diyor:

"Mülksüzleştirme, kapitalist üretimin kendi içinde taşıdığı yasaların işlemesiyle, sermayenin merkezleşmesiyle gerçekleşir. Bir kapitalist, sürekli birçoklarının başını yer. Çalışma sürecinin giderek boyutları büyüyen kooperatif şekli, bilimin bilinçli teknik uygulanması, toprağın yöntemli bir biçimde işlenmesi, çalışma araçlarının ancak ortaklaşa kullanılabilir çalışma araçlarına dönüştürülmesi, bütün çalışma araçlarının

bileşik toplumsal çalışmanın üretim araçları olarak kullanılmasıyla sağlanan tasarruf, bütün insanların dünya pazarları ağına sokulması ve böylece kapitalist rejimin uluslararası bir nitelik kazanması, bu merkezleşme ya da birçok kapitalistin birkaç kapitalist tarafından mülksüzleştirilmesi ile el ele gider. Bu dönüşüm sürecinin bütün avantajlarını sömürü ve tekellerine alan büyük sermaye sahiplerinin sayılarındaki sürekli azalmayla birlikte, sefalet, baskı, kölelik, soy-suzlaşma (ve) sömürü de alabildiğine artar" (s. 790. Alm).

Demek oluyor ki temerküz (konsantrasyon), sermayenin de giderek daha az sayıda kapitalistin veya kapitalistler grubunun elinde toplanmasıdır. Bu süreç, kapitalist birikimle, yani artıdeğerin sürekli sermayeye dönüştürülmesiyle gerçekleşen ve kapitalist üretim biçiminin hakim olduğu her ülkede -emperyalist veya bağımlı ülke- farklı kapsamda da olsa görülür.

Sermayenin merkezleşmesi hakkında da aynı yapıtında Marks şöyle der:

Sermayenin merkezleşmesi, "daha önce oluşmuş bulunan sermayelerin yoğunlaşması, bağımsızlıklarına son verilmesi, kapitalist tarafından mülksüzleştirilmesi, birçok küçük sermayenin, birçok büyük sermayeye dönüştürülmesidir. Bu süreci daha önceki süreçten (sermayenin temerküzünden -çn) ayıran şey, halen var olan sermayenin dağılımında sadece yeni bir değişikliği öngörmesi nedeniyle, faaliyet alanının, toplumsal

zenginliğin mutlak büyüklüğü ya da birikiminin mutlak sınırları ile sınırlı olmamasıdır. Başka yerlerde birçok kapitalistin elinden çıkan sermayeler, burada, tek bir kapitalistin elinde büyük bir kütle halinde toplanır. İşte bu, birikim ve yoğunlaşmadan (temerküzden -çn) farklı olarak gerçek anlamda sermayenin merkezileşmesidir...

Rekabet mücadelesi, meta fiyatlarının ucuzlatılmasıyla verilir. Meta fiyatlarının ucuzluğu, aynı kalan koşullarda, işin verimine ve bu da üretimin boyutuna bağlıdır. (Yani, verimlilik ne kadar yüksek olursa, meta üretimi de o kadar ucuz olabilir -çn) Bu nedenle büyük sermayeler, küçükleri yenerler. Ayrıca, unutulmamalıdır ki, kapitalist üretim biçiminin gelişmesiyle, bir işi normal koşullar altında yürütmek için gerekli asgari bireysel sermaye miktarında bir yükselme olur. Bu nedenle, küçük sermayeler, büyük sanayi henüz yalnızca yer yer el attığı, ya da bütünüyle ele geçiremediği üretim alanlarına akarlar ve buralarda toplanırlar. Burada rekabet, birbirine düşman sermayelerin sayılarıyla doğru, büyüklükleriyle ters orantılı bir şekilde devam eder. Ve bu mücadele, daima, sermayelerinin bir kısmı kendilerini yenen kapitalistlerin eline geçer, bir kısmı da yok olup giden birçok küçük kapitalistin batıp gitmesiyle sonuçlanır. Bundan başka, kapitalist üretim ile birlikte tamamen yeni bir güç ortaya çıkar: Kredi sistemi. Bu sistem ilk aşamalarında, birikimin alçakgönüllü bir yardımcısı olarak hiç sezdirmeden işin içine giren ve büyük ya da küçük miktarlar halinde toplumun yüzeyinde dağılmış bulunan para kaynaklarını, görünmeyen iplerle, tek ya da ortaklık halindeki kapitalistlerin ellerinden çeker; ama çok geçmeden, rekabet mücadelesinde yeni ve müthiş bir silah olur ve nihayetinde sermayenin merkezileşmesi için de bir toplumsal merkezileşmeye dönüşür.

Kapitalist üretim ve birikimin gelişmesi ölçüsünde, merkezileşmenin en güçlü iki mekanizması da gelişir: Rekabet ve kredi. Birikimdeki ilerleme, aynı zamanda, merkezileşmeye uygun malzemeyi, yani bireysel sermayeleri de çoğaltır; bu sırada, kapitalist üretimin genişlemesi, bir yandan toplumsal gereksinimini yaratırken, diğer taraftan da, gerçekleştirilmesi daha önceki bir sermaye birikimini gerektiren dev sanayi kuruluşları için zorunlu teknik araçları sağlar. Bu nedenle, bugün, bireysel sermayeleri bir araya toplayan çekim gücü ve merkezileştirme

eğilimi, her zamandan daha kuvvetlidir” (Kapital C.1, sy. 654/655)

Konumuz açısından oldukça anlamlı olduğu için uzun alıntı yapmaktan çekinmedik. Demek ki sermaye birikimi, temerküz ve merkezileşmesi, yeni firma birleşmeleri kapitalist üretim biçiminin yasallığıdır. Sermaye birikimi, temerküzü ve merkezileşmesi olmaksızın kapitalizm ele alınmaz. Marks bunu, Kapital’in (1.Cilt) ilk basısını çıkış noktası olarak alırsak, 1867’de söylüyor, tespit ediyor. Marks, daha 1867’de "Bugün, bireysel sermayeleri bir araya toplayan çekim gücü ve merkezileşme eğilimi, her zamandan daha kuvvetlidir” tespitini yapıyor. Öyleyse bugün görülen "sermayelerini bir araya toplayan çekim gücü ve merkezileşme eğilimi”, yani rekabet ve sermaye (firma) birleşmeleri hiç de yeni değilmiş!

Rekabet ve kredi sistemi, sermayenin merkezileşmesinde güçlü bir kaldıraç oluyor. Rekabet, sonuç itibarıyla, bir kısım bağımsız sermayeleri iflasa götürüyor, bir kısmının başka sermayeler tarafından yutulmasına yol açıyor. Kredi sistemi, kapitalist işletmelere, kendilerine ait olmayan, yabancı sermaye kullanma olanağı sağlıyor. Bu da birikimi ilerletiyor/katlandırıyor. Birikimin ilerlemesi de merkezileşmeyi hızlandırıyor. Çünkü birikimin ilerlemesiyle merkezileştirilebilecek çok sayıda sermaye ortaya çıkıyor.

Kâr oranının düşmesiyle rekabet keskinleşir, sermaye giderek büyüyen kendini değerlendirme sorunlarıyla karşı karşıya kalır, yani kronik bir sermaye fazlası ortaya çıkar. Verimliliğin artması sonucunda, kapitalist tarafından kabul edilebilir bir kâr oranı için kullanılacak sermayeden daha çok bir sermaye ortaya çıkar. Ortada bir sermaye bolluğu vardır. Peki bu sermaye fazlalığı neye yol açar? Bu sermaye fazlalığı, giderek daha çok sermayenin bankalarda toplanmasına; temerküzüne yol açar. Bankalarda toplanan bu sermaye, kredi sistemini geliştirir. Marks’ın dediği gibi, kredi sistemi de sermayenin merkezileşmesini hızlandırır.

Değişmeyen koşullarda kâr oranının düşmesi verimliliğin artışıyla hızlanır. Kâr oranının düşmesi, kâr kütlelerinin düşmesi anlamına gelmez. Yani kâr oranının düşmesine rağmen, normal olarak, kâr kütlesi artar. Kâr kütlelerinin artması, sermaye birikimi demektir. Marks’ın dediği gibi ilerleyen sermaye birikimi de sermayenin merkezileşmesini ateşler/güçlendirir.

Anlattığımız, daha doğrusu Marks'tan aktardığımız bu süreç, sermaye hareketinin nesnel gerçekliğidir. Bu sürecin sonucu belli çok sayıda küçük sermayeler, az sayıda büyük sermayeye dönüşürler. Bu sermayeler ve sermaye grupları, faal oldukları alandaki gelişmelerinin belli bir aşamasında o alandaki pazarda hakim konuma gelirler; yani tekel olurlar.

2- Tekel Ve Rekabet

"Felsefenin Sefaleti" yapıtında Marks, şöyle der:

"Yaşamın pratiğinde sadece rekabet, tekel ve onların çatışması değil, bilakis, simge olmayan bir hareket olan sentezleri de görülür. Tekel, rekabete neden olur. Rekabet, tekele neden olur. Tekelciler, rekabet edenler, rekabetçiler tekelci olurlar. Sentez, tekelin sürekli rekabet mücadelesine girmesiyle ayakta kalabileceği türdendir." (Marks-Engels, C.4, sy. 163/164)

Burada Marks, tekel ile rekabet arasındaki diyalektik ilişkiyi gösteriyor:

"Rekabet, tekele neden oluyor." Sermayenin merkezileşme süreci için rekabet, ön koşuldur. Bu süreç, gelişmesinin belli bir aşamasında tekele neden olur. Böylece rekabetçiler tekele neden olurlar.

"Tekel, rekabete neden olur." Bu cümlede ifade edilen açık. Burada ifade edilen, tekeller arasındaki ulusal ve uluslararası plandaki tekeller ve tekelci olmayan işletmeler arasındaki rekabettir. Tekel ne kadar güçlü olursa sınırlı ulusal ve dünya pazarında sermaye yatırıma zorlanma o kadar büyüktür. Güçlü tekel, tekel ne kadar güçlü olursa, tekeller arası rekabet de o denli şiddetli olur.

Tekel ve rekabetin diyalektiği hakkında Lenin, "Emperyalizm..." yapıtında şöyle der:

"Serbest rekabet, kapitalizmin ve genel olarak meta üretiminin temel özelliğidir; tekel, serbest rekabetin tam karşıtıdır. Bizzat serbest rekabet, büyük üretimi yaratarak, küçük üretimi saf dışı bırakarak, büyük işletmenin yerine daha büyüğünü geçirerek, kısaca, üretim ve sermayenin temerküzünü, tekelleri doğuracak kadar ilerleterek, gözlerimizin önünde tekel durumuna dönüşmeye başlamış ve karteller, sendikalar, tröstler ve sermayeleri bunlarla iç içe geçmiş, milyonları çekip çeviren bir düzine banka oluşmuş-

tur. Aynı zamanda, tekellerin, içinden çıktıkları serbest rekabeti yok edemediklerini, onun üstünde ve yanında var olmaya devam ettiklerini, böylece de son derece keskin, şiddetli sürtüşmelere, çatışmalara yol açtıklarını görürüz. Tekel, kapitalizmden daha yüksek bir düzene geçiştir." (Lenin, C. 22, s. 270, Alm.)

Lenin, burada bir geçiş sürecinden bahsediyor. Yani tekelci kapitalizm, serbest rekabetçi kapitalizm olmaktan henüz çıkmamıştır. "Daha yüksek bir düzene geçiş" (Lenin) henüz gerçekleşmemiştir.

Bu geçiş sürecinin özelliklerini Lenin, aynı yapıtında şöyle açıklar;

"... Tekellerin tarihinin en önemli sonuçları şöyledir; 19. yüzyılın '60'lı ve '70'li yıllarında - serbest rekabetin gelişmesinde en yüksek noktatekeller belli belirsiz embriyonlar halindedir. 2) 1873 krizinden sonra karteller önemli ölçüde gelişiyor; fakat hâlâ istisnai ve kalıcı değil, geçici olgular durumundalar. 3) 19. yüzyılın sonunda görülen yükselme ve 1900-1903 krizi: Karteller, bütün ekonomik yaşamın temeli haline geliyorlar. Kapitalizm, emperyalizme dönüşmüştür." (C. 22. sy. 206)

Sermaye tekelci/emperyalist olunca rekabet bir taraftan sınırlandırılır, ama diğer taraftan da güçlendirilirler. Serbest rekabet, sınıflandırılır ama genel olarak rekabet daha yüksek bir aşamaya çekilir ve böylece tekeller arasındaki rekabet mücadelesi şiddetlenir. Kapitalizmin gelişmesinin bu yüksek aşamasında; emperyalizm aşamasında rekabet mücadelesi, pazarda serbest rekabetle sürdürülmez, onun yerini çeşitli türlerden nüfuz güçleri alır.

Sonuç itibarıyla: Sermaye birikiminin, sermayenin temerküz ve merkezileşme hareketinin; serbest ve tekelin diyalektiği kapitalizmde firma birleşme hareketinin yeni bir olgu olmadığını ve sermaye hareketinin kaçınılmaz bir yansıması olduğunu göstermektedir.

3- Sermaye Birleşmelerinin Boyutları

Rekabetin diyalektiği açıktır: Birden fazla güçlerin söz konusu alanda hakimiyet kurmak için mücadelesi. Bu mücadelede sermaye gücünün yanı sıra her türlü "savaş" hilesi kullanılır ve devletin siyasi, iktisadi, askeri ve de diplomatik katkısı sağlanır. Önemli olan, rakibi saf dışı bırakmaktır. Bu nedenle sadece güçlü olmaya-

caksın, en güçlü olacaksın. Yutulmamak için yutacaksın, yenilmemek için yeneceksin, yok olmamak için yok edeceksin ve nihayet yenişemiyorsan en güçlü rakibinle birleşmesini de bileceksin! Son yıllarda sıçramalı bir gelişme gösteren sermayenin birleşme hareketinde görülen budur. Gelişme, faal olunan sektörde birkaç büyük tekelin hakimiyetine götürüyor. Zaten daha bugünden sektörlerde belli sayıda birkaç çok uluslu tekel hakimiyeti kurmuş durumdadır.

Belirttiğimiz gibi, sermayenin birleşme hareketi her ne kadar kapitalizmin tarihi kadar eskiyse de; sermayenin birikim, temerküz ve merkezileşme sürecinde bu varsa da, birleşme hareketinin geçen yüzyılın '90'lı yıllarında itibaren sıçramalı bir gelişme içinde olduğunu görüyoruz. Dünya ekonomisi, 20. yüzyılın '90'lı yıllarından bu yana hummalı bir birleşme hareketliliği içindedir. Sermaye birleşmesi, büyükten daha büyüğe ve en büyüğe doğru bir seyir izliyor.

Sadece 1997 yılında toplam 23 bin satın alma ve birleşme işlemi yapılmıştır. Bu, 1989 yılındakinin iki misline eşit bir hacim. 1997 yılındaki bütün birleşmelerin toplam değeri, 1. 630 milyar dolardı. 1998'deki birleşmenin toplam değeri de 2,1 trilyon dolar tutarındaydı. 1997'den 1998'e 470 milyar dolarlık bir değer hacmi artışı söz konusudur. 1998'deki birleşmelerdeki sermaye hacmi 1992'dekinin yaklaşık altı misliydi.

“Merkezileşme, sanayici kapitalistlere, iş alanlarının boyutlarını genişletme olanağı sağlayarak, birikim işini tamamlar. Bu sonuç, ister birikimin ya da merkezileşmenin eseri olsun, ister bu merkezileşme, şiddete varan ilhak yöntemleriyle gerçekleştirilsin -bazı sermayeler- diğerleri için öylesine ağırlıklı çekim merkezi haline gelirler ki, bunların bireysel bütünlüğünü parçalayarak bu parçaları kendilerine çekerler -ya da isterlerse, alışmış ya da oluşmakta olan bir kısım sermayelerin birleşmesi, anonim şirketler meydana getirmek gibi yumuşak bir yoldan sağlanmış olsun- ekonomik etki, aynı olur. Her yerde, sanayi kuruluşlarının büyüyen boyutları, çok sayıda kimsenin ortaklaşa yapacakları işin daha kapsamlı bir düzen altına alınması için, bunların maddi itici güçlerinin daha da gelişmesi için başka bir ifadeyle, alışagelen yöntemlerle yürütülen tek başına üretim süreçlerine dönüştürülmesi için çıkış noktası olur.

Ama birikim, yani dairesel bir hareket olmaktan çıkıp sarmal bir hareket haline gelen yeniden

üretim ile giderek oluşan sermaye artışı süreci, toplumsal sermayeyi oluşturan parçaların sadece nicel gruplanmalarında bir değişikliği gerektiren merkezileşme ile karşılaştırıldığında, açıktır ki, çok yavaş bir süreçtir. Eğer dünya, demir yollarının yapımına yetecek kadar bireysel sermayelerin bir araya toplanmasını bekleseydi, bugün bile bu araçtan yoksun kalırdı. Halbuki, merkezileşme bunu, anonim şirketlerin aracılığıyla, göz açıp kapayana kadar başarmıştır. Ve merkezileşme, bir yandan böylece birikimi artırır ve hızlandırırken aynı zamanda, sermayenin teknik bileşiminde değişmeyen kısmını değişen kısmı aleyhinde genişleten ve böylece çalışmaya olan görece talebi azaltan köklü değişiklikleri genişletir ve hızlandırır.

Merkezileşme yoluyla bir gecede bir araya getirilen sermaye kütleleri, aynen diğer sermayeler gibi, ama daha büyük bir hızla yeniden ürer ve çoğalır ve böylece toplumsal birikimde yeni ve güçlü kaldıraçlar halini alırlar.” (Karl Marks, Kapital C. I. sy. 656/657, Alm.)

Bugün olan da budur. Yani Marks'ın 1867'de ifade ettiği gelişme. Tabii bu gelişmenin kapsamı ve siyasi yönelimi o günden oldukça farklıdır. Bu farklılık nitel bir karakter taşımaz; serbest rekabetçi dönem kapitalizmi emperyalizm döneminde kapitalizmden ne denli farklıysa her iki dönemdeki sermaye birleşmesi hareketi de birbirinden o kadar farklıdır.

Şimdi, yaptığımız teorik açıklama ışığında ekonominin ana sektörlerindeki sermaye birleşmesi hareketinin son yıllardaki seyrine bakalım.

3.1- Mali Sektörde Sermaye Temerküzü Ve Merkezileşmesi

Geçen yüzyılın (20. yüzyıl) '80'li yıllarından itibaren gelişmesi hızlanan ve '90'lı yıllarda kapsamlaşarak bir dalgaya dönüşen uluslararası çaptaki, sermaye birleşmesi ve devralma hareketine bankalar güçlü bir şekilde katılmışlardı. Bizim burada söz konusu ettiğimiz, bankaların katıldığı birleşmeler değil, bizzat banka birleşmeleridir. ABD'de birleşen banka sayısı 1991/'92 döneminde 1354'ten 1993/'94 döneminde 1477'ye ve 1995/'96 döneminde de 1803'e çıkmıştır. Aynı dönemde birleşme değeri 56.8, 55.3 ve 114.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu banka birleşmelerinin bütün birleşmelerin değerindeki payı da keza aynı dönemlerde yüzde 18.7, yüzde 9 ve yüzde 10.6 oranındaydı.

Deutsche bank	Almanya	Bankers Trust	ABD	1461
Citicorp	ABD	Travelers Group	ABD	1194
UBS	İsviçre	SBU	İsviçre	1119
Nations Bank	ABD	Bank Americana	ABD	976
Bayer.Verensbank	Almanya	Bayer.Hypotheken und Wechselbank	Almanya	815
CIBIC	Kanada	TD-Bank	Kanada	787
Salomon Brothers	ABD	Travelers Group	ABD	723
Credit Suisse	İsviçre	Winterthur Versicherung	İsviçre	-
ING	Hollanda	BBL	Belçika	603
Morgan Stanley	ABD	Dean Witter Discover	ABD	518
Royal Bank Of Canada	Kanada	Bank of Montreal	Kanada	502
Nations Bank	ABD	Barnett Bank	ABD	497
Generale Bank	Belçika	Fortis	Belçika-Hollanda	490
Rabobank	Hollanda	Achmea	Hollanda	431
First Chigago	ABD	Bancone	ABD	394
Südwest. LB	Almanya	L. Bank und Landesgirokasse	Almanya	342
Wells Fargo	ABD	Norwest Corp	ABD	310
Unicredito	İtalya	Credite Italiano	İtalya	282
Commercial Bank of Korea	G. Kore	Hani Bank	G. Kore	131
Wüstenrat Bau sparkasse	Almanya	Württembergische versicherung	Almanya	87

Sadece 8 AB ülkesinde birleşen banka sayısı 1991/92 döneminde 550; 1993/94 döneminde 393 ve 1995/96 döneminde de 268 idi. Bu birleşmelerin değeri de, sırasıyla aynı dönemlerde 25.8, 17.4 ve 42.9 milyar dolardı. Birleşen banka sayısı azalmasına rağmen birleşen sermaye değerinin artışı, daha ziyade büyük bankaların birleştiklerini gösterir. Bu birleşmelerin 8 AB ülkesindeki bütün birleşme değerindeki yaklaşık payı -sırasıyla aynı dönemlerde- yüzde 7.6, yüzde 9.4 ve yüzde 17.3'tü.

Büyük banka birleşmelerini Fransa, İtalya, Hollanda ve İngiltere'de görüyoruz. Fransa'da birleşen banka sayısı, 1991/92 döneminde 133'ten 1995/96 döneminde 49'a düşmesine rağmen birleşen sermaye değeri 2.4 milyar dolardan, 6.1 milyar dolara çıkıyor. Yeni birleşen banka sayısı yüzde 63 oranında azalırken, birleşen sermaye hacmi yüzde 154 oranında (2.5 misli) artıyor. İtalya'da birleşen banka sayısı 1991/92'de 122'den 1995/96'da 94'e düşerken, birleşen sermaye miktarı aynı dönemlerde 5.3 milyar dolardan 6.2 milyar dolara çıkıyor.

Hollanda'da 1991/92'de 20, 1995/96'da da 8 banka birleşiyor. Birleşen sermaye hacmi de 0.1 milyar dolardan 2.2 milyar dolara çıkıyor.

İngiltere'de birleşen banka sayısı 1991/92'de 71'den 1995/96'da 22'ye düşerken, birleşen sermaye miktarı 7.5 milyar dolardan 22.6 milyar dolara çıkarak 3 misli artıyor. (Bkz: William R. White, The Coming transformation of continental european banking. BIS. Working papers No: 54, Basel, Haziran 1998, sy. 31. Aktaran Z. Nr.39, Eylül 1999, sy. 78)

Toplam birleşme miktarı 11.671 trilyon mark. Bu en büyük banka birleşmelerinin sadece ikisi uluslararası, 18'i ulusal ve ulusal olanın da 7'si Amerikan kaynaklı.

-Yatırım Bankalarında Sermaye Temerküzü - Birleşmeler

Ticari bankalar daha ziyade kredi ve tasarruf işleriyle uğraşırken yatırım bankaları değerli kâğıtlar pazarı alanında uzmanlaşmışlardır. Bu bankaların müşterileri sayısal olarak oldukça

azalır; hükümetler, çok zengin kişiler ve büyük işletmeler. Bu bankalar bu türden olan müşterilerinin hisse senetleri işleriyle, kârlarının yatırım ve sermaye birleşmelerinin hazırlığıyla uğraşırlar.

Yatırım bankalarında işlem gören sermaye miktarı korkunç denecek boyutlara varıyor. Örneğin sadece 1998 yılında bilinen sermaye birleşmeleri miktarı 2.1 trilyon dolardı. Ve dünya çapında önder konumda olan üç yatırım bankasının her birinin sermaye miktarı 500 milyar doları geçiyordu. Demek oluyor ki, sadece önde gelen üç yatırım bankası 1998'deki toplam birleşme miktarının dörtte üçünü yönlendiriyordu.

Birleşmelerin Ve Devralmaların Örgütleyicileri Olarak En Güçlü Yatırım Bankaları -1997-

Bu 15 en büyük yatırım bankasının 1997'deki devralmalarda kontrol ettikleri sermaye, toplam sermaye miktarı 3897 milyar dolar tutarında. Yaklaşık 3.9 trilyon dolar. Tablonun da gösterdiği gibi bu 15 bankanın 11'i ABD kaynaklı. Amerikan sermayesinin en hakim olduğu alanlardan birisi de yatırım bankacılığı alanıdır.

-Kurumsal Yatırımcılar

Emperyalist, gelişmiş ülkelerde birikim fazlalığı, yeni türden işletmelerin kurulmasına neden oldu. Bu kurumlar yatırım alanı arayan sermayeyi yönlendiriyorlar. “Kurumsal yatırımcılar” kavramıyla sigorta şirketleri, sermaye şirketleri kastedilmektedir. Bu alandaki sermaye birikimi küçümsenmemeli. Aşırı birikim sonucu oluşan sermayenin bir kısmı bankalarda toplanırken bir kısmı da sigorta şirketleri, sermaye yatırım şirketleri gibi “kurumsal yatırımcılar”da toplanmıştır. Buralardan toplanan miktar, 1995 yılı verilerine göre 21 trilyon dolara varıyordu. Aynı yıldaki dünya GSMH tutarı ise 26 trilyon dolardı. Bu 21 trilyon dolarlık miktarın yarısını Amerikan şirketleri, yüzde 14'ünü Japon, yüzde 9'unu İngiliz, yüzde 6'sını Fransız ve yüzde 5'ini de Alman şirketleri kontrol ediyorlardı. 21 trilyon dolarlık miktarın yüzde 87'si G-7 ülkelerinde, geriye kalan yüzde 13'ü de diğer ülkelerde toplanmıştı. (Bkz. Bank Internationale Zahlungsgleche (BIZ), 1998 yılı raporu. sy. 94-96)

TABLO 2		Devralmaların değeri (milyar dolar)			Sıralama		
Ad	Ülke	Dünya	ABD	Avrupa	Dünya	ABD	Avrupa
Goldman Sach	ABD	597	435	134	1	2	2
Morgan Stanley Dean Witter	ABD	537	322	174	2	3	1
Merill, Lynch	ABD	536	441	60	3	1	7
Saloman Smith Borney	ABD	351	282	-	4	4	-
Credit Suisse First Boston	İsviçre	288	222	55	5	5	8
Lehman Brothers	ABD	279	219	-	6	6	-
JP Morgan	ABD	266	172	60	7	7	6
Lozard Houses	ABD	255	170	84	8	8	4
SCB Warburg Dillon Read	İsviçre	215	-	94	9	-	3
Chase Monthattan	ABD	113	99	-	10	10	-
Donaldson, Lufkin ve Jenrette	ABD	104	-	-	11	-	-
Deutsche Bank	Almanya	103	-	29	12	-	10
Bank Of America	ABD	102	101	-	13	9	-
Rothschild Group	İngiltere	80	-	68	14	-	5
Bears Stearns	ABD	67	-	-	15	-	-

Bağımsız İşletme	Merkezin Bulunduğu Ülke	Tamamen Bağımsız Tekele Ait Olan veya Onun Belirleyici Nüfuzu Altında Olan İşletmeler (Markalar)
General Motors	ABD	Opel, Vaux, Saab, Oldsmobil, Buick, Saturn, Chevrolet, Cadillac, GMC, Halden, ISUZU
Ford	ABD	Volvo (binek), Mazda, Jaguar, Aston, Martin, Lincoln, Mercury
Daimler-Chrysler	Almanya	Mercedes-Benz, Chrysler, Smart, Dodge, Jeep, Plymouth
VW	Almanya	Audi, Skoda, Seat, Rolls-Royce, Bentley, Lamborgini, Bugatti
BMW	Almanya	Rover, Land Rover, Mini, MG
Porche	Almanya	-
Renault	Fransa	Nissan, Ruji Heavy(Subaru), Dacia
PSA	Fransa	Peugoet, Citroen
Fiat	Talya	Alfa Romeo, Ferrari, Maserati, Lancia
Hyundai	G ney Kore	Samsung, Kia
Daewoo	G ney Kore	Ssang Yong
Honda	Japonya	-
Mitsubishi	Japonya	-
Toyota	Japonya	Daihatsu
Proton	Malezya	Lotus

3.2- Otomobil Sektöründe Sermaye Temerküzü Ve Merkezileşmesi

Genel anlamda ifade edecek olursak, 20. yüzyılın son çeyreğinden bu yana ve özellikle de bu yüzyılın '90'lı yıllarında bağımsız motorlu araç tekeli sayısı giderek azalmıştır. Otomobil sektöründe, özellikle gelişmiş ülkelerde nispeten doymuş olan pazarda payını korumak ve aynı zamanda artırmak isteyen tekeller, kendisiyle rekabet edenleri yutmak zorundadır; yok olmamak için yok etmek!

Geçen yüzyılın, özellikle son on yılında, yani '90'lı yıllarda dünya otomobil sektöründeki dehşetli rekabetin sonucunda bir zamanın dev tekelleri daha büyüklerin kontrolüne geçmişlerdir. Bu sektörlerde dikkati çeken bir nokta da sermaye merkezileşmesinin birleşmeden ziyade devralmasıyla sağlanmasıdır.

1960'larda bağımsız otomobil işletmelerinin dünya çapında sayısı 60'dı. Bu sayı 1999'un ortalarında 15'e düşmüştür. Aşağıdaki tablo bu gelişmeyi gösteriyor. (Tablo 3)

Dünya otomobil pazarına hakim olan tekeller bunlar. Bunların içinde en büyük ise Amerikan (2), Alman (4), Fransız (2), İtalyan ve Japon (3) tekelleridir.

3.3- Yüksek Teknolojiler Sektörü

Elektronik, haberleşme teknolojisi, telefon, bilgisayar vb. alanlarda sermaye hareketi gerçek

bir alt üst oluşu ifade ediyor. Bu sektörler, her an yeni bir meta üretmeye açık olmalarından ve azami kâr beklentisinin çok büyük olmasından dolayı rekabetin çok çetin yürütüldüğü sektörlerdir. Bu sektörlerde kıran kırana rekabet sonucunda, devler, birbirini yutabiliyorlar, ortaklığa gidebiliyorlar veya koşulları olduğu için dünya çapında yeni tekeller kurabiliyorlar. Örneğin Microsoft böyle bir tekeldir.

Yüksek teknolojiler sektöründeki sermaye temerküzü ve merkezileşmesi hareketi, ekonominin diğer sektörleriyle karşılaştırılamayacak derecede hızlı gelişmektedir. Bugün bağımsız olan işletme, yarın başka bir işletme tarafından yutulabiliyor ve öbür gün de bu işletmeyi daha büyük bir işletme yutabiliyor. Telekom alanında gelişme bunu göstermektedir. Ayrıca, bilimsel-teknik devrimin kazanımları, özellikle, 21. yüzyılın teknolojileri olan nano teknolojisi, rekabet teknolojisi ve gen teknolojisi bu alanlarda sürekli yeni tekelleşmelerin olacağını göstermektedir. Sanayinin diğer sektörlerinde de aynı gelişme söz konusudur; giderek daha az sayıda tekeller dünya pazarını paylaşıyor. Büyük sermaye küçüğü yutuyor, büyükler birleşiyorlar ve sonuç itibarıyla demir-çelik, kimya, petrol vb. sektörlerde de birkaç tekeller pazarda hakim oluyor.

Tekel, sermaye birikimi ve sermaye birleşmesi de aynı zamanda sermaye birikimi demektir.

Bu anlamda tekeller, temerküz olmuş, merkezileşmiş ve dolayısıyla birleşmiş sermaye demek-

tir. Son olarak bu gelişmenin hangi boyutlara vardığını ve belli ülkelerin payını gösterelim. (Tablo 4 ve Tablo 5)

Tablo 4: Dünyanın en büyük 50 tekelinin dünya ekonomisindeki payı-1999 itibarıyla

Ülke	Tekel sayısı	Borsa değeri payı%	Borsa değerindeki payı (milyar dolar)	%
ABD	33	66	4901,2	71,8
İngiltere	5	10	591,6	8,7
İsviçre	3	6	249,0	3,6
Japonya	3	6	478,0	7,0
Almanya	2	4	199,2	2,9
Fransa	1	2	73,6	1,2
Diğerleri	3	6	329,9	4,8
Toplam	50	100	6822,5	100,0

Bkz. J. P. Morgan Securities (Temmuz 1999 Aktaran; Le Monde Diplomatique, Aralık 1999, s 11)

Tablo 5: 1998 yılı itibarıyla en büyük 200 çok uluslu tekel (ciro=milyar dolar)

Ülke	Sayı	Ciro	%
ABD	74	2776	36,5
Japonya	41	1830	24,1
Almanya	23	958	12,6
Fransa	19	610	8,0
B. Britanya	13	399	5,3
İsviçre	6	217	2,8
İtalya	5	179	2,4
Hollanda	4	158	2,1
İngil./Hollanda	2	138	1,8
G. Kore	3	82	1,1
Çin	3	76	1,0
İsveç	2	49	0,7
Belçika/Hollanda	1	31	0,4
Venezuela	1	25	0,3
Brezilya	1	25	0,3
Meksika	1	20	0,3
İspanya	1	19	0,3
Toplam	200	7592	100,0
İlk 6 Ülke	176	6790	89,3

19. yüzyılın son çeyreğindeki, özellikle de 1878 durgunluğundan sonra, sanayide yaşanan sermaye temerküzü hareketini göz önünde tutarak 1912’de ekonomist J. B. ve J. M. Clark şöyle yazıyorlardı; “Sadece en son birleşmeler, bu gelişmeyi takip etmiş olan herkesi endişelendirecek boyut almıştır. Paleozoik (birinci zaman - çn) döneme dönsek ve dinazorlar dünyayı yeniden doldursalar, değişmeler, hayvan alemi için,

devasa şirketlerin ticaret dünyasında neden oldukları altüst oluşlardan daha az heyecanlı olurdu.” (J. B. ve J. M. Clark; “The Control of Trusts”, New York, 1912. Akt. Le Monde Diplomatique, Aralık 1999, sy. 11)

Bu iki ekonomist yaşadıkları yüzyılın; 20. yüzyılın son çeyreğindeki birleşmelerin boyutlarını görebilmiş olsalardı, her halde değil, mutlaka kalp krizinden giderlerdi.

Almanya’nın önde gelen AEG’nin kurucularından olan W. Rothenav (önde gelen sanayici ve politikacı, AEG Başkanı, 1922’de Alman faşistleri tarafından Yahudi olduğu için katledildi) sermaye ve siyasi iktidar kaynaşmasını şöyle ifade ediyordu:

“Birbirini tanıyan 300 adam Avrupa kıtasının iktisadi geleceğini yönlendiriyor ve haleflerini kendi aralarından seçiyorlardı.” (Neue Freie Presse”, Wien 1909; Akt. Le Monde Diplomatique, Ags.)

20. yüzyılda Avrupa’nın iktisadi geleceğini belirleyen işletmelerin sayısı yüzyılın başında 300’den, yüzyılın sonunda yarıdan fazla azaldı. Bugün daha az sayıda işletme, en büyük 200 çok uluslu tekel bazında sadece 75 tekel Avrupa’nın iktisadi geleceğini belirlediği gibi, dünya ekonomisinin geleceğini de belirleyen güçleri oluşturuyor.

20. yüzyılın başında dünya ekonomisine hakim olan ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve Japonya, aynı yüzyılın sonunda da dünya ekonomisine hakimler. Yukarıdaki toplamda belirtilen dünyanın en büyük 20 tekelinin yüzde 90’ı bu ülkelere ait. Bu 200 tekel, ekonominin sadece belli sektörlerinde değil, bütün sektörlerinde; toplumsal yaşamın bütün alanlarında hakim konumdadır; sanayiden tarıma, bankacılıktan mali sektöre; borsadan kültüre, medyadan sinemaya, ticaretten politik yaşama kadar her toplumsal, ekonomik, mali vb. yaşam bu tekellerin elinde.

Yukarıdaki iki tablo 20. yüzyılın sonunda sermaye temerküzünün, merkezileşmesinin ve dolayısıyla birleşmesinin varmış olduğu devasa boyutu göstermektedir. İlk tabloda dünya çapında en büyük 50 tekel içinde Amerikan tekellerinin ezici hakimiyetini görüyoruz. 50 tekelin 33’ü Amerikan kaynaklı ve bunların borsa değeri üzerinden kontrol ettikleri miktar toplamın yüzde 71.8’ine varıyor. İkinci tablo, ciro bazın-

da dünyanın en güçlü 200 tekelinin coğrafi dağılımını ve hangi ülke kaynaklı olduklarını gösteriyor. Bu 200 tekel içinde 176'sının merkezi sadece 6 ülkede (ABD, Japonya, Almanya, Fransa, B. Britanya ve İsviçre).

Bu iki tablo, “küreselleşme”nin; sermayenin uluslararasılaşmasının boyutları ne denli büyük olursa olsun, uluslararasılaşan sermaye, aynı zamanda ve 6 ülke örneğinde de görüldüğü gibi bölgeselleşiyor. Sermaye üç kutupta; üç merkezde toplanıyor: ABD, Avrupa ve Japonya.

Trilyon dolar bazında gayri safi yurt içi üretimi 1982’de 11.2; 1992’de 23.8; 1995’te 28.6 ve 1998’de de 26.9 trilyon dolar olarak gerçekleşti. Bu miktar içinde OECD üyesi olmayan bütün ülkenin toplam gayri safi yurt içi üretiminin payı 1982’de yüzde 28.6; 1992’de yüzde 20.2; 1995’te yüzde 22.8 ve 1998’de de yüzde 24.5 oranındayken söz konusu 200 tekelin toplam cirosunun payı da 1982’de yüzde 27.2; 1992’de yüzde 24.7; 1995’te yüzde 27.5 ve 1998’de de yüzde 26.3 oranındaydı. (Tablo 6)

Yıllar	1982	1992	1995	1998
Dünya yurtiçi üretimi (trilyon dolar)	11,2	23,8	28,6	26,9
OECD üyesi alınmayan bütün ülkelerin toplam yurtiçi üretiminin dünya üretimi içinde payı (%)	28,6	20,2	22,8	24,5
200 tekelin toplam cirosunun dünya üretimindeki payı (%)	27,2	24,7	27,5	26,3

Temerküz, merkezileşme ve birleşme anlamında sermaye hareketinde görülen temel eğilimlere gelince:

Belirttiğimiz gibi, sermaye temerküzü ve merkezileşmesi, kapitalizmin tarihi kadar eskidir. Sermaye birleşmesi de kapitalizmin tarihinde yeni olan bir olgu değildir. Birçok nedenin bir araya gelmesinin sonucunda kapitalizmin tarihinin belli dönemlerinde sermaye birleşmesi dalga dalga gelişmiştir. Bunun böyle olması; sermaye birleşmesinin inişli-çıkışlı bir eğri göstermesi, kapitalizmde eşit olmayan siyasi ve ekonomik

gelişmenin de bir ifadesidir. Bilimsel-teknik gelişmeye, rekabet ilişkilerine, ekonomide başka büyüme koşullarına, politik tavra, olası savaş ve sonuçlarına, politik erkin iktisadi tedbirlerine vb. birçok olguya bağlı olarak kapitalizmin belli dönemlerinde sermaye birleşmelerinin dalga halinde geliştiğini görüyoruz. 19. yüzyılın son çeyreğinden 20. yüzyılın başına kadar olan dönemde, yani serbest rekabetçi dönemden emperyalizme geçiş dönemine sürecin kapitalist ekonomide sermayenin ilk birleşme dalgası görülmüştür. Bu birleşmede, kapitalizmin emperyalistleşme özelliklerinin belirleyici olmaya başlamaları etken olmuştur. 20. yüzyılın ‘20’li yıllarının ikinci yarısında; görece istikrar döneminde ve 1929-32 dünya krizinden önce, büyük tekellerin politik gelişmeye etkilerinden dolayı yeni bir birleşme dalgası görülmüştür. ‘60’lı yıllardan itibaren de üretim ve sermayenin uluslararasılaşma hareketi özellikle gelişmeye başlamış ve ‘80’li yılların sonundan itibaren de yeni bir birleşme dalgası; küreselleşme yaftası altında güçlü bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Bu gelişme hâlâ devam etmektedir.

Bugünkü sermaye birleşmesi daha öncekileriyle karşılaştırılamayacak derecede büyük, kapsamlı boyutlarda gerçekleşiyor ve gelişme ekonominin her bir sektöründe birkaç tekelin ayakta kalabileceği bir çizgide ilerliyor. Bu çizgi, “süper tekel”e götürür mü, götürmez mi, bu tamamen ayrı bir tartışma konusudur. Ama her halükarda, bugünkü birleşme dalgası, küreselleşme kapitalizmin yeni bir aşaması, emperyalizm ötesi bir aşaması değildir. Bu, emperyalizm içi bir gelişmedir. Tabii bu gelişmenin kendine özgü olan yönleri de var; sermayenin mevcut merkezileşme ve birleşme hareketi, mevcut bütün sermayeyi harekete geçirmeyi ve dolayısıyla dar özel kapitalist mülkiyet ilişkilerini aşmayı hedefliyor. Aslında bunda da yeni olan bir şey yok. Sermayenin, dar özel kapitalist mülkiyet ilişkisini aşması kapitalizme aykırı değildir, ama sistemin ne denli çürüdüğünü, tarihsel önemini doldurmuş olduğunu gösterir.

Sermaye birleşmesini ekonominin klasik sektörleriyle sınırlı kalmadığını; toplumsal faaliyetin metaya dönüştürülen bütün alanlarına yayılmış olduğunu ve dolayısıyla birleşerek, giderek daha güçlü olan sermayenin toplumu, yaşamın ve üretimin her alanında kontrol ettiğini görüyoruz.

Sermayenin birleşmesi, her ne kadar “küreselleşme” şemsiyesi altında bir süreç olarak görülüyorsa da bunun gerçekle pek ilgisi yok. Şüphesiz ki üretim ve sermaye uluslararasılaşıyor, burjuvazinin deyimiyle “küreselleşiyor”. Ama sermaye, aynı zamanda güçlü bir bölgeselleşme içinde. Uluslararasılaşan sermayenin bölgeselleşmesi kapitalist dünya ekonomisindeki ekonomik güçler dengesinin durumuyla açıklanır, yani eşit olmayan siyasi ve ekonomik gelişmeyle.

Yukarıda söz konusu ettiğimiz dünyanın en güçlü 50 ve 200 tekeli arasında 6 ülke tekellerinin belirleyici olması, uluslararasılaşan sermayenin bölgesel kalelerini ifade eder. Uluslararasılaşan sermaye bu ülkelerde toplanıyor: ABD, Avrupa ve Japonya. Bu üç merkezde yoğunlaşan sermaye rekabetin, birleşmenin, hegemonyanın stratejisi ve taktiklerini belirliyor.

Dünya çapında yatırılan doğrudan yatırımların yaklaşık yüzde 85’inin bu üç bölgedeki (ABD, AB ve Japonya) tekellerinin elinde olması, uluslararasılaşan sermayenin ne denli bölgesel olduğunu gösterir.

4- Tekelciliğin Sosyal-Ekonomik İçeriği

“Bu dönüşüm sürecinin (bkz; bu makaledeki ilk alıntıda söz konusu olan dönüşüm -çn) bütün avantajlarını sömüren ve tekellerine sahip olan sermaye sahiplerinin sayılarındaki sürekli azalmayla birlikte, sefalet, baskı, kölelik, soysuzlaşma, sömürü de olabildiğince artar; ama gene bununla birlikte sayıları sürekli artan, kapitalist üretim sürecinin kendi mekanizması ile eğitilen, birleştirilen ve örgütlenen işçi sınıfının tepkisi de büyür, yaygınlaşır. Sermaye tekeli, kendisiyle birlikte ve kendi egemenliği altında fışkırıp boy veren üretim biçiminin ayakbağı olur, üretim araçlarının merkezileşmesi ve çalışmanın toplumsallaşması, sonuç itibarıyla bunların kapitalist kabuklarıyla bağdaşmadıkları bir noktaya ulaşır. Böylece kabuk parçalanır. Kapitalist özel mülkiyetin çanı çalmıştır. Mülksüzleştirilenler, mülksüzleştirilirler.

Kapitalist üretim biçiminin, ürünü olan kapitalist mülk edinme biçimi, kapitalist özel mülkiyet yaratır. Bu mülk sahibinin kendi bireysel çalışmasına dayanan özel mülkiyetinin ilk yadsınmasıdır. Ama kapitalist üretim bir doğa yasasının kaçınılmaz zorunluluğu ile kendi yadsınmasını doğurur. Bu, yadsınmanın yadsınmasıdır (inkârın inkârıdır. çn). Bu, özel mülkiyeti yeniden getir-

mez; ama ona, kapitalist dönemde edinilen elbirliği ve toprak ile üretim araçlarının ortak sahipliğinin temelini dayanan bireysel mülkiyeti sağlar.” (K. Marks, Kapital, C. I, sy. 790/791, Alm.)

Evet Marks burada dağınık, paramparça olmuş bireysel özel mülkiyetin sağlanmasından değil, birbirine bağlı üreticilerin mülkiyetinin sağlanmasından bahsediyor. Bu mülkiyetin geçerli kılınması, Marks’ın deyimiyle bu konudaki inkârın inkârının gerçekleştirilmesi ancak ve ancak birleşik üreticilerin, yani işçi sınıfının sosyal(sosyalist) devrimiyle mümkün olur.

Burada söz konusu olan “toplumsal mülkiyete az sayıda kapitalistin el koyması” tekelleşmenin ve tekelleşme de kapitalist düzenin çürümesinin / kokuşmaya başlamasının açık ifadesidir. Toplumsal durum, üretim araçlarının toplumun eline geçmesini sağlayacak derecede olgunlaşmıştır.

Bu olgunlaşmanın veya tersten ifade edersek, çürüme ve kokuşmanın ekonomik ifadesi tekeldir. Tekel, kapitalizm koşullarında; özel mülkiyet koşullarında ilerleyen toplumsallaşmadır, keskinleşmiş bir çelişkidir. Tekel, üretim araçları mülkiyetinin değişmesi zamanının geldiğini ifade eder; tekel, özel kapitalist mülkiyetten toplumsal mülkiyete geçişin doğrudan ifadesidir. Bu geçiş bugün sağlanamıyorsa bu geçişi sağlamak zorunda olan sınıfın; işçi sınıfının sorunudur. Yoksa nesnel koşulların olgunlaşmış olmasının bir ifadesi değildir.

Lenin, tekeli kapitalizmin çürüten kapitalizm olduğunu şöyle ifade ediyor:

“Emperyalizmi, bir geçiş kapitalizmi olarak tanımlamak gerekir... Bütün bir işletme, kitlesel verilerin tam hesabı temelinde planlı bir şekilde onlarca milyon insan için gerekli bütün hammaddelerinin üçte ikisinin ya da dörtte üçünün teminini örgütleyen dev bir işletme olduğunda; bu hammaddeler sistemli ve örgütlü bir biçimde bazen birbirinden yüzlerce, binlerce mil (İngiltere, ABD gibi ülkelerde uzunluk ölçüsü, 1 mil=1609,3 metre -çn) uzaklıktaki en uygun üretim yerlerine ulaştırılıyorsa; çeşitli mamul maddelerin yapımına kadar hammaddenin birbirini izleyen işleme evreleri bir merkez tarafından yönetiliyorsa; bu ürünler tek bir plan dahilinde on milyonlarca, yüz milyonlarca tüketiciye dağıtılıyorsa (Amerikan petrol tröstünün Amerika’da ve Almanya’da petrol satışı), o zaman,

artık... üretimin toplumsallaşmasıyla karşı karşıya bulunduğumuz açıktır. Özel ekonomik ilişkiler ve özel mülkiyet ilişkileri, artık içeriğine uymayan bir kabuktan çıkartılması yapay olarak geciktirilirse kesinlikle çürüyecek olan, bu çürüme durumunu oldukça uzun sürdürse de (en kötü ihtimalle, oportünist çıbanın iyileşmesinin uzun zaman alması halinde) sonuçta kesinlikle atılacak olan bir kabuktan ibarettir.” (Lenin; Emperyalizm, C. 22, sy. 307/308)

Bu oportünist çıban yüz senedir, emperyalizmin bütün tarihi boyunca işçi hareketi içinde ve dışında emperyalizm için çalışıyor. Ama bu kabuk, bu çıbana rağmen ve onunla birlikte tarihin çöplüğüne atılacaktır. 100 senedir çürüyen kapitalizmin yıkılması, mülkiyetin sınıfsal karakterinde inkârın inkârının sağlanması, kapitalist özel mülkiyetten toplumsal mülkiyete geçişin sağlanması dünya proletaryası ve emekçilerinin 21. yüzyıldaki temel sorunu olacaktır. Sermaye temerküzünün, merkezileşmesinin ve birleşmesinin sosyal-politik içeriği 21. yüzyıl insanını devrimci olmaya zorluyor.

5- Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birleşmesi Sorunu

Sermaye birleşmesinin olabilmesi, sermaye hareketinin bu yönde gelişebilmesi için, birçok ön koşulun bir arada olması gerekir. Türkiye ekonomisinin özelliklerini göz önünde tutarak bu konuda söylenmesi gereken şunlardır:

a) Türkiye’de kapitalizm, adeta tekelci kapitalizm olarak doğmuştur. Normal seyri içinde sermaye birikimi hareketinin ötesinde Kemalist devlet, özellikle ‘30’lu yıllarda aldığı iktisadi ve ekonomiye yönelik siyasi tedbirlerle Türkiye’de tekelci bir kapitalist gelişmenin temelini atmıştır. Bu devlet kapitalizmi, her dönem özel sektörün tamamlayıcısı ve destekçisi olmuştur.

b) Türkiye’de özel sektör, sektör olarak tanımlayabileceğimiz özellik ve gücüyle, ancak ‘50’li yıllardan itibaren gelişmeye başlamıştır. Bu sektördeki sermayenin dikkati çeken iki özelliği vardır:

1- Özel sektörde sermaye konsantrasyonu ve santralizasyonu; tekelleşme, önemli boyutlara varmıştır. Burada esas olan, tekelleşmenin hangi boyutlara vardığından ziyade, böyle bir durumun; tekelleşme durumunun nesnel bir gerçeklik olmasıdır.

2- Özel sektörde sermaye, tek başına değil yabancı sermaye ile ortaklık içinde faaldir. Türkiye ekonomisinin özel sektöründe yabancı sermaye ile ortaklığa gitmemiş güçlü bir sermaye grubu/şirket hemen hemen yok gibidir. Bu ortaklıklarda, genellikle, sermayenin yüzde 51’i veya daha fazlası yerli şirketlere aittir. Ama bu pay durumundan hareketle yabancı sermayenin yerli sermaye hareketine, onun çıkar yönüne tabi olduğu sonucuna varılmamalıdır. Bu ortaklıklarda yerli ve yabancı sermaye, Türkiye pazarına hakimiyet ve dışarıya açılma stratejisine göre hareket ediyor. Yani tam bir uzlaşma, işbirliği hakim.

3- Yıllarca süren korumacılıktan dolayı Türkiye’de iç pazar, yerli şirketlerin arpalığı durumundaydı. İyi-kötü, kaliteli-kalitesiz ne üretilirse, dış rakipsiz satılıyordu. Bu durum 12 Eylül (1980) darbesinden ve özellikle Özal’lı yıllardan bu yana değişti ve Türkiye’de iç pazar, yabancı sermayeye adım adım açıldı. Şimdi ise “küreselleşme” yaygarası altında, aslında yabancı sermayenin dayatması olarak, IMF ve Dünya Bankası öncülüğünde yabancı sermaye için iç pazarda hiçbir engel bırakılmıyor ve ulusal sayılabilecek bütün zenginlikler yabancı tekellere peşkeş çekiliyor. IMF kredileri, Dünya Bankası’nın uyumluluk programı ve bunun için krediler, Tahkim Yasası vb. hep bu teslimiyet ve peşkeş çekmenin ifadesidir.

Sanılmasın ki Türkiye’de çok büyük bir yabancı sermaye birikimi vardır. Türk burjuvazisinin, özellikle Özal’dan bu yana aldığı teşvik tedbirlerine rağmen ülkemize olağanüstü bir yabancı sermaye akışı olmamıştır. Türk burjuvazisi bu konuda hayal kırıklığına uğramıştır. Şöyle diyebiliriz: Revizyonist bloğun dağılmasından sonra, bugün daha ziyade Balkanlar-Ortadoğu ve Kafkasya/Hazar Havzası üçgeninde keskinleşen emperyalistler arası çelişkilerin/rekabetin tam ortasında yer alan Türkiye’nin jeostratejik öneminin “yeniden” keşfi, henüz tam anlamıyla nakite (sermayeye) dönüşmemiştir. Bu süreç yeni başlıyor.

Gelişmenin/durumun bu seyrinden çıkartılması gereken sonuç şudur:

Şirketler, iç pazardaki paylarını/konumlarını koruyorlar ve birinin aleyhine diğerinin lehine çok önemli/zorlayıcı bir gelişme yok; onları birleşmeye, birleşerek büyümeye zorlayan nedenler henüz gerçek anlamda oluşmamıştır. Bu

nedenden dolayı da yerli şirketler (sermayeler), birleşme sorununu, Türkiye’de rekabetin/sermaye hareketinin bir kaçınılmazlığı olarak gündemlerine almamışlardır.

Türkiye iç pazarı bazında özel sektörde sermayenin tekelleşmesi ne denli boyutlu olursa olsun, dış pazar açısından bu sermayenin çapı oldukça küçüktür. İhracatın yüzde 85’ini sanayi ürünlerinin oluşturması, Türk şirketlerinin başka ülkelerde yatırım yapıyor olmaları; sermaye ihraç etmeleri, sorunun özünde bir şey değiştirmiyor; uluslararası planda Türk sermayesinin rekabet alanı oldukça dardır. Bu alanlar, -inşaat sektörü hariç- çok uluslu tekellerin girmedikleri, önemsemedikleri alanlardır. Bundan dolayıdır ki Türk sermayesi, büyük olmadığı halde, yurt dışında var olabiliyor.

Uluslararası iddiasızlıktan ve iç pazarda rekabet koşullarının zorlama boyutlarında keskinleşmemesinden dolayı ülkemizde sermaye birleşmesi hareketi, henüz, uluslararası planda görüldüğü gibi görülüyor. Ama eğilim bu yönde. Sabancı ve Koç’un, ‘deneme için de olsa’ diye açıklamaları buna bir örnektir. Ayrıca, bankacılık sektöründeki gelişmeler, ülkemizde de sermaye hareketinin birleşme kaçınılmazlığını gösteriyor. Her holdingin kendi bankasını kurması ve sermaye -mevduat- avcılığına çıkma dönemi artık kapanmıştır. Bugün Türkiye’de bu kadar çok sayıda bankanın var olma koşulu yoktur. Vesilesi ne olursa olsun, bundan dolayıdır ki, bankaların bir kısmı iflas etmiştir. Bu sektörde, kaçınılmaz olarak, başka iflaslar da olacaktır. En büyük birkaç banka bütün sektöre hakim olana kadar bu süreç devam edecektir veya da birleşilecek ve bu birleşmelerden güçlü bankalar doğacaktır. İş Bankası Genel Müdürü ve Türkiye Bankalar Birliği Başkanı Ersin Özince bu konuda şöyle diyor:

“Birleşmeler rekabetin çok büyük olduğu marjinalleşmiş pazarlarda değerlidir. Türkiye’nin bu aşamalara süratle geleceği kanaatindeyim. Ancak bu konuda şartların geliştiğini düşünüyorum.” (Hürriyet, 25 Mart 2000)

Bu anlayış sadece bankacılık sektörü için değil, bütün sektörler için geçerlidir.

Çok sayıda sermayenin (şirketin) aynı pazarda rekabeti, pazarı marjinalleştirir. Yani her bir şirketin pazar payının düşük olmasını beraberinde getirir. Bu marjinalleşmeyi aşmanın yega-

ne yolu, rekabet ve daha güçlü olmaktır. Güçlü olmak iki dürtüden kaynaklanır; öncelikle, var olmak, diğerleriyle rekabet gücüne sahip olmak ve sonra da, buna bağlı olarak, yutulmamak için yutmak; yok olmamak için yok etmek. Örneğin, genelde her biri bir aile şirketi olan Gaziantepi sanayi şirketlerinin birleşmeden yana olmalarının nedeni, iç ve dış pazarda rekabet gücünü artırma/büyüme dürtüsünden ileri gelmektedir.

“Stratejik Teknik Ekonomik Araştırmalar Merkezi” tarafından düzenlenen “Sigorta Arenası 2000 Forumu”na katılan Devlet Bakanı Recep Önal, Türk sigorta şirketlerinin uluslararası arenada var olabilmeleri için güçlü olmaları gerektiğine dikkat çekerek şöyle diyordu:

“Sigorta şirketlerimiz yeni ortaklar bulmak, devir ve birleşmeler de dahil olmak üzere ellerindeki tüm olanakları kullanarak öz kaynaklarını güçlendirmek durumundadırlar.”

Bakan, aynı konuşmasında, sermaye/şirket birleşmeleri önünde bir dizi engellerin olduğundan da bahsediyor. Doğru. Sadece sigortacılık sektöründe değil, genel olarak ekonomide sermaye birleşmelerinin önünde bir dizi bürokratik, mevzuata ilişkin engeller var ve şimdiye kadar rekabet, birleşmeleri kaçınılmaz kılacak derecede dayatmadığı için, söz konusu engeller de aşılmamıştır. Ama Türkiye’de de sermaye hareketinin genel seyri, birleşmeleri kaçınılmaz kılacak yönde geliştiği için, mevzuata ilişkin engellerin aşılması da sadece bir zaman sorunu olarak görülmelidir.

Sermaye birleşmesinin önündeki engelleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Sektörü tam rekabetten uzaklaştıran sınırlayıcı düzenlemeler
 - a) Sektöre giriş çıkışların önündeki engeller
 - b) Tasarrufta tam güvence sağlanması
 - c) Kamu bankalarının sektördeki ağırlığı
2. Banka birleşmeleri ve vergi uygulamaları
 - a) Kurumlar vergisi
 - b) Damga vergisi
 - c) Banka ve sigorta muameleleri vergisi
 - d) Harçlar
3. Sermaye piyasalarına ilişkin düzenlemeler
 - a) Şirket halka açık oranlarının düşük olması
 - b) Bankaların ortaklık yapıları ve banka sahibi olan grupların aralarındaki rekabet
 - c) Hukuki altyapı güvensizliği

- 4.Rekabet Kurulu'ndan izin alınması
- 5.Kurum kültürleri arasındaki farklılıklar
- 6.Uluslararası muhasebe standartlarına tam olarak uyumun olmayışı (Bkz. Financial Times, 6 Temmuz 2000)

Bu engellere rağmen, Türkiye'de sermaye birleşmesi, kapitalist dünya ekonomisinde çok uluslu tekellerin birbirlerini yutmaları, devir, satın alma biçimlerinde görülmesi de, "rekabette ortaklık" biçiminde gelişmektedir.

Türkiye'de holdingler arası "ortaklaşa rekabet" in örnekleri şunlardır:

Doğan Holding:

- İş Bankası (Petrol Ofisi)
- Sabancı Holding (GSM ihalesi)
- Koç Holding (Ultra TV. Otokar Afi)
- Raks Holding (D&R)

Koç Holding:

- Medya Holding (GSM ihalesi)
- Doğan Holding (Ultra Kablo)
- Uzel Holding (Döktaş Döküm)
- Sabancı Holding (Türk Philips)
- ATA Grubu: (Besicilik yatırımı)
- ENKA Holding (Ramstore/Moskova)

Sabancı Holding:

- OYAK Grubu (Oysa Niğde Çimento, Oysa İskenderun Çimento)
- Doğan Holding (GSM ihalesi)
- Doğuş Holding (GSM ihalesi)

FİBA Holding:

- Bayındır Holding: (Romanya'da banka)

İş Bankası:

- Doğan Holding (Petrol Ofisi ihalesi)

Anadolu Grubu:

- Ülker Grubu (Polinas ambalajı)

Çukurova Holding:

- Doğuş Holding (Yapı Kredi Bankası)
- Koray Grubu (Yapı Kredi Koray GMYO)
- Medya Holding (ATV)

OYAK Grubu:

- Koç Holding (Goodyear'da ortaklık)
- Sabancı Holding (Oysa Niğde Çimento, Oysa İskenderun Çimento)
- Gama Grubu (Elazığ Çimento Sanayii)
- ETİ Grubu (Tam Gıda Sanayii)
- Halk Bankası (Halk Finansal Kiralama)

(Bu veriler, "Capital" in Temmuz 2000 sayısından alınmıştır. Sy. 106)

Burada Türkiye'nin önde gelen bazı sermaye gruplarının, rekabet edecekleri alanlarda rekabet etmektense ortak hareket etmeyi yeğlediklerini görüyoruz. Bu sermaye gruplarının ortak hareketleri, rekabeti ortadan kaldırmıyor. Sadece, söz konusu alanlarda geçerli olan, en azından ortak hareket etme bazında "sermaye birleşmesi"ne gittiklerini göstermektedir. Böylelikle bu sermaye grupları, faal oldukları başka alanlarda rekabet kurallarına göre hareket ederlerken, yani kıyasıya rekabet ederlerken, sadece söz konusu alanlarda ortak hareket ederek, güçlü olmanın yolunu aramış oluyorlar. Bu gelişmeye GSM ihalesi, tipik bir örnek oluşturur. GSM ihalesi, bu ihale bazında "Doğan Holding-Sabancı Holding-Doğuş Holding", "Koç Holding-Medya Holding" gibi ortaklıkların doğmasına yol açmıştır. GSM ihalesindeki bu ortaklık gelişmesi, daha önce Petrol Ofisi ihalesinde de görülmüştü (Bu ihaleyi Doğan Holding-İş Bankası ortaklığı kazanmıştı)

Sonuç İtibarıyla

Türkiye'de de şirketler, gelişmelerinin belli bir aşamasında sermaye birleşmesine gitmek zorunda kalacaklardır. Sermaye birleşmesi süreci, belirttiğimiz nedenlerden dolayı, Türk ekonomisinde henüz yeni sayılabilecek, en azından etkisi pek görülmeleyen bir gelişmedir.

İç pazarda rekabetin keskinleşmesi, bunun ötesinde dış pazara açılma eğilimi; eşit olmayan ekonomik gelişme yasasının sonucu olarak, şirketler arası birleşmelere yol açacaktır. Sermaye hareketi nesnel bir harekettir. Bu nesnellik, koşulları oluşunca Türk şirketlerinde de görülecektir. Bundan kurtuluş yoktur. Çünkü yok olmak için rakibi ya yutacaksın ya yok edeceksin veya da onunla birleşeceksin. Türkiye'de sermaye hareketi, bu sürecin henüz başındadır.

Gen Tekniği Ve Felsefe

Dev adımlarla gelişen gen tekniği, bir dizi sorun ve korkuyu da beraberinde getiriyor. Birçok hastalığın nedeninin anlaşılacağından, selektif insan üretileceğinden bahsediliyor. Gen tekniği, her şeyin "yaratıcısı" olan tanrıyı da inkar ediyor. Yani sorun felsefe alanına da uzanıyor. Gen tekniğinin gelişmesi, teknik ile felsefe arasındaki bağı gündeme getiriyor ve bu nedenle de Nietzsche gibi ırkçı/faşist ideolojinin felsefi babaları güncelleşiyor.

Bu ve benzer nedenlerden dolayı bu yazımızda gen tekniğini ve bir bütün olarak, 21. yüzyıl teknolojileri denen yeni teknolojileri ele alacağız.

1- Bilimsel-Teknik Devrim

Bilim ve teknik, üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki ilişkiler perspektifiyle ele alındığında toplumsal görünüm olarak kavranabilirler. Marks, üretim sürecindeki insanın iki türden ilişkisini vurgular. Bunlardan birisi, insan ile doğa arasındaki ilişkidir; burada söz konusu olan, insanların gereksinimlerini gidermeye yarayan maddi kullanım değerlerinin üretilmesine yönelik insan emeği. Bu insan-doğa ilişkisinde, insanın kullandığı bütün araç ve faktörleri Marks, toplumun üretici güçleri olarak tanımlar. Bu üretici güçler içinde en önemlisi insandır. Teknik de (makinalar, başka araçlar vs.) üretici güçlerin bir bileşenidir. Tekniğin yardımıyla insan, üretimdeki fiziki ve zihni gücünü artırır ve doğa üzerindeki hakimiyetini güçlendirir ve

genişletir. İkinci ilişki ise insanın doğa ile mücadeleye birey olarak girişmediğini ifade eder; doğa ile mücadelesinde/ilişkisinde insan, tecrit bir birey değildir, tersine diğer insanlarla / bireylerle birlikte bir toplumsal olgudur. Yani insan üretim sürecinde diğer insanlarla ilişkiye girer. Bu ilişkileri Marks üretim ilişkileri olarak tanımlar. Bu ilişkilerin; üretim ilişkilerinin karakterini üretim araçlarının mülkiyeti belirler. Üretim ilişkileri toplumun sınıfsal yapısını ele verir; üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan sınıf, aynı zamanda siyasi olarak da hakim olan sınıftır.

Bilimsel-teknik devrimin toplumsal bir süreç olarak açıklanması için buradan çıkartılacak sonuç şudur; bilimsel-teknik devrim, üretici güçlerin gelişmesinin yasal, kaçınılmaz bir sonucudur. Yani toplum ile doğa arasındaki ilişkilerin olgunlaştığını ifade eden çelişkilerin yasal ifadesidir. Ama üretimin nedenini ve sosyal amacını üretici güçlerden hareketle açıklayamayız. Bilim ve teknik, hangi amaca hizmet edeceklerini kendi kendilerine belirleyemezler. Bunlar; bilim ve teknik, toplumsal amaçlara tabidirler ve toplumsal amaçlar da, üretim ilişkilerinden, başka türlü ifade edecek olursak; siyasi iktidar ilişkilerinden kaynaklanırlar. Demek oluyor ki bilimsel-teknik ilerleme, gerçekleştiği toplumsal ilişkilere bağımlılık içinde çok farklı, birbirine zıt amaçlara hizmet edebilir. Örneğin, hem insanların ihtiyaçlarını gidermeye hizmet eden kullanım değerlerinin üretimi, hem de in-

sanları öldürmeye yarayan silahlar, aynı bilimsel buluşların, aynı teknik gelişmenin katkısıyla gerçekleştirilmektedir. Demek ki teknik, insanların hizmetinde olduğu gibi, onların öldürülmesinin de aracı olmaktadır. Öyleyse, bilimsel-teknik ilerlemenin amacı, bizzat bilim ve teknikten hareketle açıklanamaz. Bu amaç, toplumsal ilişkiler vasıtasıyla açıklanır. Bundan dolayı kapitalizm, "kötü"lüğünü bilime ve tekniğe değil, kapitalist üretim ilişkilerine borçludur.

Bilimsel-teknik ilerlemeden toplumsal gelişmenin süreçleri için doğrudan/dolaysız sonuçlar çıkartılamaz. Bir toplumsal düzenin bütün temel özellikleri, siyasi iktidar ilişkilerinde veya mülkiyet ilişkilerinde aranmalıdır. Ama şüphesiz ki üretici güçlerin gelişmesi, belli üretim ilişkilerini gerekli kılar. Örneğin köleci üretim ilişkilerinde kapitalizme özgü üretici güçleri aramak abes olur.

Her hâlükârda bilimsel-teknik devrim, bugünkü gelişme boyutlarıyla kapitalist düzenin ömrünü doldurduğunu gösteriyor.

Bilimsel-teknik devrimden anlaşılması gereken nedir? İnsanlığın, diyelim ki birkaç on yılda, doğayı kavramada, ona hakim olmada sıçramalı bir gelişme gösterdiği inkar edilemez bir gerçektir. Bu, aynı zamanda toplumsal ilerlemeye yeni ve kapsamlı bir ufku açılmış olmasına gelir. İnsanlık, geçmişte rüyasını bile göremediği yeni alanlara girmiştir; atomun parçalanması, atom enerjisi, biyoteknik ilerleme, canlı organizmada ırsiliğe müdahale, elektroteknik, otomasyon vs. vs. Şimdi de bu gelişmeye, gen tekniğindeki, nano tekniğindeki ve robot tekniğindeki devasa ilerlemeler katılmıştır. İnsanlık, bütün bu bilimsel kazanımların kapitalizmde kâr amacıyla, insanlık aleyhine nasıl kullanıldığının şahidi olmuştur ve olmaktadır. Bu, insanın doğa üzerindeki mevcut hakimiyetinin yeni/kapsamlı boyutunun, toplumsal ilişkilerde devrimci alt üst oluşu kaçınılmaz kıldığını da göstermektedir. Ama doğaya hakimiyette nitel bir gelişme; böyle bir durum, ancak ve ancak sosyalizmde mümkündür ve insanlık buna da şahit olmuştur.

Bilimsel-teknik bir devrimden bahsedebilmek için en görülür, en belirgin/etkili değişmelerin dolaysız üretimde gerçekleşiyor olması gerekir. Bu nedir konusunda genel hakim olan görüş şudur; bilimsel-teknik devrimin çekirdek süreci, temel yönelimi, üretimde otomasyondur. Üretimde otomasyon, elektrotekniği, bilgisayar ve

başka modern teknolojileri kapsamına alır. Otomasyon ve elektroteknik, sadece ve sadece işgücü kullanımını sınırlamak -kronik kitlesel işsizlik değil- anlamına değil, aynı zamanda, klasik makina, fabrika, üretim yöntemi anlayışının ve uygulamasının da, artık tarihe karışıyor olması anlamına gelir. (Bu tarihe karışma olgusu, bir süreçtir ve emperyalist ülkelerde de oldukça gelişmiştir). Rekabet gücüne sahip olmak isteyen her işletme ve ülke, bu yolu tutmak zorundadır. Sanayii devrimi çerçevesinde zanaatçılıktan makinalı büyük üretime geçiş ne anlama geliyorsa, bugün otomasyon; elektroteknik / bilgisayar da o anlama gelmektedir. O dönemde bu geçişin üretici güçlerin bütün sistemi üzerindeki devrimci etkisi, en önemli üretici güç olan insan ile üretici güçlerin en devrimci unsuru olan iş araçları arasındaki ilişkiyi değiştirmesiydi. Bu değişimi bugün de yaşıyoruz; otomasyon/elektroteknik, yeni makinalar, yeni üretim olanakları ve yöntemler, üretici güçlerin bütün sistemi üzerinde devrimci etkisini, en önemli üretici güç olan insan ile üretici güçlerin en devrimci unsuru olan iş araçları arasındaki ilişkiyi değiştirmektedir. Bu değişim, bilimsel teknik devrimden başka bir şey değildir. Sanayi devrimi sürecinde iş araçlarının devrimci değişimi söz konusuydu. Bugün ise, üretimin bütün maddi-teknik temellerinin köklü değişimi söz konusudur; bilimsel-teknik devrim, iş araçlarının, iş nesnelerinin (hammaddeler, yanı mamul maddeler vs.), enerji kaynaklarının, üretim yöntemlerinin (teknolojik yöntemlerin) kapsamlı ve kökten değişimi demektir.

Bilimsel-teknik devrim, büyük ölçüde yeni iş nesnelerinin kullanımı ve oluşturulmasıyla karakterize olur. Şimdiye kadarki insanlık tarihinde kullanılan maddelerin sayısının ve özelliklerinin oldukça yavaş değiştiğini görüyoruz. Tarım ürünleri, ağaç, metal, taş vs. Bunlar, doğal maddelerdi ve doğadan kazanıldıkları gibi kullanılıyorlardı. Kimyanın gelişmesi yeni, yapay maddelerin kazanımını beraberinde getirdi. Bilimsel buluşlar, bilimsel-teknik gelişme, yeni maddelerin bulunmasına ve üretilmesine yol açtı. Örneğin atom enerjisi, enerji kaynaklarını çeşitlendirdi. Örneğin kimya, yeni hammaddelerin üretimini olanaklı kıldı. Biyoloji, doğayı, bitki ve hayvan dünyasını çeşitlendirdi.

Bilimsel-teknik devrim, aynı zamanda, yeni, oldukça etkili teknik yöntemlerin kullanılması

demektir. Bu, üretimin otomasyonuna, nitel yeni (önceleri bilinmeyen, yeni bulunan veya yapay olarak üretilen) iş nesnelere kullanımına dayanır. Yeni, oldukça etkili teknik yöntem, iş araçlarının ve iş nesnelere sürekli gelişmesini kaçınılmaz kılar.

Bilimsel-teknik ilerleme ile bilimsel-teknik devrim arasında belli bir farklılık vardır. Teknik ilerleme, insanlık tarihi kadar eskidir. Toplumsal ilerleme, nihayetinde insanların, işin etkili araç ve nesnelere bulmaları ve uygulamaları ve böylece doğa üzerinde hakimiyetlerini hem pekiştirmeleri ve hem de kapsamlılaşmalarınıdır. Bilimsel-teknik ilerlemenin bir biçimi, bilinen ürünlerin ve yöntemlerin mükemmelleştirilmesine dayanırken, ikinci biçimi, tamamen yeni, o zamana kadar bilinmeyen ürünlere ve yöntemlere dayanır. Bilimsel-teknik ilerlemenin birinci biçimine evrimci (nicel birikimi ifade eden gelişme), ikinci biçimine de devrimci (sıçramayı ifade eden gelişme) yol denir.

Bilimsel-teknik ilerlemeyle bilimde ve teknikte, hem devrimci, hem de evrimci değişimler ifade edilirken, bilimsel-teknik devrimci devrimci değişimlerin (sıçramalı gelişmenin) bütünü ifade edilir. Bu durumda, bilimsel-teknik ilerlemenin bilimsel-teknik devrimden daha kapsamlı olduğunu, bilimsel-teknik devrimin, bilimsel-teknik ilerlemenin sadece devrimci değişim biçimini (sıçramalı gelişme biçimini) kapsadığını görürüz.

2- 21. Yüzyıl Teknolojileri, Bilimsel-Teknik Devrim Olarak Gen Tekniği

Gen tekniğinin temel ilkesi oldukça basit; irsi istidadın/kalıtımın taşıyıcısı olan DNA molekülü, deney kabında parçalanır, her bir parça, eskisinden farklı olarak -eşi olmayan bir biçimde yeniden birleştirilir ve sonra, değiştirilmiş olan DNA, çoğalacağı canlı hücrelere aktarılır. '70'li yıllarda doğan bu teknik, bugün birçok alanda rutin olmuştur ve dev adımlarla da gelişmektedir. Bu tekniğin kazanımlarının/sonuçlarının insan yaşamı için, sonu bugünden kestirilemeyecek oldukça tehlikeli sonuçlar da vereceği artık tartışma götürmez bir açıklık kazanmıştır.

Burjuvazinin elinde teknoloji ve kazanımları, her şeyden önce silah üretimi alanında kullanılmıştır. Burjuvazinin tarihi, önce silah üretiminde kullanılmamış önemli hiçbir teknolojinin olmadığını gösteriyor. Atom tekniği, önce silah

üretiminde kullanıldı. Belirtelim ki, atom bombası, yeni teknoloji bazında silahlar yanında çocuk oyuncağı gibi kalıyor. Ne türden silahların üretileceği bugünden bilinmiyor. Ama bilinen şu ki, gen teknolojisiyle burjuvazi, kitlesel seçip öldürme, yok etme yeteneğine sahip olacak.

Açık olan şu ki, kalıtıma müdahale, günümüz insanı anlamına gelen homo sapiens'in biyolojik yapısını değiştirme olanağına sahip olmak anlamına gelmektedir. Şüphesiz, biyolojik yapıyı değiştirme, kalıtıma müdahale yeni bir gelişme değildir. Kalıtıma müdahale, 19. yüzyılda botanik (bitki dünyası) ve zoolojik (hayvan bilimi) alanlarında yapıldı ve bitki ve hayvanların evrimsel gelişmesini yönlendirmede ilerleme sağlandı. Bu türden müdahalelerin en son bilinen örneği "Doli"dir; kopyalanmış koyun.

Gen tekniği, homo sapiens'in evrimsel gelişmesine müdahale demektir. Homo sapiens'in; bugünkü "modern" insanın oluşumu, yaklaşık 250 bin sene önce başlamıştır. İlk insan temsilcisi, dolayısıyla "ata"ımız olan homo erectus, günümüzden 80 bin250 bin yıl önce yaşamıştı. İnsansal gelişme ise dryopithecus ile 15-18 milyon yıl önce başlamıştı. Daha öncesi bir yana, "modern" insanın 250 bin yıllık evrimine adeta bir anda müdahale edilebiliyor. Bu müdahaleyi olanaklı kılan, gen tekniğidir. Bu teknikle insanın biyolojik yapısının değişime uğratılması olası oluyor. Homo sapiens'in biyolojik yapısına müdahale, biyolojik açıdan amaçlanan tipte insan yetiştirme/üretim yeteneğine sahip olmak anlamına gelmektedir.

Yeni yöntemleriyle gen tekniği, bilim ve araştırmada kelimenin tam anlamıyla devrim yapmıştır. 21. yüzyılın en güçlü teknolojileri; gen teknik, robotik ve nano teknik günümüzde bilimsel-teknik devrimin tam ifadesidirler. Gen tekniğinde, DNA unsurlarının eklenmesiyle veya da çıkartılmasıyla canlıların orijinalitesi değiştiriliyor, doğal oluşumları yönlendiriliyor. Gen tekniğinde en belirleyici avantaj, zaman kazanımıdır. Gen teknik yöntemleri, akıl almaz derecede hızlıdır. Nasıl ki, atom çekirdeğinin parçalanması, atom bombası ve nükleer santrallerin yapımına götürdüyse, nasıl ki, modern elektronik çalışma koşullarını alt üst ettiyse ve etmeye de devam ediyorsa, gen teknikli biyoloji de; yeni biyoloji de, canlıların istenildiği biçimde yeniden yapılandırmasının nesnel koşullarını hızlandırıyor.

Başka biyo-teknik yöntemlerle birlikte gen tekniği ve aynı zamanda robotik (robot tekniği) ve nano teknik (büyüklüğü bir milimetrenin milyonda biri kadar olan fonksiyonel unsurların imaline hizmet eden teknoloji), yeni bilimsel-teknik devrimin motoru olmuştur.

Bu teknolojiler; 21. yüzyılın en güçlü teknolojileri olan gen teknik, robotik ve nano teknik, insanlığın bugüne kadar tanıdığı ve kullandığı teknolojilerin, tehlikesini gölgede bırakan tehlikelere, evet tamamen farklı tehlikelere temel teşkil eden özellikler taşıyorlar. Özellikle robotlar, yani tekniksel üretilmiş bu "canlı"lar, nano robotlar çok tehlikeli/önemli bir özelliğe sahip olacaklar/oluyorlar; bunlar, kendiliğinden çoğalma özelliğine sahipler. Bir tüfeği, tabancayı, ne kadar çok mermi alıyorsa alsın, nihayetinde yeniden doldurmak zorundasın, ama bir robot, çoğalma ve birçok robot olma yeteneğine sahip oluyor ve bunların kontrol dışına çıkamayacağına hiçbir garantisi yok. Bu yeni teknolojinin her biri akıl almaz olanaklara yol açıyor. Düne kadar "tanrı"nın işi olarak görülen yaratılış, ölüm-"ölümsüzlük", bugün teknolojinin işi oluyor. Yeni tanrı, teknoloji oluyor. Gen teknolojisi, özellikle '80'li yıllardan bu yana bir çok hastalığın iyileştirilmesinde, yeni ilaçların üretimde kullanılıyor. Bu teknoloji, bugün, iyileştirilme olanağı olmayan bir çok hastalığın da panzehiri olacağı benziyor. Nano tekniği ve buna bağlı olarak nano tıbbı, bu türden hastalıkları yok etme olanaklarını genişletiyor. fiüphesiz ki bu açıdan, bu teknolojiler, insan yaşamı süresini uzatabilirler ve yaşam koşullarında iyileşmeye neden olabilirler. Bu, sorunun sadece bir yönü, kapitalizmde bireye birtakım küçük avantajlar/kolaylıklar sunan yönü. Ama burjuvazinin elinde bu teknolojiler, yoğunlaşmış iktidar, güç ve aynı zamanda sonucu hesaplanmayan tehlike demektir.

Geçen yüzyılın, yani 20. yüzyılın teknolojileriyle bu yüzyılın teknolojilerinin kısa bir karşılaştırması dahi burjuvazinin elinde yeni teknolojilerin korkunçluğunu ortaya koymaya yetiyor. Nükleer, biyolojik ve kimyasal, kitlesel yok etme silahlarının üretilmesine çıkış noktasını oluşturan teknolojiler, şüphesiz ki tehlikeli olmaya devam ediyorlar. Bugünün mevcut yok etme silahları da bu teknolojiler bazında üretilmişlerdir. Örneğin, bir atom bombası üretmek için doğada oldukça nadir rastlanan hammadde-

ye ihtiyaç vardır. Bu bombanın imal edilmesine yarayan bilgi, saklı tutuluyordu. Biyolojik ve kimyasal silahlar da öyle kolayca imal edilemiyorlar. Ama yeni teknolojilerin gen teknik, nano teknik ve robotik tehlikesi tamamen başka; tek tek bireyler, veya bir grup insan, oldukça kolay bir şekilde bu teknolojileri kötüye kullanma olanağına sahip oluyorlar. Bunun için büyük tesislere, ender rastlanan hammaddelere ihtiyaç yok. İhtiyaç duyulan şey, sadece ve sadece konuya ilişkin bilgi. Yeni teknolojiler, bilgiye dayanan kitlesel yok etme tehlikesini olanaklı kılıyorlar.

Molekül elektroniğin (münferit atom ve moleküllerin litografi tekniği yardımıyla üretilen transitörlerin yerini almaları) ve buna bağlı olarak nano teknolojisiyle birlikte gelişme hızı daha da kısaltılacak. Örneğin 2030 yılında bugünkü bilgisayarlardan (PC) bir milyon kere daha güçlü makinaların seri üretimine geçilebilecek duruma gelinme olasılığı oldukça güçlü. 2009 yılında 1000 dolar değerindeki bir bilgisayar, saniyede bir milyar işlem yapacak güçte olacak.

2019 yılında bilgisayarın, bilgisayar olduğu anlaşılaksızın, herhangi bir insan gibi konuşmaya katılabileceği sanılıyor. Ray Kurzweil'in tahminine göre 2029 yılında insan beyni kopyalanabilecek ve bir bilgisayarda ikilenebilecek (çoğaltılabilecek). Bu, çip yerleştirilmiş "ebedi" yaşamın başlangıcından başka bir anlam taşımaz.

Fizikteki olanaklar ve ilerlemiş gen tekniği bilgisiyle bağları içinde güçlü bilgisayar, devasa değişimlere yol açıyor. Böylece, iyi veya "kötü" anlamda; kapitalist barbarlık veya sosyalist perspektif açısından dünyayı tamamen yeniden şekillendirme olanağı doğuyor. Böylece, şimdiye kadar doğanın, inananlar açısından da tanrının işi olan yaratılış, insanın işi oluyor. Şimdiye kadar bilgisayar ve mikro prosesor sadece makinaydı ve bilgisayar programları, verilerden öteye geçmeyen bir işlemdi. Hala da öyledir, ama önümüzdeki 30 sene içinde insana denk gelebilecek derecede beyinsel güçlü bilgisayarların üretilebileceği hesabı yapılıyor.

"Akıllı" robot üretimi de hayal dünyasından çıkıyor. Hesaplama/işlem tekniğindeki ilerleme 2030'a doğru bu türden robotların üretilebileceğini gösteriyor. Bu türden bir robot yapıldıktan sonra, kendini kopyalayan robotlar dünyasına

giriş, sadece bir zaman sorunu olacak. Burjuvazi, gen tekniğinin umut saçan yönünün propagandasını yapıyor; gerçekten de bu teknoloji, tarımda verimi artırma ve kimyasal ilaç kullanmayı azaltma anlamında devrim yapıyor. Bu teknoloji ile onbinlerce yeni bakteri türleri, bitkiler, virüsler, hayvanlar üretilebilecek. Cinsel ilişki temelinde üremenin yerini kopyalama alıyor veya da cinsel üreme-kopyalama birbirini tamamlıyor. Çok sayıda hastalığın iyileştirilmesi için yöntemler geliştiriliyor vs. vs. Ama bu teknolojik gelişme, etik ve ahlak sorununu da gündeme getiriyor. Örneğin insan kopyalanması. Bu teknoloji bugün bunu yapacak derecede gelişmiştir. Burjuvazi, hakimiyetini ebedi kılmak için güzel-çirkin, güçlü-zayıf, akıllı-akılsız insan üretme yolunu tutabilir. O bunu yapabilecek duruma geliyor. Sorunun bu yönünü burjuvazi hiç tartışmıyor.

Yeni botanik kılığına bürünmüş gen teknik ve biyoloji, kendini, bitkilerin evrimci gelişmesine göre yönlendirmiyor. Tersine kapitalizmde bu teknolojinin de başarısı, ekonomik başarıyla ölçülüyor. Yani kâr ve daha çok kâr! Amerikan tarım bakanlığı gen tekniğiyle değişime uğratılmış 50 gıda bitkisinin serbest ve sınırsız ekimini onayladı. Bugün dünya çapında üretilen soya fasulyesinin yarısından çoğu ve ekilmiş mısırın da üçte biri başka canlı varlıkların genini taşıyor.

Bu teknolojinin askeri amaçlı kullanılmayacağına, bu teknoloji bazında kitlesel yok edici silahların üretilmeyeceğinin veya şimdiye kadar üretilmiş olmadığının hiçbir garantisi yoktur. Teknolojinin bu amaçla kullanıldığına AIDS bir örnek değil mi? Biyolojik silah olarak üretilen AIDS virüsü, etkisinin ölçülmesi için Amerikan hapisanelerindeki siyah mahkumlar üzerinde denendi. Sonuç ölümdü, ama hemen değildi. Yani savaş anında karşı ordunun askerlerini hemen öldürmeyeceği anlaşılmıştır. Ama bu virüs de laboratuvardan çıkarak New York sokaklarına saçılmıştı. Burjuvazi ve onun "bilim" adamları, Afrika'daki "yeşil" maymunu ararlarken -bir türlü bulamadı!- AIDS'lilerin sayısı onmilyonlara ulaştı.

Nano teknik devrimi, yaşamı alt üst ediyor. Nano teknolojisi temelinde hemen hemen her şey ucuza üretilebilecek, yapay "akıl"la bağlam içinde bütün hastalıkların ve fiziki sorunların kökü kazanılabilecek. Örneğin solar enerjisi, akıl

almaz ucuzlukta üretilebilecek, kanser hastalığı tarihe karışabilecek. Çevre kirliliği de yok olabilecektir. Süper bilgisayarlar çanta ebadında ve oldukça ucuz üretilebilecek. Uzay yolculuğu, uçak yolculuğu gibi doğal olabilecektir. Nesli yok olmuş türler, yeniden yaşama döndürülebilecekler. Ama bu teknoloji, aynı zamanda, silah olarak kullanılma özelliklerine de sahip. Aynen nükleer tekniği gibi. Nano tekniği bazındaki silahın yıkıcı, yok edici gücü, selektif kullanılabilir. Bu silah, örneğin belli bölgelerde yaşayan, özgül genetik özellikler taşıyan insanları, yani hedef seçilen belli insanları/insan gruplarını yok edebiliyor.

20. yüzyılın atom, biyolojik ve kimyasal kitlesel yok etme silahları devlete ait araştırma kurumlarında geliştirilmişlerdi. Yeni teknolojiler ise (gen tekniği, nano teknik ve robotik) neredeyse, tamamen kâr amaçlı özel işletmelerde geliştiriliyorlar. Akıl almaz boyutlara varan kâr, rekabeti de kızıştırıyor. İnsanlar, keşif yarışını medya vasıtasıyla izliyor. Buluş, hemen açıklanıyor ve patent alınıyor.

3- Kar Hırsı Ahlak Tanımaz

Karl Marks, Kapital I'de, "Quarterly Review"den (T.J. Dunning'in yazısı) olumladığı şu sözleri aktarıyor;

"Sermaye, kâr olmadığı zaman ya da az kâr edildiği zaman hiç hoşnut olmaz... Yeterli kâr olunca sermayeye bir cesaret gelir. Güvenli bir yüzde kâr ile her yerde çalışmaya razıdır; kesin yüzde 20, iştahını kabartır; yüzde 50, küstahlaştırır; yüzde 100, bütün insani yasaları ayaklar altına aldırır; yüzde 300 kâr ile sahibini astırma olasılığı bile olsa, işleyemeyeceği cinayet, atılmayacağı tehlike yoktur. Eğer kargaşalık ile kavga kâr getirecek olsa, bunları rahatça dürtükler." (Kapital C. I, sf. 788) Şimdi gen hisse senetleri pek revaçta. Alınıyorlar, satılıyorlar. Gen teknolojisi, yeni bir borsa oyununa da yol açmış oldu. Bio-teknik sektöründe yaklaşık 550 işletmenin faal olduğu söyleniyor. Bu işletmelerin toplam cirosu 300 milyar dolar. Bunun borsa değerinin de yaklaşık 1,6 trilyon dolar olduğu hesaplanıyor. Bu, bu alandaki pazarın sadece görünür tarafı. Esas hesaplar, görünmeyen tarafta yapılıyor ve buradaki miktar da bilinmiyor. Bilinen bir şey varsa o da, akıl almaz miktarların söz konusu olduğudur. Bütün oyun ve hesaplar, bu bilinmeyen tarafta yapılıyor.

İnsan genini çözmeye, bu işin sırrına erişme yarışı her türlü hile, "savaş oyunu" kullanılarak sürdürülüyor. Hemen hemen her gün, bu alanda ulaşılan yenilik, internet de dahil bütün medyada açıklanıyor. Yarışanların başında "Celera Genomics" firmasıyla (özel işletme) "Hurman-Genom Project" geliyor. Her iki taraf, insan geninin tamamını 2001 veya 2002 yılına kadar çözmüş olacaklarını açıklıyorlar. (Bu yazı, 26 Haziran'dan önce, B. Clinton ve T. Blair'ın, eş zamanlı olarak, insan genomunun büyük bir kısmının deşifre edildiğini açıklamalarından önce hazırlanmıştı). Elde edilen başarı, rakibi şaşırtmak için gizlenmiyor. Diğerinin de kısa zamanda aynı sonuca varacağından emin olduğu için, sırrı çözümlenen her gen için patent dairesinin kapısı çalınıyor. Böylelikle elde edilen sonucu kullanma hakkı tekelleştiriliyor. Hayvanlar, bitkiler, mikro organizmalar, albümün, gen vs. hep patent hakkına tabi tutuluyorlar. Bu hakkı elde eden, o alanda tek hak sahibi oluyor. Kapitalizm, bizzat yaşamı patentli kılıyor, yaşamı metaya dönüştürüyor. Gen teknolojisi, sigorta alanında da etkisini göstermekte gecikmedi. Amerikan işletmesi "Celera Genomics" 6 Nisan 2000 tarihinde, insan genomunun üç milyar yapıtaşının sırrını çözdüğünü açıkladı. Böylece bir çok hastalığın iyileştirilmesinin, nedeninin bulunmasının da yolu açıldı. Ama sorun bununla sınırlı değil. İnsan geninin patente tabi tutulması; özelleştirilmesi ve pazarlanması, sigorta şirketlerini de harekete geçiriyor. Sigorta şirketlerinin ileride müşterilerini; isteyerek veya zorunlu olarak sigortalı olmak durumunda olanları, seçime tabi tutmayacaklarının hiçbir garantisi yok. Küfür babında kullanılan "kanı bozuk"un yerini "geni bozuk" alacak. Sigortalar gen analizi isteyecekler ve gen-riskli olanları, ya sigortalı yapmayacaklar ya da sigorta aidatlarını yüksek tutacaklar. Nitekim Fransa'da Axa sigorta şirketi, doğuştan özürlü çocukların sigorta aidatını %180 oranında arttırdı. Ama kamuoyunun yoğun baskısıyla kararından vazgeçmek zorunda kaldı. Tabi bu bir başlangıçtı. Bu anlayışın zamanla yaygınlaşacağından ve sigorta şirketleriyle sigortalı olmak zorunda olanlar arasında çetin bir mücadelenin başlayacağından hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Bunun ötesinde işletmeler, işe alınanları gen testine tabi tutma yoluna geçeceklerdir. Az hastalanan, irsi hastalığı olmayan veya tehlikeli, masraflı hastalığa işaret eden genleri olmayanla-

rı işe alacaklar. ABD'de bu gibi testler yasal olmadığı halde yapılıyor.

Bankadan kredi alınırken, öğrenim için burs alırken gen testi istenecek. Şu veya bu hastalığa işaret eden gen yaşamı karartacak. Yaşam, tam anlamıyla pazarlanacak ve kapitalizm, "geni bozuk" olanı cezalandıracak.

Gen tekniğinin gelişmesi, DNA bankalarının kurulmasını da beraberinde getirdi. Bugün dünyanın her tarafında kurulmuş olan bu türden irili-ufaklı yüzlerce banka var. Kısmen, tıbbın ilerlemesine umut bağlayan hastaların ve ailelerinin maddi katkısıyla kurulan bu bankalar, korkunç olanaklara sahipler. Amerikan "Bioetik Komisyonu"nun tahminine göre bu ülkede yaklaşık 282 milyon DNA numunesi depolanmış durumda. Bunun 2,3 milyonu araştırma amaçlı. Geriye kalan 279,2 milyon DNA numunesinin hangi amaçlar için kullanılabileceğini bankadan başka kim biliyor? Fransa'da depolanan DNA-numune sayısı 42 bin. Bu numuneler, irili-ufaklı yüzden fazla DNA-bankasının elinde. Bütün dünyada laboratuvarlar, hummalı bir çalışma sürdürüyorlar. Kimin, hangi amaçlı, ne yaptığı da, görünüşte pek belli değil. Bir Fransız genetikçisine göre, "DNA bankacılığı alanında orman kanunu geçerli".

Fransız genetikçi Axel Kahn'a göre, "gen materyali bugün, uranyum ve petrol gibi, hammadde olarak geçerli. DNA-bankaları, çok pahalı dünya çapında iktisadi bir değer." DNA'sını belli koşullarda gönüllü olarak veren insanlar, DNA'larının hangi amaçla kullanıldığını bilmiyorlar. Laboratuvarlar, çeşitli araştırma amacı için toplanan DNA numunelerini özel şirketlere, yani DNA bankalarına satıyorlar. Numune verenin bundan haberi olmuyor. Esasen temel araştırma amacıyla kurulan DNA bankaları, amaçlarından sapmışlar ve insanları kandırmayı, kâr amacı gütmeyi esas almışlardır. Bütün dünyada bu türden bankalar, üniversiteler ve özel sektör arasında ve özel işletmelerden özel işletmelere anlaşma konusu oluyorlar. Yapılan, imzalanan anlaşmalar, DNA numunesi hırsızlığından başka bir şey değil.

Belirttiğimiz gibi, hemen hemen bütün teknolojilerde, örneğin nükleer teknolojisinde olduğu gibi, yeni teknolojilerde de kullanım alanı, önce silah üretimi olacaktır. Bu teknolojilerin silah olarak kullanımı, insan neslini yok etme tehlikesini beraberinde getiriyor. Bu teknolojilerin si-

lah olarak kullanılması durumunda insan neslinin yok olma tehlikesi John Leslie'ye göre %30, Ray Kurzweil'e göre de %50.

Özel mülkiyette yeni teknolojinin nihai marifeti, kendini üreteni; insanlığı yok etmek. Sermaye, sahibini yok etme pahasına kendi yasal hareketi doğrultusunda ilerliyor; kâr, daha çok kâr!! K.Marks, "İktisadi-Felsefi El Yazması"nın (1848) "Para" kısmında şöyle der; "Para ile ödenen ile kendim için elde ettiğim, yani paranın satın alabileceği ne ise, o benim, paranın sahibinin bizzat kendisi. Paranın gücü ne kadar büyükse, benim gücümde o kadar büyüktür. Paranın özellikleri benim -onun sahibinin- özellikleri ve özgücüdür. Ben ne isem ve neye muktedirsem, bu asla kişiliğimle belirlenemez. Çirkinim, ama en güzel kadını satın alabilirim. Öyleyse ben çirkin değilim. Çünkü çirkinliğin etkisi, onun ürkütücü gücü para vasıtasıyla yok olmuştur. Ben -kişiliğime göre ben- topalım, ama para bana 24 ayak kazandırıyor; öyleyse ben topal değilim; ben kötü, şerefsiz, vicdansız, ruhsuz bir insanım, ama para şerefli, öyleyse sahibi de. Para en büyük değerdir. Öyleyse sahibi de değerlidir... Ben ruhsuzum, ama para bütün şeylerin gerçek ruhudur. Onun sahibi nasıl ruhsuz olabilir? Ayrıca paranın sahibi, zeki insanları satın alabilir ve zeki olanlar üzerine iktidar gücüne sahip olan, zeki olandan daha zeki değil midir?... Öyleyse param, benim bütün acizliğimi tersine çevirmiyor mu?... Kim yiğitliği satın alabiliyorsa o, korkak da olsa yiğittir." (K. Marks-F. Engels, Toplu Eserleri, Ek Cilt I. Bölüm, sf. 564-566)

Yine, teknolojiyi tekelinde/mülkiyetinde tutan burjuvazi, sermayenin sahibi o karanlık güç, bu teknolojilerle neye muktedir olduğunu ve olacağını, sadece, "iyi", sıradan dünyalı tarafından kabul edilebilir yanlarının propagandasını yapıyor. Paranın gücüyle her şeye muktedir olduğunu sanan burjuvazi, her şeye muktedir olmadığını ve asla da olamayacağını, 20. yüzyılın devrimleri tecrübesinden dolayı da çok iyi biliyor. Burjuvazi, iktidarını; paraya dayanan hakim gücünü devam ettirebilmek için seçkin insan yetiştirmenin teknik yolunu açtığı gibi felsefi izahını da yapıyor.

4- Felsefe ve Yeni Teknolojiler

Yeni teknolojiler, gen tekniği, sadece, din ve bütün varlıkların yaratıcısı tanrı olgusunu tarihin

çöplüğüne atmıyor, aynı zamanda gerici, ırkçı faşist felsefi anlayışlara ve bu anlayışların felsefesini yapanlara; burjuvazinin gerici, ırkçı faşist filozoflarına maddi zemin de hazırlamış oluyor. Bunların en tanınmışlarından birisi Peter Sloterdijk'tir. Bu "bilim adamı" 1999'un Ekim ayında yaptığı bir konuşmada gen tekniğinin başka hangi amaçlar için kullanılabileceğini açıkladı. Konuşmasının içeriğini şöyle özetleyebiliriz: Çağımız başını alıp giden bir barbarlık ve yabancılaştırma özelliği taşımaktadır. Aydınlanmacılık ve hümanizm, insanları yabanilikten arındırma, etkisizleştirme misyonunu yerine getirmemiştir. Şayet bu amaca, insanları yabanilikten kurtarma amacına ulaşılmak isteniyorsa, bunu gerçekleştirmek için filozoflardan ve gen teknikerlerinden oluşan bir grup oluşturulmalıdır. Bu grup, bir antrapo (insana ilişkin) teknik hazırlanmalıdır. Bu teknik, uygun bireylerin ve cinsi özelliklerin genetik reformu temelindeki seçicilikle (seleksiyon) yeni tipte bir insan yetiştirmelidir/üretmelidir. Bu yeni insan tipi, barbarlık ve yabanilikten arındırılmış olacaktır. Yeni tipten insan üretmek olanaklıdır, çünkü insanın varlığı genetik cinstendir. Bu alandaki yaygın korku, dinsel önyargıya dayanmaktadır. Buna göre, yaradılışa insansal müdahale yapılmamalıdır. Buna karşın, biyolojinin ve tıbbın çoktandır gittiği yoldan kararlıca gidilmelidir. Madem ki gen tekniği ile kanser ve başka hastalıklar iyi edilebiliyorsa, gen yapısında mevcut olan cins (tür) özelliklerini reforme etme yeteneğine sahip olunmalıdır.

P. Sloterdijk'e göre, "insanlar hayvandır, onlardan bazıları, kendileri gibi olanları yetiştirirlerken, bazıları da yetiştirilirler". Bu, Nietzsche'nin "insan yetiştiren insan", "üstün insan-sürü insan" anlayışından farklı değildir.

Konuşmasını, sıradan bir dünyalının anlayamayacağı "açıklanmış özellik planı", "özgür seçimle doğum", "doğum öncesi seçim" (seleksiyon) gibi kavramlarla "bilimsel"leştiren bu bay, gen tekniğini, burjuva düzenin kurtarıcısı olarak görüyor. Bu baya göre insansal "yeniden üretimin yetiştirici yönlendirilmesi", öyle bir devlet adamının eline verilmeli ki o, "ehil olanlarla devleti dokumaya (örmeye -çn) başlamadan önce, ehil olmayan (amaca uygun olmayan -çn) yaratıklarla baş edebilsin".

Sloterdijk'in bu devlet adamını tanıyoruz. Bu, Hitler'di. Hitler'in ırkçı/faşist ideolojik adamı

da yaşam felsefesinin temsilcisi Alfred Rosenberg'di. Bu Rosenberg'in düşünce babası (atası) da Friedrich Nietzsche'den başkası değildir.

Emperyalist burjuvazinin has adamı Sloterdijk, gerçekten de nesnel olarak var olan barbarlık ve yabancılaşma gerçeğinden hareket ediyor, bu gerçekliği veri olarak alıyor. Ama önemsiz(!) sayılabilecek(!) birkaç hata (!) yapıyor. Bu "filozof", yaşadığımız bu barbarlık ve yabancılaşmanın nedenini maddi-toplumsal ilişkilerde aramıyor. Bu bay açısından kapitalizmde sermaye hareketinin kaçınılmaz amacı olan kârın, daha fazla kârın ve bunun için hırsın; kâr hırsının hiçbir önemi yok. Emperyalizm, faşizm, dünya savaşları, Hiroşima, açlık, sefalet, yüz milyonlarla ifade edilen dünya çapındaki göç hareketi, vs. sanki mevcut barbarlık ve yabancılaşmanın ifadesi değildir. Bu bay, barbarlık ve yabancılaşmanın gerçek nedenini, kapitalist mülkiyet ve üretim ilişkilerini dikkatlerden uzak tutmaya, saklamaya özen gösteriyor. Sorunu, salt düşüncede arıyor; aydınlanma ve hümanizm, insanlığı barbarlık ve yabancılaşmadan kurtarma görevini, bu misyonunu yerine getirmemiş! Bundan dolayı da barbarlık ve yabancılaşma varmış!

Aydınlanmacılıktan ve hümanizmden umudunu kesen Sloterdijk, kurtuluşu zoolojide (hayvan biliminde) arıyor. Sanki insanlık dünyası, hayvanat bahçesi. Aynen Schopenhauer gibi. Bu efendi de tarihi, hayvan biliminin (zoolojinin) devamı olarak anlamak istiyordu. Sloterdijk ise insanı, sadece biyolojik bir yaratık olarak görüyor. Bu düşüncüyü takip edersek, yolumuz, Heidegger'e, Nietzsche'ye kadar uzanıyor. Nietzsche, yaşadığı dönemin sorunları için Sokrates'ten, hristiyanlıktan bu yana düşünce geleneğini sorumlu tutuyordu. O, Sokrates'ten öncesine giderek, aradaki tarihi yok saymaya çalışıyordu. Hayal dünyasında yaşayıp, rasyonalizmin yerine irrasyonalizmi koyuyordu. Heidegger'de aynı yolun yolcusuydu. Postmodernizm, aydınlatıcılığı yok saymak istiyor. Yani ondan öncesine gitmek istiyor. Katolik teoloji, Luther'dan öncesine gitmek ve Luther sonrası kabul etmemek istiyor. Ne kadar gerici, faşist düşünce akımı varsa hepsi aydınlatıcılıktan, rasyonalizmden, hümanizmden öncesine kaçmak istiyor. Bu, yani yükselen burjuva döneminden; burjuva tarihsel ilerici gelişmeden ve tabii ki marksizmden kaçıştan başka bir şey de-

ğildir. Kaçıyorlar, çünkü yükselen burjuva çağından bu yana, kapitalizmde barbarlık ve yabancılaşmanın gerçek nedenlerini maddi-toplumsal ilişkilerde arayan ve bulan düşünce akımları bu dönemde gelişmiştir ve kapitalizmin, burjuvazinin, tarihsel olarak ömrünü doldurmuş olduğu dönemde de açığa çıkmıştır. Emperyalist burjuvazi öyle şaşkın ki, bugün kendini, düzenini, kapitalizmi kurtarmak için, "bilim" adamları vasıtasıyla kendi tarihinin öncesine sığınıyor.

Tarih yeniden başlamalı, bu sefer tam biyolojik olarak, hayvan biliminin devamı olarak başlamalı ve bunun içinde gen tekniği kullanılmalıdır; "zararlı" düşüncelerden arındırılmış, barbarlık ve yabancılaşmadan arındırılmış insan tipleri yetiştirilmelidir. Bunların bir kısmı yönetmekten, ezici çoğunluğu da köle gibi çalışmaktan, biyolojik varlık olarak yaşamaktan başka bir şey yapmamalıdır. Sloterdijk, düşünce atası Nietzsche gibi düşünüyor. Aynen onun gibi düşünüyor.

Sloterdijk, doğru söylüyor; kapitalizm, barbarlık ve yabancılaşmadır. Ama insanlığın kapitalizmden ibaret olduğunu, kapitalizm = insanlık olduğunu kim söylüyor? Sloterdijk!

Bu arada Sloterdijk, aynen Nietzsche gibi, devrimci düşünceler savunmaktan da (!) geri kalmıyor. O, değişim istiyor. Sadece, açıklamasını yaptığı durum değişimini değil, köklü bir değişim; nesnel koşulların değişimini, maddi değişimi öneriyor. Aynen Nietzsche gibi Sloterdijk de dünyayı değiştirmek istiyor. Sanki Marks'ın "Feurbach Üzerine Tezler"inin 11.'sini hatırlamış. Marks bu tezinde "Filozoflar dünyayı sadece farklı biçimlerde açıkladılar, ama esas olan, onu değiştirmektir" diyor.

Tabii ki Sloterdijk, Marks gibi, dünyanın maddi toplumsal koşullarının; üretim ve mülkiyet ilişkilerinin değiştirilmesini değil, insanın biyolojik öz yapısının değiştirilmesini talep ediyor. Bu da maddi bir değişim değil mi? Bu değişimi felsefe kılığına büründürerek temellendiren, açıklayan Nietzsche ve uygulamaya çalışanlar da Naziler değil miydi? Peki böyle karanlık, evet hayvanal, faşist düşüncelerin babası olan Nietzsche kimdir? Neden bu insan bugünlerde tartışma konusu oluyor?

Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900), Almanya'da en gerici idealist felsefi ve siyasi-sosyal öğretinin önde gelen temsilcisidir. Ni-

etzsche'nin temsil ettiği bu felsefi akım, kapitalizmin çelişkilerinin keskinleştiği bir dönemde oluşmuştur. Almanya'daki toplumsal gelişme sürecini, sınıf mücadelesinin seyrini sürekli izleyen ve inceleyen Nietzsche, sosyalist işçi hareketinin artan gücünden ürkmüştür. Burjuvazi için en büyük tehlikenin nereden geldiğini gören Nietzsche, kılıcını da o yöne sallamaya başlamıştır. Oluşmakta olan tekeli burjuvazinin yeni ihtiyaç ve çabalarını en çıplak bir şekilde ilk kez dile getiren Nietzsche olmuştur. Franz Mehring'in "Nietzsche Üzerine" makalesinde (18 Ocak 1899) belirttiği gibi, Nietzsche'nin felsefesi "büyük kapitalizmin kutsanmasıdır ve o, bu anlamda da büyük bir dinleyici bulmuştur". Nietzsche'nin gerici voluntarist felsefesinin merkezinde sosyalizme ve proletaryanın sınıf mücadelesine karşı mücadele vardır. O, Marks'tan tek bir satır okumamıştır, (G. Lukacs), ama demokrasi ve sosyalizmin amansız düşmanıdır. Sosyalizme, onun taşıyıcısı olan sosyalist düşünceye, dolayısıyla proletarya ve emekçi yığınlar duyduğu kin sınırsızdır. Onun antihümanizmi bu kin ve nefret üzerine yükselir. Nietzsche nihilist, varoluşçudur, irrasyonel, agnostiktir, ırkçıdır. Nietzsche, "üstün ırk" anlayışının kurucusudur. Onun "üstün ırk"ının görevi, hakim sınıfı, "seçkinler" in birliğinde birleştirmektir. Bu "seçkinler", bütün dünyada yok ediciler olarak yoldadırlar ve kendilerinin iktidar iradesine karşı koyanlara korku saçarlar. Nietzsche'nin sosyolojik düşünceleri, ırkçı fantezilerden oluşmaktadır. Faşist iktidarlar, onun ırkçı fantezilerini gerçekliğe dönüştürmüşlerdir. Nietzsche, sınıf mücadelesini tanıır; ama "üstün ırk"ın, "adi ırk"a karşı mücadelesi olarak. Tam da bu anlayışından dolayı o, insanlık tarihini, iki ırk arasında sonsuz mücadele olarak görür; "üstün ırk" "seçilmişleri", bunların karşısında "ayak takımı" diye tanımladığı halkı, "güçsüzler" in ırkını oluşturan köleciliği kutsar.

Nietzsche, yeni Avrupa üzerinde hakimiyet kuracak bir kastın, ırkçı temelde yetiştirilmesini kaçınılmaz görmüştür. Avrupa ve bütün dünya üzerinde hakimiyet için büyük savaşların zorunluluğunu vaaz eden, Nietzsche'dir. Aslında o, bu düşünceleriyle "Birleşik Avrupa Devletleri" düşüncesinin sahibidir. O, Avrupa devletlerinin askerileşmesini/silahlanmasını coşkuyla selamlamıştır. Çünkü o, barbarlığın ilkeleri temelinde insanlığın yeniden doğuşu için araç ve proletarya ve emekçi yığınların dizginlenmesini militarizmde görmüştür.

Nietzsche'nin "sınıfsal" ayrımı biyolojiktir. O, toplumu kapitalist sınıf, işçi sınıfı diye ayırmaz. Ayrım, "üstün ırk"- "adi ırk" bazındadır. O, "adi ırk", "ayak takımı" hakkında şunları söyler;

"Yaşam, zevkin kaynağıdır; ama ayak takımının da içtiği her kuyu zehirlenir. Pişmiş kelle gibi sırtan ağızları görmek istemiyorum... onlar, kirli rüyalarını zevk diye isimlendirdiklerinde kelimeyi de kirlittiler... Yaşama sırt çevirenler, ayak takımına sırt çeviriyorlardı. Onlar, ... kuyuyu ve verimi ayak takımıyla paylaşmak istemiyorlardı" ("Also Sprach Zarathustra" dan).

Nietzsche; insanları "pis kalabalık" olarak görür. Öyle ki, ari, katıksız Alman ırkından olan "üstün insanı" da, "sarışın canavar" olarak tanımlar. Nietzsche, insan düşmanıdır. Ama en çok da emekçilerin düşmanıdır. Nietzsche'ye göre "üstün insan", sayısal olarak azdır. "Ayak takımı" ise sayısal olarak çoktur. "Ayak takımı", yani halk, emekçi yığınlar en kötü özelliklere sahiptir.

Nietzsche, bu "ayak takımı"nın çıkarlarını savunanlara, düzene, sömürgeye karşı olanlara; demokratlara, ilericiye, devrimcilere sonsuz korkunç nefret ve kin duyar. Bunlara hitap ederek, "hey eşitlik vaazı verenler,... sizler benim için zehirli büyük tarantula örümceğisiniz, inkarcısınız" der ("Also Sprach Zarathustra" dan).

Nietzsche, emperyalist (burjuva) ideolojisinin en önemli atalarından birisidir, onun çizgisini sürdüren ve uygulayan Alman faşizminin/ırkçılığının baş temsilcileri A. Rosenberg'dir. Emperyalizme geçiş döneminin sorunlarından hareketle birçok düşünceyi ortaya atan Nietzsche'nin bu düşünceleri, kendinden sonraki filozoflar ve iktidarlar tarafından çarpıtılmamış, kötüye kullanılmamıştır. Tam tersine onun ham düşünceleri, faşizmin felsefi, sosyolojik ideologları tarafından geliştirilmiştir. Nietzsche'nin felsefesi, faşist ideolojinin en temel/önemli kaynaklarından birisidir.

Teorik bilimler alanında, özellikle felsefede ve ekonomide, aydınlatıcı devrimci burjuva ideolojisinin çöküşü, genel anlamda ifade edersek 1848 devrimiyle başlamıştır. Ricardo okulunun (burjuva ekonomisi) çözülüşünden (19. yüzyılın '20'lı yılları) ve Hegelcilik (burjuva felsefesi) çözülüşünden (19. Yüzyılın, 30'lu ve 40'lı yılları) bu yana burjuva ideolojisi, bu alanlarda yeni, orijinal, ileriye dönük bir şey ortaya çıkartama-

mıştır. Burjuva felsefesi ve ekonomi alanlarında ortaya çıkanlar, kapitalizmin tam apolegetikleri -koşulsuz savunucuları- olmaktan başka bir özelliğe sahip değillerdi. Bu dönemde yükselen marksizmdi, işçi sınıfının düşünce, örgütlenme ve mücadele hareketliliği idi. Toplumunu etkileyen, giderek saran ve sarsan ideoloji, artık marksizm olmaya başlamıştı. Yükseliş döneminde feodal-mutlakiyetçi sisteme karşı mücadeleyi esas alan burjuva ideolojisi, silahını artık marksizme çevirmişti. Proletaryanın dünya görüşü, marksizm, burjuvazinin temel düşmanı olmuştu. Düşünce, ideoloji alanında mücadele, gericileşen burjuva ideolojisiyle, felsefesiyle, geleceği temsil eden diyalektik ve tarihsel materyalizm; marksist felsefe arasındaydı. Taraflar; sınıflar, her alanda savaşıyor, mücadele ediyorlardı. Felsefe alanında burjuvazi, Nietzsche'yi ortaya çıkardı. Nietzsche, daha baştan katıksız demokrasi ve sosyalizm düşmanı bir felsefi düşünce geliştirdi.

Felsefe tarihinin ender eklektikçilerinden birisi olan Nietzsche, düşüncesiyle insanlık suçu işlemiş bir alçaktır.

Böyle birisini kim savunabilir? Varoluşçular, nihilistler, irrasyonalistler, ırkçılar, agnostikçiler, eklektikçiler; bir bütün olarak en gerici, ırkçı faşist ideolojinin savunucuları Nietzsche'yi baş tacı yapıyorlar. Bunun ötesinde akıllı bir karış yukarda olan bir kısım varoluşçular, küçük burjuva soytarı ve avanak takımı, Lenin'in deyişiyle filistenler (küçük burjuva akıllı kıtlar, dar-kafalılar, ahmaklar) Nietzsche'de bir şekilde ilericilik görebiliyorlar ve onu, düşünceleri faşizm tarafından kullanılmış ve dolayısıyla haksızlığa uğramış bir filozof olarak korumaya alıyorlar. Ama Nietzsche, Rosenberg'ler tarafından yaşatıldı; geliştirildi, uygulandı ve şimdi de Sloterdijk'ler tarafından yaşatılıyor, geliştiriliyor ve düşünceleri uygulanmalıdır deniyor. Sloterdijk'ler kılığında Nietzsche'nin ırkçı düşüncelerini uygulamasının zorluklarını bilimsel-teknik devrimin kazanımları, yani yeni teknolojiler daha da olanaklı kılıyor. Alman faşistlerinin "ayak takımı" üzerinde yaptıkları denemelere de pek gerek kalmadı. "Üstün insan", "üstün ırk" yetiştirmek için, geriye kalanları köleliğe mahkum etmek için, teknik olanaklara sahipler. Büyük sermayenin, "büyük kapitalizm" in; emperyalizmin yıkılan dünyasını kurtarmak için Nietzsche de bunu istemiyor muydu?

Öyleyse:

Bu teknoloji, felsefede gericiliği ve ırkçılığı körüklemektedir ve burjuvazi, iktidarını devam ettirmek için, bu teknolojiyi felsefe alanında da kullanacaktır.

Marksizmin, marksist felsefenin çürüttüğü ve tarihin çöplüğüne attığı birtakım burjuva akımlara gün doğdu. İnsanı, salt doğa yarattığı, yani salt biyolojik bir yaratık olarak gören antropologizm, insan toplumunu ve gelişmesini biyolojik faktörlerde ve yasallıklarda arayan biyolojizm, bunun türleri olan sosyal-darvinizm, mal-tuşçuluk, yeni bir bahar yaşayacaklar. Irkçılık teorisinin savunucularının eline yeni fırsatlar geçecek. Nietzsche ve öğrencilerine; bütün "üstün insan-sürü insan" savunucularına, "sürü" ve "ayak takımı" diye tanımlayarak nefret ettikleri emekçi yığınları "gütmek" için seçkin insana ihtiyaç vardır diyenlere gün doğdu. Irkçılığın bu felsefi babasının takipçilerine iş düştü. Düşünce ve eylemde insanlık suçu işlemiş bu felsefi akımların kurucuları ve savunucuları, başta da Nietzsche ve öğrencileri, bir noktada yanılıyorlar; Homo sapiens, salt biyolojik bir varlık değildir. Onun fiziki/biyolojik varlığı, insan oluşumunun bir önkoşuludur. Diğer önkoşulu ise, homo sapiens'in toplumsal bir varlık oluşudur. Bu insanlık düşmanları, insanın toplumsal bir varlık olduğunu inkar ediyorlar. İnsanı, insan yapan, iştir/çalışmadır, onun bilinçlenmesidir. Günümüzden 2,5 milyon-700 bin yıl önce eline sopa alabilen Australopithecus Africanus, ancak 800 bin-250 bin yıl önce Homo Erectus gelişme seviyesine gelebilmiştir. Homo erectus, insan olma evriminde ilk temsilcimizdi. O günden bugüne geçen süreç, muazzam bir bilinçlenme, toplumsallaşma sürecidir. Reddedilmek istenen tam da bu süreçtir; Nietzsche ve öğrencileri (faşistler, ırkçılar), nefret ettikleri, aşağıladıkları, sürü olarak gördükleri yığınların; işçi sınıfı ve emekçilerin, sömürü düzenini yıkmak için sürdürdükleri mücadeleleri ile salt bir biyolojik varlık olmadıklarını ortaya koymalarını, tarih yapıyor olmalarını ve o uzun oluşum sürecinin bir ürünü olduklarını anlamak istemiyorlar.

Nietzsche'nin öğrencileri iş başında. Ama işleri kolay değil. Toplum bunların barbarlığına terk etmeyecek, insan yaşamını zoolojik yaşama, biyolojik yaşama indirgemeyecek güçler vardır. 21. yüzyıl bu tarihsel hesaplaşmanın yüzyılı olacaktır.

5- Karanlığa, Barbarlığa, Köleleştirmeye Karşı Yegane Kurtuluş Yolu: Mücadele

Nietzsche, Rosenberg, Sloterdijk gibilerinin karanlık düşüncelerinin, insanlık düşmanı anlayışlarının felsefi ve biyolojik olarak tutarlı bir yanı yoktur. Felsefi açıdan bunlar, insanı salt bir biyolojik yaratık olarak görüyorlar ve insanı, insan yapan, hayvanlar aleminden ayıran esas yanı; sosyal yanı göz ardı ediyorlar. İnsanın bireysel yetenekleri; eksikliği veya üstün yanı, saldırganlığı, faşistliği veya devrimciliği biyolojik kalıntılarıyla açıklanamaz. Diyelim ki, kişi, bireysel olarak biyolojik kalıntısından, DNA'sından dolayı saldırgan. Peki devletin saldırganlığı ne olacak? Devletin biyolojik kalıntısı, onu saldırgan yapan DNA'sı var mı? Yok. Ama onun, kapitalist devletin toplumsal ekonomik koşullandırılmış "biyolojik" kalıntısı, DNA'sı var. Bu iki saldırganlık arasında Nietzsche de farklı görmez.

Biyolojik olarak istenilen insanın yetiştirilmesi, üretilmesi için kat edilmesi gereken yol var. Ama bunun temellerinin atılmasını sağlayan bilgi-teknik de mevcut.

Devasa boyutlarda gelişmiş yeni nitel maddi ve entelektüel üretici güçlerle karşı karşıyayız. Bu bizim dışımızda değil. Bütün sorun, ne yapabiliriz de düğümleniyor. Kamuoyu korkusundan dolayı burjuvazi bilimin "kötü"ye kullanılmasını engellemek için etkili yasaların yeterli olacağını savunuyor. Aslında bu, üretici güçlerin gelişmesini yasayla engellemeye çalışmaktan başka bir anlam taşımaz. Engellenmesi gereken, bilimsel-teknik devrimin kazanımlarının kötüye kullanılmasıdır. Yani yeni teknolojilerin, üretici güçlerin, kâr amacı için kullanılmalarının engellenmesidir. Tabii ki burjuvaziden, teknolojinin kâr amacı için kullanılmasını engelleyen yasa beklemek ne kadar nesnelse, onun sosyalist devrim için mücadele edeceğine inanmak da o kadar nesnel olur. Bu olmaz. Burjuvazi, teknolojiyi, rekabetten ve son kertede de azami kârdan dolayı geliştiriyor. O, bu amaçla devasa boyutlarda sermayeyi araştırmaya yatırıyor.

Öyleyse yasalarla, olmayacak yasaklamayla üstesinden gelinmeyecek bir durumla karşı karşıyayız.

Sorunun boyutu, hormonlu domatese, genetik değişime uğratılmış soya fasulyesine, mısıra vb. karşı tepki ve mücadele ile sınırlandırılmaz.

Burjuvazi, bu üretim maddelerinin hormonlu, genetik değişime uğratılmış olup olmadıklarını etiketlerle tüketiciye açıklıyor. İsteyen alır, istemeyen almaz diyerek, sorunu kapatıyor. Şüphesiz ki buradaki tepki küçümsenemez. Duyarlı tüketicinin ve üreticinin çabaları kısmen de olsa boşa gitmemiş, bu türden mücadeleler için sayısız örgütlenmelere gidilmiştir. Gen tekniğinin kazanımları, salt bunlarla sınırlı olsa bunun üstesinden gelmek o kadar zor olmaz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, burjuva üretim ilişkileri içinde yeni teknolojiler, insanlık neslini yok edecek kapasitede tehlikelere yol açıyor. Önemli olan, bunu engellemektir. Koyunu kopyalayan anlayışın, insanı kopyalayacağını kim söyleyebilir ki? Hangi yasa bunu engelleyebilir? Kim, hangi yasayla bir gözü sarı, bir gözü kırmızı, bir kolu uzun, bir kolu kısa güzel-çirkin, güçlü-zayıf vb. biyolojik özellikler gösteren insanların üretilmesini; genetik yapıya müdahale ile insanın biyolojik-zoolojik yaşama itilmesini engelleyebilir? Burjuvazi, kâr ve azami kâr uğruna her şeyi yapar. "Kapital"den aktardığımız anlayışa bir daha bakalım: Sermaye yüzde 100 kârla bütün insani yasaları ayaklar altına alır; yüzde 300 kâr ile sahibini astırmayacağı tehlike yoktur. Eğer kargaşalık ile kavga kâr getirecek olsa, bunları rahatça dürtükler.

Burjuvazi yeni teknolojilerle kâr, azami kâr uğruna kendini astıracak ve insanlığı yok edecek adımlar atmıyor mu? Atıyor. Bu adımları, bırakalım 21. yüzyılın teknolojilerini, 20. yüzyılın teknolojisiyle; nükleer, kimyasal, biyolojik silah üretimiyle atmadı mı? Attı.

Yine Marks'tan aktardığımız "para"nın gücüne ve "güzel"liğine bir daha bakalım. Burjuvazi, parasının gücüyle bilimsel-teknik devrimin kazanımlarını azami kâr getiren ve insanlık neslini yok etme tehlikesi içeren alanlarda kullanmıyor mu ve bunu da devasa propaganda gücüne; yine parasının gücüne dayanarak insanlığa hizmet olarak açıklamıyor mu? Burjuvazi istiyor ki, milyarlarca dünyalı her parlayanın altın olduğunu sansın? Yani o, azami kâr elde ederken, yok oluşa boyun eğsin.

Burjuvazi de olsa insan, bu denli kötü niyetli olabilir mi diye sorabilir. Ama sorun iyi veya kötü olma sorunu değil ki. İnsan olarak bir burjuva, bir kapitalist "iyi" niyetli olabilir, insancıl olabilir. Yani onun geni; DNA'sı "iyi niyet" özellikleri taşıyabilir. Ama onu "iyi niyetli"

yapan veya canavarlaştıran DNA'sı değildir. Sahip olduğu sermayedir. Sermaye hareketi, nesnel bir harekettir. Sermaye, sahibinin genetik özelliklerine, DNA'sına göre hareket etmez. Tam tersine, sermayenin sahibi, sermayesinin "genetik" özelliklerine; DNA'sına göre hareket etmek zorundadır. Sermayenin genetik yapısını ise, sürekli kâr ve azami kâr dürtüsünü ifade eder. Yön veren kapitalist değil, sermayedir. Ve kapitalist, kapitalist olarak kalmak istiyorsa, sermayenin genetik yapısının emirlerini yerine getirmek zorundadır. Biz burada kapitalizmi bir sermaye ve kapitalist sınıfı da bir kapitaliste indirgedik.

Öyleyse, burjuvazinin iyi niyetine hitap etmenin de bir anlamı yok. Neye karşı olamayız? Üretici güçlerin gelişmesine, teknolojinin gelişmesine, bir bütün olarak bilimsel-teknik devrime karşı olamayız. Buna karşı olmak, buz devri insanları, inlerde yaşayan ilkel insanlar olmak anlamına gelir. Stalin "Marksizm ve Dil Biliminin Sorunları" yapıtında şöyle der;

"Bir zamanlar bizde 'marksistler' vardı. Onlar ülkemizde Ekim Devrimi'nden sonra geriye kalmış olan demiryollarının burjuva demiryolları olduklarını, onları kullanmanın marksistlerin işi olamayacağını, sökülüp atılmalarının ve yeni 'proleter' demiryollarının inşa edilmesinin gerekli olduğunu savunuyorlardı. Onlara 'trogloditler' (buz devri insanları, inlerde yaşayan ilkel insanlar -çn) takma adı verildi." (Stalin, C. 15, sf. 209 Alm.)

Ayrıca, bir yandan sosyalizmin maddi hazırlığının kapitalizmdeki üretici güçlerin gelişme derecesiyle ölçülür olduğunu savunurken, diğer taraftan da bu hazırlığın unsuru olan teknolojinin gelişmesine karşı olunamaz. Uzatmayalım: Teknolojiye, bilimsel-teknik devrime karşı olmak "genetik" olarak geri zekalı olmak anlamına gelir.

Öyleyse neye karşı olmalıyız?

Makinaların, demiryollarının, fabrikaların, bir bütün olarak teknolojinin ve kazanımlarının sınıfı yoktur. Bunlar, hangi sınıfın elindeyseler, o sınıfı hizmet ederler. Dolayısıyla ve Stalin'in belirttiği gibi, "troglodit" değilsek, bilime ve makinalara; üretim aletlerine karşı olamayız. Karşı olmamız gereken, kapitalist üretim ilişkileridir, burjuva mülkiyettir. Önemli olan, üretim araçlarının burjuva mülkiyetini yok etmektir.

Teknolojinin, insanlığı yok edici kullanımını engellemenin yegane yolu, teknolojiye karşı mücadele değil, onun kapitalist mülkiyetine karşı mücadeledir. Bu bir devrim sorunudur.

Devrimle yıkılacak olan, kapitalist üretim/mülkiyet ilişkileridir. Ekonomik yapıdır. Ekonomik yapıdır, çünkü bu yapı, kapitalist üretim ve mülkiyet ilişkilerine göre şekillenmiştir? Yıkılanın içinde üretici güçler ve özellikle de üretim araçları yoktur. Devrimin amacı, hiçbir zaman ve hiçbir koşul altında, "yardımıyla maddi varlıkların üretildiği üretim aletlerini, bu aletleri harekete geçiren ve belirli bir üretim deneyimi ve iş becerisi sayesinde maddi varlıkların üretimini gerçekleştiren insanları, toplumun temel üretici güçlerini, yani işçileri ve emekçileri" yıkmak, yok etmek olamaz. Kapitalist düzeni yıkmak isteyen zaten bu insan gücüdür. Üretici güçlerin insansal unsurudur. Üretici güçlerin diğer bölümünü oluşturan üretim araçları (makinalar, teknolojinin kazanımları vs.) hangi sınıfın mülkiyetindeyseler, o sınıfa hizmet ederler. Dolayısıyla bunlar, "troglodit" değilsek, yıkılmazlar, yok edilmezler, devralınırlar ve "iktidara gelen sınıfın hizmetine girerler". Stalin, adı geçen yapıtında konuya ilişkin olarak şöyle der;

"...Üst yapıdan temelden ayrılan dil, üretim aletlerinden, diyelim ki makinalardan (temelden ayrılmaz); makinalar, keza dil gibi, sınıflar karşısında kayıtsızdırlar. Dil gibi hem kapitalist, hem de sosyalist toplum düzenine aynı tarzda hizmet edebilirler." (C. 15, sf. 197, Alm.)

Sorunu bu boyuta taşımamız yersiz değil. Kapitalizme karşı mücadelenin bu alanında; teknoloji alanında kafaların karışık olmadığını iddia edemeyiz. Bu alanda 'kahrolsun' edebiyatı da geçerli değil. Bu alanda işçi sınıfı, köylü de yok. Bu alan, bilimsel-teknik devrim alanı; teknoloji sorunu alanı. Sorunu kavramayanlar, teknolojinin kendisini sorguluyorlar veya sorgulayacak duruma düşüyorlar. Aynen kapitalizmin ilk dönemlerinde; makinalı büyük üretimin başlangıç döneminde İngiltere'de işçilerin, işsizliğin nedeni olarak makinaları görmeleri ve onlara saldırmaları gibi bir durumla karşı karşıyayız.

Öyleyse Nietzsche'lere, Rosenberg'lere, Sloterdijk'lere karşı mücadelede; ırkçılığa, gen ve DNA manipülasyonuna karşı mücadelede; insanlığı biyolojik-zoolojik yaşama mahkum etmeyi hedefleyen düşüncelere karşı mücadelede

hedef, teknoloji, bilimsel-teknik devrim, gen tekniği, robotik ve nano tekniği gibi 21. yuzyılın teknolojileri olamaz. Mucadelemiz, bu teknolojilerin kapitalist/burjuva mülkiyetine karşı olmak zorundadır.

Şüphesiz ki toplumun bütün kesimleri, teknolojinin kâr amaçlı kullanılmasından doğan sorunlara karşı mücadeleyi, bizim gibi; komünistlerin anladığı mücadele gibi algılamıyorlar.

Ancak işçi sınıfı ve emekçi yığınlar, nihai çözümlü kapitalist üretim ilişkilerinin yıkılmasında; devrimde görürler. Ama toplumda başka sosyal tabakalar da var. Bunlar, sorunun çözümünü yasal tedbirlerde ararlar. Bunlar, sorunun yasal tedbirlerle ortadan kaldırılamayacağını kavramıyorlar, ama tehlikenin büyüklüğünü, korkunçluğunu pekala görüyorlar. Bunlardan birisi de yeni teknolojilerin geliştirilmesine katkıda bulunan Amerikalı bilim adamı B. Joy'dur. (Yeni teknolojiler üzerine verileri onun bir ma-

kalesinden aldık). Bu kişi, bir burjuva bilim adamı ve aynı zamanda müteşebbis olarak, bu teknolojilerin nasıl kötüye kullanılabileceğini görüyor ve buna karşı mücadelede bilim çevresindeki umursamazlıktan yakınıyor. Bu teknolojileri geliştirenler arasında duyarlı insanların çıkması sevindiricidir.

Esas sorun, bu alandaki umursamazlığa ve bilgisizliğe karşı aydınlatma mücadelesinde. Teknolojinin "kötü"ye kullanılması bütün insanlığı ilgilendiriyor. Ama bütün insanlığın bu konuda aydınlatılmamış olması da bir gerçek. Teknolojinin "kötü"ye kullanılmasına karşı mücadelede pasif kalmamak gerekir. Bu amaçlı örgütlenmelerde inisiyatiflerde yer almak, nihai çözümün yolunu göstermek gerekir.

İnsanlığın geleceğini doğrudan ilgilendiren bu sorun karşısında kayıtsız kalmak, kapitalist mülkiyet ve üretim ilişkileri karşısında kayıtsız kalmak anlamına gelir.

Kapitalist Özel Mülkiyet-Din-Fuhuş Üçgeni

Tarihi bulguların gösterdiği gibi, fahişelik mesleği, insanlık tarihinde ortaya çıkan en eski mesleklerden biridir. Diğer bütün insani ihtiyaçlar gibi, insanın en ilkel ihtiyaçlarından sayılan cinsellik de, özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla birlikte, alım satım pazarına dahil edilerek, bir meta hüviyetine bürünmüştür. Uygarlığın ilk aşamalarında, devlet aygıtının şekillenmesiyle birlikte, fuhuş iki kategoride değerlendirilmeye konu olmuştur. Henüz evlenmemiş kızların her türlü, evli olan kadınların da kocaları dışındaki cinsel ilişkileri özel mekanlarda vergiye tabi tutulan ve dini kurumların kontrolü altında yapılanlar da, resmi fuhuş kategorilerinde değerlendiriliyordu. Mezopotamya, Yunan, Mısır ve Roma uygarlıkları dönemlerinde de, fuhuş, devlete en çok vergi kazandıran meslekler içindeki yerini korudu.

Ortaçağda, tarihinin altın çağını yaşayan kilise, fuhuşa göz yummakla yetinmeyip, 16. yüzyılda inanılması zor olan boyutlara ulaştığından yasaklamak zorunda kaldığı dönem hariç, hep fuhuşun yayılmasında başrol oynamıştır. İslami imparatorlukların hüküm sürdüğü dönemlerde, devam etmekte olan klasik fuhuş şekillerine, ileride göreceğimiz gibi fuhuşa ilahileştirilmiş yeni biçimleri eklendi. 18. ve 19. yüzyıla gelindiğinde, Avrupa'da birden çok fuhuş merkezinin bulunmadığı şehir kalmamıştı. 20. yüzyılda,

Nazi Almanyası, sosyal yaşam dışı bir olay olduğunu ilan ederek, fuhuşu yasakladı, fakat toplama kamplarında, fuhuş merkezleri kurarak, binlerce esir tutuklu kadını, gaz odalarına ve zor işlere göndermemenin karşılığı, ya da bir ekmek karşılığı zor kullanarak, Alman subay ve askerlerin cinsel zevk aracına çevirmişti. '80'li yıllardan itibaren, televizyonlarda seksi şovlar boy göstermeye başladı, pornografi her geçen gün yeni boyutlara ulaştı, uluslararası seks ticaret şebekeleri kartelleşme sürecine girdi ve Berlin duvarının yıkılışıyla birlikte, uluslararası boyutlarda faaliyetlerini yürüten Güneydoğu Asya ve Latin Amerika ülkelerindeki seks şebekelerine, Doğu Avrupa ülkelerindeki şebekelerin de eklenmesiyle birlikte, silah ve uyuşturucu sektörlerinden sonra, günümüz dünyasının en çok kâr getiren sektörler sıralamasında üçüncü sırada bulunan fuhuş sektörleri de her yönüyle, küreselleşme sürecine girmiştir.

Sermaye Düzeni Ve Fuhuş

Sosyal bilimler literatüründe, genellikle fuhuşta, yoksulluk, işsizlik, açlık, uyuşturucu bağımlılığı ve evsizlik gibi, sosyal yaşamın çirkin fenomenlerin yer aldığı kategoride değerlendirmeye tabi tutuluyor ve sıradan her toplumun ahlaki sağlığı da, fuhuşun oradaki seviyesiyle ölçülüyor. Araştırmalara göre, fuhuş hem değişik hastalıkların

yayılmasına yol açıyor hem de, alıcı ve satıcıyı ayırt etmeden bu yöntem ile ilişkiye giren kişilerin değişik psikolojik rahatsızlıklara girmelerine ve karakter bozukluklarına uğramalarına neden oluyor. Fuhuş sektöründe çalışan kadınlar ve sayıları gün geçtikçe artan erkekler, burjuva propagandanın etkisiyle çok insan tarafından, toplumun en aşağılık kişileri sayılmakta, dolayısıyla, müşterileri dahil çok insanın saygısız ve aşağılayıcı muamelelerine maruz kalmaktalar. Fuhuş sektöründe çalışan insanlardan her yıl on milyarlarca dolar vergi alan sermaye devletleri, sırtlarından küplerle para kazandıkları bu insanları, sağlık, işsizlik ve emeklilik, sigorta haklarından bile yoksun bırakmışlar. Fuhuş dedikçe, "Hukuk devletinin" uygulamaya koyduğu ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar sayesinde büyük bir fuhuş merkezine dönüşen Türkiye'yi hesaba katmadığımızda, ilk olarak hemen, daha fazla turizm geliri sağlamak için, fuhuşun açık bir şekilde desteklendiği ülkeler, örneğin Filipinler, Tayland, Malezya ve Berlin duvarının yıkılışından sonra, fuhuş cennetlerine dönüşen Doğu Avrupa ülkelerinin, akla gelmesine karşın, resmi verilerin ispatladığı gibi, fuhuş söz konusu olduğunda, en gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında, kayda değer bir farklılık göze çarpmamaktadır. Dünya Çalışma Örgütü tarafından, 1998 yılında Cenevre'de yayınlanan, "Sex Sector, The economic and sosial bases for prostitution in south Asia, International Labour Office" (Güney Asya'da Fuhuşun Ekonomik ve Sosyal Temelleri) adlı kitap, genelde resmi verilerden yola çıktığından, tüm gerçekleri yansıtmamasına rağmen, yine de bu ülkelerdeki fuhuşun ulaştığı korkunç boyutları su yüzüne çıkarıyor. Bu kitabın aktardığı verilere göre Endonezya'da, 1993-'94 yılları arasında, %10'luk bölümünün 17 yaş limitinin altında olan, fuhuş sektöründe çalışan kadınların sayısı 140 230 bin civarındadır. Yaşları 17'nin üzerinde bulunanların ve bu sektörlerde çalışan kadınların, %80-90'lık gibi büyük bir bölümü, 17 yaşın altında bu işe başlamışlar. Başka bir deyişle, Endonezya fuhuş sektöründe çalışanların %82-91'lik bölümü, sermaye düzenininin 18 yaş olarak belirlediği ergenlik limitine henüz varmadan, zorunlu olarak bu fuhuşa sürükleniyor. Nüfus açısından en büyük İslami ülke diye nitelendirilen, Endonezya devleti ve dini kurumları, ayrıca zaman zaman insan hakları savunuculuğuna da soyunan, sermaye çevrelerinin denetimi altında

bulunan uluslararası örgütler, küçük yaştaki on binlerce kızın cinsel sömürüye maruz kalmasına seyirci kalmakla yetinmiyorlar.

Resmi dini İslam olan diğer bir Güneydoğu Asya ülkesi Malezya'nın durumu da pek farklı değildir. Resmen fuhuşun yasak olmasına rağmen, sadece 1993 '94 yılları arasında, hoteller, diskotekler, taksi ajansları, barlar ve turizm firmalarının oluşturduğu fuhuş şebekeleri ağlarında, 142 bin kadın çalışıyordu. Hıristiyanlık ve İslamın kökten dincilik merkezi olan Filipinler'de ve bir Budizm ülkesi sayılan Tayland'da, fuhuş pazarına müşteri getirme görevini, turizm sektörü üstlenmiştir. Filipinler'de bulunan ABD askeri üsleri ve bu ülkelerden hizmetçi ve çocuk bakıcısı sıfatıyla Avrupa ve ABD'ye ihraç edilen kızlar, fuhuş sektörünü daha da genişletiyor. Resmi verilere göre, 1993 '95 yılları arasında, Filipinler'in fuhuş piyasasına akan para, 27 milyar doların üzerindeydi ve bu dört ülkenin fuhuş sektörlerinin yıllık geliri, milli hasılatlarının % 5-14'üne eşittir. Dünya Çalışma Örgütü'nün, resmi veri ve bulgulara dayanarak çizdiği tablonun bu kadar vahim olduğunu düşündüğümüzde, fuhuşun sermaye düzeni için ne kadar önemli ve onun vazgeçilmez bir parçası olduğunu anlamak, pek de zor olmasa gerek.

Görünürde gelişmiş ülkelerin durumu farklı olmasına rağmen, fuhuşla ilgili Güneydoğu Asya ülkelerinde yaşananlar bu ülkelerde de, tabii ki çoğu zaman daha modern şekillerde yaşanıyor. ABD'nin fuhuş ve cinayetler ülkesi olduğunu anlamak, bu ülkede üretilen film ve TV dizilerinden kolayca anlaşıldığından ve Güneydoğu Asya fuhuş sektörünün başlıca müşterileri, ABD'li ve Japonyalı erkeklerdir. Daha insancıl ve medeni toplumlar olduklarını söyleyen Batı Avrupa'nın önde gelen iki ülkesindeki durumu ele alarak, sermaye ve burjuva propagandasının öne sürdüğü, daha insancıl ve daha medeni toplumların, nasıl bir kapitalist çürüme içinde olduğunu birlikte göreceğiz.

İngiltere, fuhuşun serbest, fakat fuhuş merkezi kurmanın ve dışarıda açık bir şekilde müşteri bulmaya çalışmanın yasak olduğu bir ülkedir. Bu kurallardan yola çıkarak, İngiltere'de fuhuşun en asgari limitlere indiğini düşünmek mümkündür. Fakat hoteller, masaj salonları, sonalar, kabareler ve eğlence merkezleri, yasak olan resmi fuhuş merkezlerinin yerini fazlasıyla doldurmuşlar. Londra Üniversitesi, Kriminoloji

Bölümü'nün 1999 raporuna göre, sadece Londra'da her hafta 80 bin erkek (yılda 4 milyon 160 bin eder), müşteri sıfatıyla fuhuş sektörüne başvurarak, toplam olarak 4 milyon İngiliz poundu harcamaktalar. Fakat bu paranın büyük bir bölümü, cinsel sömürüye tabi tutulan kadınların cebine değil de, fuhuş mafyasının cebine akmaktadır.

Almanya yasalarına göre, fuhuş yapmak bir meslek olarak tanımlanıyor. Fuhuş, devletin kontrolünde gerçekleşiyor. Fuhuş sektöründe çalışan kadınların kayıtları yapılıyor ve diğer resmi çalışanlar gibi, bu kadınlar da vergiye tabi tutulmaktalar, kayıtsız çalışanlara da değişik cezalar uygulanmaktadır. Almanya'da yayınlanan, Focus dergisinin 33, 34 ve 37'inci sayılarında yer alan yazıların aktardığı verilere göre, bu ülkenin fuhuş sektöründe, %50'lik bölümü yabancıardan oluşan, 400 bin kadın çalışmaktadır. Yıllık olarak müşterilerin ödediği 20 milyar marktan, aylık gelir ortalamaları 2000 mark olan bu kadınların, yıllık toplam gelirleri 9.6 milyar mark olmasına karşın, devlete ödenen vergi 2 milyar mark ve fuhuş mafyasının kasasına giren bölümü de, 9 10 milyar mark civarındadır.

Sadece Almanya'da yıllık fuhuş sektörünün cirosunu 20 milyar marktır. Pornografik ve erotik dergiler, filmler, videobantları, bilgisayar ve video oyunları, erotik telefon hatları, TV-erotik şovlar, TV-seks kanalları ve erotik gösteri merkezlerinde dolaşan paraları da eklediğimizde, seks sektörünün nasıl sermaye düzeninin en çok kâr getiren sektör olduğunu anlamak daha da kolaylaşıyor. Başka bir örnek vermek gerekirse, "iletişim çağının" harikası diye adlandırılan, interneti gösterebiliriz. 1998 verilerine göre dünya çapında, 180 milyon aboneli bulunan internette yapılan toplam 410 milyar dolarlık ticari hacmin, %60'ı yani yaklaşık 245 milyar doları seks sitelerine aittir!

Aynı kaynağın aktardığı verilere göre, Almanya'da, günlük olarak ortalama 1-1.2 milyon erkeğin, kayıtlı olarak fuhuş yapan kadınlara başvurduğu tahmin ediliyor. Bu, yıllık olarak 365-438 milyon başvuru demektir. Başka bir anlatımla Almanya fuhuş sektöründe kayıtlı olarak çalışan her kadın, yıllık olarak vücudunu 912-1095 kez cinsel sömürücüsüne sunmak zorundadır. 1996 verilerine göre 82 milyon 300 bin nüfusa sahip olan Almanya'da, nüfusun %50'sini erkekler oluşturmaktadır. Toplam erkek sayısı-

nın 41 milyon 150 bin civarında olduğu anlaşılıyor. Aynı yıl verilerine göre 18 yaşın altında ve 65 yaş üzerinde bulunan yaş gruplarının, Almanya toplam nüfus içindeki oranları sırasıyla, %19.2 ve %15.2'dir. Yaşları 18-65 arasında olan erkeklerin sayısı 26 milyon 994 bin olarak ortaya çıkıyor. Her yıl 365-438 milyon erkeğin bu sektöre müşteri sıfatıyla başvurduğu düşünüldüğünde, yılda erkek başına, 13-16 defa müracaat payı düşüyor! Verilerin gösterdiği gibi, Almanya bir fuhuş cennetine dönüşmüştür. Bazı fuhuş merkezlerinde 50'nin üzerinde hayat kadını çalışmaktadır. Almanya'nın fuhuş sektörünün başkenti sayılan Hamburg, bu alanda, Amsterdam'dan sonra Avrupa sınıflandırmasında ikinci sıraya yerleşmiştir. Fakat bu "cennette" kayıtlı çalışan sıfatıyla sömürülen kadınlar, devlete kazandırdıkları milyarlarca marka rağmen, işsizlik, emeklilik ve sağlık sigortaları gibi sıradan haklardan bile yoksun bırakılmışlardır.

Fuhuş sömürü ve özel mülkiyetin kutsallığı ilkelinin üzerinde kurulan sermaye düzeni tarafından bir sektöre dönüştürülerek, daha da yaygınlaştırılmıştır. Sermaye düzeninin başlıca ürünlerinden olan, ekonomik ve kültürel yoksulluk, bu düzen çerçevesinde, zaman ve koşullara bağlı olmadığı için, fuhuş da, sermaye düzeni kurallarının geçerli olduğu, zaman ve mekan koşullarına bağlı değildir. İster 19., ister 20. ve ister 21. yüzyıl kapitalizmi olsun, ister Güneydoğu Asya bölgesi, ister gelişmiş kapitalist ülkeler ve daha sonra aktaracağımız gibi, ister İslami iktidarların hüküm sürdüğü Suudi Arabistan ve İran olsun, fuhuş, kapitalist sistemin ayırt edilmez bir parçasıdır.

Kutsal Fuhuş

Seks alışverişinin tam olarak ne zaman başladığı sorusunu yanıtlamak için, net bir tarihin ileri sürülmesi ne kadar zorsa, onun hangi koşullarda ortaya çıktığı sorusunu cevaplandırmak da, o kadar kolaydır. Bilimsel sosyoloji araştırmalarının gösterdiği gibi, her bölgeye özel, tarihi ve yöresel koşullara bağlı olarak, fuhuşun değişik şekillerde ortaya çıksa da, özel mülkiyet ve meta takasının doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Yoksul duruma düşen kadınlar (ve bazen de genç erkekler), kendilerinin ve çoğu zaman da çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için, kendi vücutlarını, alışveriş pazarına sunmak zorunda kalmışlardır. İlerleyen yıllarda,

toplumların köleci, feodal ve kapitalizme evrilmesiyle geçmesiyle birlikte, fuhuşun ortaya çıkışına neden olan sömürü ve özel mülkiyetin, insanın temel ihtiyaçlarından olan cinselliğin metalaşmasını da birlikte getirmiştir. Ve fuhuş, giderek yaygınlaşmıştır. Geride kalan binlerce yıl boyunca, özel mülkiyeti kutsayan burjuva siyasetçiler, fuhuşun kaynağına ilişkin de kamuoyunu hep aldatmışlardır. Bazı dini kurumlar ara sıra içi boş çıkışlar dışında, fuhuşun ekonomik, sosyal ve kültürel köklerini yok etmek için, herhangi bir çaba harcamamışlardır. Sömürücü düzen felsefesine göre, meslekleri fahişelik olan kadınlar, zaten "namussuz" olduklarından, bu mesleği kendileri seçmişler, dolayısıyla toplumun sağlığı açısından, mümkün olduğu kadar, fuhuşun açık bir şekilde yapılması, gizli olarak yapılmasından daha hayırlıdır. Günümüzde bile, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayrımı yapmadan, yaygın olan kültür ve bakış açısından dolayı, trajik boyutlara ulaşmış, fuhuş sorunuyla ilgili ciddi bir söyleşi yapmak ve sorunun çözümlenmesini istemek, tabu olmaya devam ediyor. Fuhuşla ilgili yapıcı tartışmaların tabu olmasına karşın, bu konuyla ilgili fıkra anlatmak, kullanılması gereken en doğal haklardan sayılıyor.

Yaygın görüşe göre, din ya da dini inançlar fuhuşa karşıdır. Dinler, evli kadınların kocaları dışındaki erkeklerle ve henüz evlenmemiş olan kızların herhangi bir erkekle cinsel ilişkiye girmesi fuhuş olarak tanımlıyor. Bu tarz bir cinsel ilişkide bulunan kadınlar ve kızlar yakılarak öldürülmek, vahşi hayvanlara yem etmek, taşla öldürmek, suda boğmak ve kırbaçlamak gibi cezalara çarpıyor. Halbuki Jane Goodwin'in, "Namusun Fiyatı" adlı kitabında aktardığı gibi, günümüzde olduğu gibi, fuhuş merkezleri hep camiler, kiliseler ve diğer ibadet mekanlarına yakın bir mesafede kurulmuştur ve bu merkezlerin başlıca müşterileri de dini mekanların süreklilik gösteren ibadetçileri olmuşlardır!

Eski toplumların tarihini incelediğimizde, fuhuşun ilkel şekillerinin arasında, değişik ibadetgâh ve tapınaklarda yapılan "kutsal fuhuşun", özel bir yeri olduğunu görmekteyiz. Değişik tanrı ve tanrıçaların ibadetinin yapıldığı eski uygarlıklarda, insanların yaşam şekilleri ve inandıkları efsaneler karışımı olan dinler arasında doğrudan benzerlik ve bağlantılar vardır. Soyun ve toplumun devamlılığını sağlayan cinsel ilişki de, değişik şekillerde kutsanıyor. Değişik bölgelerde,

Afrodit, İsis, Astatete, Anahita, İshar, Venüs, Kubele ve Asetoret gibi aşk, analık ve gebelik tanrıçalarına yönelik edinilen özel ibadet törenleri arasında her zaman, kutsal fahişelik de bulunuyordu. Kutsal fahişelik, insan soyunun devamlılığını sağlayan, cinsellik ve gebe kalma özelliklerini, kadınların vücutlarına yerleştiren, sözünü ettiğimiz tanrıçalara ibadet etmek amacıyla yapılıyordu. Genç kızların, cinsel yaşama merhaba demesi ve özellikle Mezopotamya uygarlıkları döneminde örneklerine rastlandığı gibi, bazen de evli olan kadınların, yeniden ibadet görevlerini yerine getirmeleri için düzenlenen bu törenlerde, cinsel ilişkiye giren erkekler, doğal olarak ellerini ceplerine atmak zorunda olduklarından, fuhuş merkezlerine dönüşen tapınakların kasaları da, bu vesileyle dolmuş oluyordu. Dini inançlardan dolayı, tanrıçaların rızasını elde etmek için, her aile, ergenlik yaşına varan kızlarını, kutsal fahişelik görevini yerine getirmek için, tapınaklara gönderiyorlardı. Kutsal fahişeliğin, süresi ve yapılış şekli, farklı uygarlıklarda değişik olmasına karşın, amaç ve içerik açısından aralarında fazla bir fark yoktur.

Mezopotamya'nın ünlü uygarlıklarından, Babil'deki zorunlu olan töreye göre, her kız, müstakbel erkeğine iyi bir kadın olmak ve çocuk doğurabilmek için, evlenmeden önce, aşk, hamile kadınların korucusu ve çocuk doğurma tanrıçası olduğuna inanılan, İshar adlı tanrıçanın tapınağında, kutsal fuhuş görevini yerine getirmekle yükümlüydü. Tapınağa giden her kız, kafasına çiçeklerden ördüğü bir şapka geçirerek, tapınağa giren ziyaretçilerin yoluna oturarak, vücudunu teslim edeceği erkeği beklemeye başlıyordu. Tapınağa giren erkekler, beklemekte olan kızlar arasından seçim yapmakta tamamen özgürlerdi. Törelere göre, tapınağın payını ödemenin ardından, seçtikleri kızın eteğine bir gümüş sikke atarak, "Tanrıça İshar, seni bana bağışlamıştır" dedikten sonra, o, kızla cinsel ilişkiye girme hakkını elde ediyorlardı. Kızların, onları seçen erkekleri kabul etmeme hakları hiç yoktur. Çeyiz masrafları için kullanacakları, bu sikkenin değeriyle ilgili de, kutsal olduğundan dolayı, itiraz hakları bulunmuyordu. Güzel kızlar, dini görevlerini çok hızlı bir şekilde yerine getirmekte, zorluk çekmemelerine karşın, güzel olmayanlar, görevlerini yerine getirmeden evlerine dönmek hakkına bile sahip değillerdi. O nedenle günler ve bazen aylarca beklemek zo-

rundaydılar. Tabi ki sosyal yaşamın her örneğinde her anı ve alanında olduğu gibi, kutsal fuhuş olayında da kişinin, hangi sınıfa ait olduğu önemliydi. Çok sayıda hizmetçiyle tapınağa giren zengin ailelerin kızları, sadece zengin erkeklerin girişlerine izin verildiği, tapınağın özel bir bölümüne yerleşiyorlardı.

Eski Anadolu toplumları, Ermeniler ve Zertüstliler, aşağı yukarı aynı kuralların geçerli olduğu kutsal fahişelik görevini yerine getirmek için, kızlarını daha uzun süreler için, Anahita ve Kubala dedikleri, ana tanrıçaya ibadet etmek üzere, inşa ettikleri muhteşem tapınaklara gönderiyorlardı. Libya ve Ermenistan'da M.S ikinci yüzyıla kadar devam eden, çeyiz masraflarını karşılamak için, kızların evlenmeden önce fuhuş yapma töresi, Muğla kıyılarının karşısında bulunan, Yunanistan'ın Kos Adası'nda, M.S 18. yüzyıla, yine Afrika ve Avustralya kıtalarında yaşayan yerliler arasında, 20. yüzyıla kadar devam etti. Günümüzde bile örneklerine rastlandığı gibi, Hindistan'daki kutsal fuhuş, diğer bölgelerde olanlardan farklıydı. Bakire olarak kocasının evine adım atmayan kızların, vahşi hayvanlara yem olmaları ve kocalarının ölümünden sonra, onların rahatlık ve cinsel mutluluklarının sağlanmasındaki rollerini kaybettiği tespit edilen kadınların, kocalarının cesedini yakan ateşte diri diri yakılmasını emreden Hindu dini, kutsal fuhuşa da yer bırakmıştır. Töreye göre, geçimsizlik sonucu aileleri tarafından tapınaklara bağışlanan ya da tapınak yöneticileri tarafından, ailelerinden satın alınan kızlara, cinsel ilişkiyi simgeleyen hareketlerden oluşan danslar öğretiliyordu. Bayadır denilen bu kızlar özel günlerde, tapınağın giriş parasını ödeyen erkeklerin önünde, toplu bir şekilde, eğitimine tabi tutuldukları dansları sergilemek zorundaydılar. Tapınağın köleleri durumunda olan bu kızlar, yeterince para ödeyen erkeklere satılıyor ve onların kölelerine dönüştükleri için, cinsel ihtiyaçlarını da karşılamak zorundaydılar.

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisine sahip olan Japonya'nın bazı bölgelerinde, bu eski dinsel tören, hâlâ varlığını sürdürmektedir. Töreye göre, ailelerinin çeyiz masraflarını karşılamakta zorluk çektiği yoksul Japon kızlar, evlenmeden önce bir süre, fahişelik yaparak, para biriktirmeye çalışıyorlar. Yeterince para biriktirdiklerinde, bu işi bırakarak, çeyizlerini alma işine bakıyorlar. Fuhuşun, Japonya'da da ahlâk dışı

bir olay görünmesine karşın, çeyiz masraflarını karşılamak için yapılanlar, normal karşılanmaktadır.

Yahudilik Ve Fuhuş

Özel mülkiyet biçimlerindeki değişimlere bağlı olarak dinlerde de değişimler yaşandı. Küçük devletlerin yerine, güçlü imparatorlukların geçmesiyle birlikte, yerel din ve tanrılarda, çözümler ve işgaller sonucu yok olmaları yoluyla, yerlerini daha yaygın dinler ve daha güçlü tanrılara bırakmak zorunda kaldılar. Kadınların tamamen toplumsal üretimden uzaklaştırıldıklarından dolayı da, yeni sosyo-ekonomik gereksinimler sonucu, eski dinlerin ürünü olan yeni dinler, ataerkil uygulamalar açısından, eskilerini aratmadılar. Köleci düzen sürecinde, uygulamaya konulan ilişki ve kuralların beraberinde getirdiği, olağanüstü eşitsiz servet bölüşümü, biriken servetin, babadan oğula geçmesini sağlayan, ataerkil ailenin toplumsal değeri yükselerek, toplumu oluşturan hücre olarak kutsal bir hüviyete büründü. Miras paylaşımı konusunun gerektirdiği gibi, kızların bakire olarak kocalarının evine ilk adımlarını atma ve kadınların kocalarına sadık kalma gereği, ilahi buyruklar olarak, dinlerin başlıca öğretileri arasında yer aldı. Kızların bakire kalmama ve kadınların, kocalarına sadık kalmamaları da, genelde ölüm gibi, en ağır cezalara layık görüldü. Dolayısıyla, kutsal fuhuş dahil, özellikle de kadınlar için her türlü evlilik dışı cinsel ilişki, bir günah olarak değerlendirildi. Fakat toplumdaki eşitsiz servet dağılımı, hem zengin hem de yoksul erkekleri, özel mülkiyetin yeni şekillerinin gerekli kıldığı bu kuralları çiğnemeye yönelttiğinden, dinin ikiz kardeşi olan fuhuşun, dinin himayesinde yaşamını sürdürmesini sağladı. Yoksulluktan dolayı, çoğu genç erkeğin evlenememeleri, zengin erkekler içinde, servetin beraberinde getirdiği hırs, fuhuş merkezlerini ya da en azından, fuhuşun yeni şekillerini gerekli kılıyordu. Bu nedenle, mekan ve zamana bakmaksızın, dini iktidarların hüküm sürdüğü dönemler dahil, sınışı toplumlarda, fuhuş, yaygınlığını ve konumunu sürdürmüştür.

Çoğu töre ve öğreti açısından Hıristiyanlık ve İslamın ana kaynağı sayılan Yahudilik de, kızların bakire olması ve kadınların kocalarına sadık kalma zorunluluğu, hükümlere bağlanarak, kuralları ihlal eden kız ve kadınların taşlanarak ya

da yakılarak öldürülmeleri öngörülmüştür. Bu kurallardan anlaşıldığı gibi, fuhuş yapmak bu din açısından, suç sayılmıştır. Fakat bu kurallar sadece, Yahudi kadınlar için geçerlidir. Yabancı kadınların, Yahudilerin yaşadığı yerlerde fuhuş yapmaları ve Yahudi erkeklerin bu kadınlarla cinsel ilişkiye girmeleri, Yahudilerin kutsal kitaplarında bile, örneğin; Tevrat'ın birinci bölümünün, 38. kıtasında işlenen hikayede olduğu gibi, olağan konular olarak değerlendirilmişler!

Hikayenin özeti şöyledir: Judah, Tamar adında bir kızı, büyük oğlu Er'in nikahına geçirdi, fakat birkaç gün sonra, Er bir günah işlemiş ve tanrı onu öldürmüştü. Dini törelere göre bir erkek öldüğünde soyunun devam etmesi ve doğacak ilk erkek çocuğun, onun mirasını sahiplenmesi için, ölen erkeğin kardeşlerinden biri, onun karısıyla evlenmesi gerekiyordu. Törelere yerine getirmek isteyen Judah, ikinci oğlu Onan'dan, Tamar ile evlenmesini istemiş, fakat Onan, Tamar ile cinsel ilişkiye girmesine rağmen, ilk çocuklarının ona değil de, ölen kardeşi Er'e ait olacağını bildiğinden, Tamar ile evlenmeyi kabul etmemiş. Olaya kızan Tanrı, onu da öldürmüştü. Judah, bu olaydan sonra, Tamar'a, babanın evine dön ve benim küçük oğlum, Shelah'in büyümesini bekle, demişti. Fakat, Shelah'in büyümesine rağmen, Judah verdiği sözü yerine getirmeye yanaşmıyordu. Hep dulluk elbiseleri giyen Tamar, bir gün bu elbiseleri çıkararak, fahişeler gibi giyindikten ve onlar gibi yüzünü örttükten sonra, Judah ve oğlu Shelah'in yolunda oturmuş, Judah'la yaptığı pazarlıktan sonra, gönderilecek bir koyun karşılığı, Shelah ile cinsel ilişkiye girmeyi kabul etmiş, koyun yerinde, Shelah'in yüzüğü ve madalyonunu rehine almıştı. İleriki günlerde, rehin bıraktıkları eşyaları geri almak için, Judah bir hizmetçisini, sözünü verdiği koyunla birlikte, fahişe sandığı kadınla bulunduğu yere gönderir, fakat kadını bulamadığı için, olayı unutmaya başlar. Birkaç ay sonra, halen gelini sayılan Tamar'ın hamile olduğu haberini alır. Dini törelere yerine getirmek için, Tamar'ı huzuruna getirilerek yakılarak öldürülmesi için, adamlarını gönderir. Tamar geldiğinde, rehine tuttuğu yüzük ve madalyonu göstererek, bu eşyaların ait olduğu erkekten hamile kaldığını ve dini törelere gereği, Shelah'in, onunla evlenmeye yükümlü olmasına karşın, Judah ve Shelah'in, bu konuyla ilgili herhangi bir girişimde bulunmamalarından do-

layı, bu hileye başvurmak zorunda kaldığını söyler. Yanlış düşündüğünü anlayan Judah da, Tamar'ı bağışlar.

Yahudilerin kutsal kitabı, Tevrat'ta işlenen bu hikayenin açık bir şekilde gösterdiği gibi, sadece Yahudi kadınlara fuhuş dahil her türlü evlilik dışı cinsel ilişki yasaklanmış, yabancı kadınların fuhuş yapması ve Yahudi erkeklerin, herhangi bir baskı ve ceza görmeksizin, bu kadınlarla cinsel ilişkiye girmeleri olağan sayılmıştır.

Hıristiyanlık Ve Fuhuş

Cinsel ilişki konusunda, birbirini tutmayan hükümleriyle, Hıristiyanlığın da, fuhuşa olan yaklaşımı, diğer dinlerden farklı değildir. Bildiğimiz gibi, Hıristiyanlık bir taraftan, İsa evlenmedi diye, evlenmek ve cinsel ilişkiyi, din adamları ve rahibelere yasaklamış, diğer yandan, cinselliğin en önemli içgüdülerden olduğu ve insan soyunun da ancak cinsel ilişki aracılığıyla devam edebildiğinden, evlenmeyi kutsamış, boşanmayı da yasaklamıştır! Genel olarak, fuhuşa karşı olduğunu göstermeye çalışan Hıristiyanlık, bütün tarihi boyunca, fuhuşa göz yummaktan ve çoğu zaman da, yayılmasına yardımcı olmaktan geri kalmamıştır. Ortaya çıktıktan sonra uzun süre ölüm kalım savaşı veren Hıristiyanlık, yaygınlaşmasını, resmi dinine dönüştüğü Roma İmparatorluğu'na borçludur. Talan, işgal ve köleleştirme ilkeleri üzerinde kurulan Roma İmparatorluğu döneminde, fuhuş düşünülmesi bile zor olan boyutlarda yaygınlaşmıştır. Roma devleti fahişelerin sırtından kazandığı vergilerle, askeri kurumlar başta olmak üzere, diğer kurumlarını güçlendiriyordu. Hıristiyanlığın, bu devletin resmi dinine dönüşmesinden sonra da, bu durumda bir değişiklik meydana gelmediği gibi birlikte, bu dinin sayesinde, fuhuşun yeni şekilleri de yaygınlaşmaya başlamıştır. Klasik anlamda sözü edilen fuhuş, yani para karşılığında yapılan cinsel ilişki, ataerkil kültürene dayalı sınıfsal toplumlarda, mevcut olan fuhuşun biricik biçimi olmamakla beraber, en yaygın şeklidir. Hıristiyanlık, cinsel ilişkiyi, insan soyunun devamlılığını sağladığı için zorunlu bir günah olarak tanımladığından, evlenme ve cinsel ilişkiyi, papazlara ve rahibelere yasaklamıştır. Fakat papazlar ve rahibeler de, fiziksel ve psikolojik açılardan diğer insanlardan farklı olmadıkları için, kendi cinsel ihtiyaçlarını, eşcinsellik dahil, başka şekillerde

karşılama zorundaydılar. Tarihi kilise ve manastırlarının restorasyonlarının yapıldığı sırada ortaya çıkan, dünyaya geldikten hemen sonra gömülerek öldürülmüş olan çocukların cesetleri, binbeşyüz yılı aşkın bir sürede bu mekanlarda, "kutsal fuhuşun" yeni biçimlerinin devam ettiğini gösteriyor!

Roma İmparatorluğu döneminde, bu devletin sınırsız desteğiyle, Avrupa'nın büyük bir bölümünde yayılmayı başaran Hıristiyanlık, teslimiyet ve sürüleşmenin propagandasını yaptığından dolayı, ilerleyen dönemlerde, egemen sınıfların sürdürdükleri destek politikalarıyla, öylesine gelişti ki, Avrupa'nın büyük bir bölümünde, asırlarca sürecek olan Hıristiyanlık temelinde dini devletler kuruldu. Bu dini devletlerin en önemli uygulamaları, ahlaki fesadın olabildiğine yayılmasıydı. Lüks ve tembel yaşamlarından dolayı, cinsel istekleri üst boyutlara ulaşan papazlar, ağır vergilerden dolayı yoksulluk batağına dönüşen köylerde, kadınlarla para karşılığı cinsel ilişkiye girmekte öylesine ileri gittiler ki, bazı köylerde, halk tarafından, metresi bulunmayan papazların girişi yasaklandı. Bu eylemin hızlı bir şekilde diğer bölgelere yayılmasından dolayı, baş kardinal "Konstantin", köylülere, metres vergisi denilen vergiyi getirdi!

Bilim adamlarının ve farklı düşünceleri savunanların yakılarak ya da hapishanelerde çürüterek öldürüldüğü bu dönemde, Hıristiyanlık, ahlâki çürümenin yayılmasında başrol oynadı. 1095 yılında, Papa İkinci Urbain emriyle başlayan ve aralıklarla iki asır boyunca süren, İsa'nın doğduğu ve yaşadığı sanılan toprakları, kafir dedikleri Müslümanların elinden kurtarmak bahanesiyle başlayan "kutsal" haçlı savaşlar döneminde, tüm Avrupa ve "kutsal" Hıristiyan savaşçıların adımlarını bastıkları bölgeler, tam anlamıyla fuhuş merkezlerine dönüşmüştür. "Kutsal" haçlı savaşçıların işgal ettikleri bölgelerde tecavüz etmedikleri ya da para karşılığı cinsel ilişkiye girmedikleri kadın bırakmamalarına karşılık, ana vatanları, Hıristiyan ülkelerde de, geriye kalan az sayıdaki erkeğe karşılık, kocasız ve gelirsiz kalan milyonlarca kadın, fuhuşa sürüklenmişlerdir. Dansöz, şarkıcı, soytarı ve benzeri kılıklara girerek, yol kenarlarında ve pazarlarda konumlanan kadınlar, gitgide bir lokma ekmek için, kilise ve ordu komutanlarının boyunduruğuna girdiler. Kuru ot, odun, saman, toprak ve kum taşımak, yol yapmak, siper kaz-

mak, atlara ve diğer hayvanlara bakmak, çukurları doldurmak, yemek ve temizlik yapmak gibi işleri üstlenen bu kadınlar, emrinde buldukları kilise ya da komutanın buyruğu doğrultusunda, kendi vücutlarını da sunmak zorundaydılar. Kendisini bu çevrenin dışındaki erkeklere teslim etmeleri de, ölüm dahil değişik ağır cezalara tabi tutuluyordu.

Roma İmparatorluğu'nun yıkılışının habercisi olduğu, feodalizm döneminde, egemen din olan Hıristiyanlık, altın çağını yaşamıştır. Bu dönemde, Hıristiyanlığın, kadınları ne hallere soktuğu ve ne denli aşağıladığı, henüz belleklerden silinmemiştir. Değişik bölgelerde, Senyör, Şövalye, Baron, Dük, Lord ve Kont denilen ve kilisenin müttefiki olan feodaller, kilisenin yaptığı gibi, istediklerini yapmakta, tamamen özgürlerdi. Masallarda anlatılan, beyaz atlı, iyi yürekli ve kurtarıcı şövalyelerin tam tersine, feodaller, en seçkin tutkuları olan, asileri acımasızca cezalandırmak ve ölçüsüzce yemenin ve içmenin yanı sıra, cinsel arzularını dizginsizce doyuran, kaba vahşi yaratıklardı. Avrupa'da, kilisenin tepesinde bulunduğu, dini devletler döneminde, feodaller istediği genç kıza sahip olma hakkını elinde tutuyorlardı, ayrıca evlenen kızların ilk gece hakkı da onlara aitti.

İslam Ve Fuhuş

İslam dini, sözde her türlü evlilik dışı cinsel ilişkiyi yasaklamış ve ilişkinin çeşitine göre, kırbaç ve taşlanarak öldürülmek cezalarını getirmiştir. Fakat çeşidine bakmaksızın, kadınların cezalandırılmasına karşın, sadece evli kadınlarla ilişkiye giren erkeklerin cezalandırılmasını ve diğer olasılıklar da, ilişkiye girdiği kadın veya kıza evlenerek kurtulmasını öngörmüştür. Hindu dini, Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi, İslam dini de, kızın bakire olarak, gelecekte onun masraflarını karşılayacak ve onun sahibi olacak erkeğinin evine adım atma gereğini hükümlere bağlamıştır.

Erkeğin cinsel ihtiyacını karşılamak ilkesi ve ekonomik temellere dayalı bu evlenme biçiminin, klasik fuhuş biçimi ile arasındaki tek farklılık, evlenen kadının bu kontrat gereği sürekli olarak aynı erkekle cinsel ilişkiye girme ve ev işlerini yerine getirme zorunda olmasıdır. Klasik fuhuşta ise, fuhuş yapan kadının, belirli para karşılığı ve genel olarak, sadece bir defa gibi çok kısa süre için, parayı ödeyen herhangi bir

erkeklerle ilişkiye girmesi ve onun ev işleriyle ilgili herhangi bir sorumluluğu üstlenmemesidir. İslam dininin öğretilerine göre, fuhuş gibi, evlenmenin de temelini, ekonomik gereksinimler oluşturmaktadır. Bu olayı, Kur'an da yer alan çoğu ayetlerden de anlamak mümkündür; örneğin 4. surenin 34. ayetinde bu konu şöyle açıklanmıştır:

"Erkekler, kadınların koruyucuları ve hâkimleridirler, çünkü Allah birini diğerdenden üstün yaratmıştır, çünkü erkekler, kendi mallarıyla kadınları beslerler, iyi kadınlar itaat ederler..."

İslamda, bütün erkeklerle tanınan, ama uygulamada yalnızca zengin erkekler tarafından kullanılması mümkün olan, dört kadınla aynı anda evli olma hakkı; hudutları belirlenmiş ve de zengin erkeklerin yararına özelleştirilmiş fuhuştan başka bir şey değildir. Medeniyetin ilerlemesi ve toplumsal radikal güçlerin baskısı sonucu, günümüzde, 4 kadın ile evlenmenin, Muhammed dönemindeki özel koşullardan kaynaklandığını söyleyen, liberal görüntülü İslami çevrelere sorulması gereken soru, Muhammed'in peygamberliğini ilan etmesinden sonra 1400 sene boyunca, neden belirli koşullardan dolayı ve belirli bir süre için geçerli olduğu düşünülen bu ilahi hüküm, sürekli olarak uygulandı ve geçen 14 asır boyunca, bir İslami din adamının neden böyle bir soru sormadığıdır.

Klasik fuhuş biçimini yasaklayan İslam dini, kadın erkek arasında uygun bulduğu diğer tüm ilişki biçimleri de, fuhuştan başka bir şey değildir. Erkeklerle, 33. surenin 50. ayetinde, "cariye" ve 4. surenin 24. ayetinde "sahip olduğunuz kadınlar" denildiği, kadın köleleriyle, evlenmeye gerek olmadan cinsel ilişkiye girme hakkı tanınması, fuhuşun ilahileştirilmesi ve kurallara bağlanmasının diğer bir örneğidir. İslamın öğördüğü, taraflar arasında anlaşmalı olarak, belirli para karşılığında ve belirli süre için yapılan nikah, tamamen ekonomik temellere ve erkeğin cinsel ihtiyacını karşılamak ilkesine dayalıdır. Özünde klasik fuhuştan farklı değildir. Şii kaynaklar dışında, Tarihi Taberi, Sahih kitapları ve Malik İbni Anes'in yazdığı, "El Müte Fil Hadis" gibi, Sünni Müslümanlarca kaynak sayılan kitaplarda aktarıldığı gibi, vadeli nikah, Muhammed döneminde çok yaygındı. Muhammed'in 40'a yakın, vadeli olarak nikahına geçirdiği kadınlardan söz eden bu kaynaklar, aşağı yukarı tüm zengin sahabelerinde, böylesi nikahlar yap-

tıklarını aktarmışlardır. İkinci halife Ömer döneminde, yoksul erkeklerin bir kadınla evlenmekte bile zorluk çektikleri halde, zengin erkeklerin, evlendikleri 4 kadın ve sahip oldukları çok sayıda kadın köle dışında, vadeli nikahlar yapmakta da çok ileri gitmiş olmaları nedeniyle, yoksul erkeklerin aşırı tepkilerini bastırmak için Ömer bir fetva ile bu tür evliliği yasaklamıştır. Fakat ilk üç halifeyi tanımayan Şiiler, günümüzde olduğu gibi, peygamberin onayladığı bu tür evliliği sürdürmüşlerdir.

Jany Beecher, "Mezhep ve Cinsiyet" adlı kitabında yaptığı gibi, vadeli nikah ve imam nikahını, açıklamasını yaptığımız, kutsal fuhuş ile karşılaştırmamız gerekiyor. Aradaki fark, kutsal fuhuş yapan kızların kafaları dik olarak kendi evlerine veya müstakbel kocalarının evine dönmeleri ve yaptıkları işin toplumca ayıp sayılmamasıdır. Vadeli veya imam nikahı yapan kadınların ise, toplum tarafından aşağılanmasıdır. Harry Benjamin, yazdığı, "Fuhuş ve Ahlak" kitabında, yeni serüvenleriyle birlikte, kutsal fuhuşla ilgili şu değerlendirmeyi yapıyor: "Kutsal fahişeler ve sokakta müşteri bulmaya çalışan fahişeler arasındaki fark, kilisede kutsal şarap servisi yapan rahibe ile barda şarap servisi yapan kızların arasındaki fark gibidir."

ABD'li yazar ve gazeteci, Jane Goodwin, "Namusun Fiyatı" adlı kitabında, Müslüman ülkelere yaptığı araştırma gezileri sırasında, karşılaştığı konuları da işlemiştir. Goodwin, Hıristiyan ülkelerde fuhuş merkezlerinin kiliselerin civarında kurulmuş olması gibi, Müslüman ülkelerde de, fuhuş merkezleri, hep camilerin civarında kurulmuştur diyor. Pakistan gezisi sırasında, Lahur kentinde bulunan ve "Hiramandi" diye adlandırılan, ünlü fuhuş merkezinin, kentin en büyük camisinin yanında inşa edildiğini görünce fetvalar vererek, her yıl binlerce köylü kadını, zina suçundan yakan, "Molla Azad"a, Pakistan'ın en büyük din adamına, şu soruyu sorar: Devlet ve mollalar, nasıl oluyor da, Hiramandi'nin, cami duvarlarına bitişik olarak faaliyet yürütmesine izin verirler? Molla Azad, dalga geçerek şu yanıtı verir. Kapatılmasını istemişim, fakat bir şey yapmamışlar, ben bu kızları evlat etmeye ve koca evine göndermeye hazırım!

Goodwin'in aktardığına göre, çoğu Müslüman ülkelerde, nüfusun büyük bir bölümünün yoksul olmasından dolayı, fuhuş hem açık hem de gizli biçimlerde yaygınca yapılmaktadır. Yazarın,

İslamın ana vatanı ve merkezi sayılan, petrol rezervleri ve ihracatı açısından dünyada birinci sırada bulunan, her yıl sadece hacılardan milyarlarca dolar kazanan, 1996 verilerine göre kişi başına düşen milli geliri 9700 dolar olan, Suudi Arabistan'da şahit olduğu olaylar, özel mülkiyet, din ve fuhuş üçgeninde olup bitenleri anlamamızı kolaylaştırıyor. Goodwin'in aktardığına göre, fahişe kadınların dünyaya getirdikleri çocukların bakılması için, her şehirde, özel merkezler bulunmaktadır. Başkent Riyad'da bulunan 600 çocuk kapasiteli, merkez, sürekli dolu olduğundan yeni gelen çocuklar, çok düşük standartlara sahip bu merkezde yer bulmak bile hayli zordur. Evli olmayan kadınlar hamile kaldıklarında, hapishaneye benzeyen özel merkezlere gönderiliyorlar. Bu merkezlerde iki yıl tutulduktan sonra, çocukları, sözü edilen yetimhanelere gönderiliyor. Kendileri de kırbaçlandıktan sonra serbest bırakılıyorlar. Ayrıca hiçbir erkek onlarla evlenmeye yanaşmıyor. Suudi Arabistan'da kadınların çalışma olanağı bulunmadığından ve dolayısıyla, yoksulluğa başka çare bırakmadıklarından dolayı, tekrar fuhuş yapmak zorunda kalıyorlar.

Suudi Arabistan, Endonezya ve Malezya gibi, "İslami" ülkelerin durumunu gördük, daha fazla turizm geliri elde etmek için, seks sektörünü geliştiren Türkiye, Mısır, Fas ve benzeri ülkelerin durumunu tahmin etmek pek de zor olmadığından, kendisini İslam dünyasının merkezi ilan eden İran İslam Cumhuriyeti'ndeki fuhuşun durumunu ele almakla yetineceğiz. Haziran ayının ilk haftasında, İran rejimi tarafından, İslam dünyasının "Um Ul Kurası" (kentlerin anası) olarak adlandırılan Tahran'ın şehir konseyinde (Belediye Meclisine verilen ad) tartışılan ve sistematik olarak uygulanan sansüre rağmen, ulaştıkları boyutlardan dolayı, bazı bölümleri gazetelere yansıyor. Konuların başında, İslamın "Um Ul Kurası" olan Tahran'ın son yıllarda, fuhuş ve uyuşturucunun "Um Ul Kurasına" dönüştüğü konular yer alıyordu! Tartışmalar sırasında, uygulanmakta olan politikalar sonucu, yoksulluk ve işsizliğin uç boyutlara ulaştığından ve her türlü eğlencenin, uygulanmakta olan kurallar sonucu, yasak olması, özellikle de gençlerin fuhuş ve uyuşturucuya bulaşma eğilimlerinin artması, Tahran'ın, büyük bir fuhuş ve uyuşturucu merkezine dönüştüğü itiraf edildi.

Ne Sermaye Düzeni Ne De Din Fuhuşu Sona Erdiremez

Daha önce belirttiğimiz gibi, özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla birlikte cinsellik de, insanın diğer ihtiyaçları gibi, alış-veriş pazarına dahil edilerek, kâr kaynağına dönüşmüştür. Dolayısıyla özel mülkiyet ve kâr ilkeleri üzerinde kurulan kapitalist düzende, fuhuşun sona ermesi ve cinselliğin, iki insan arasında, sevgi, saygı, samimiyet ve vefakarlık ilkelerine dayanabileceğini düşünmek safdillik olur. Bu sermaye düzeninin doğasına aykırıdır. Nitekim 20. yüzyıl boyunca, yaşandığı gibi, sermaye düzeninin, kadın-erkek ilişkilerinde, değişik yollardan ve mümkün olduğu kadar, kadını metalaştırmaya çalıştığını ve her gün yinelediği moda makyaj modelleriyle, cebini doldurmaya ve öte yandan seks sektörünü olabildiğine geliştirerek, kârına kâr katmaya çalıştığı tarihsel olgularla sabittir.

Hindu, Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam ve varlığını sürdüren tüm dinlerin, yüzlerce ve binlerce yılı bulan tarihlerine baktığımızda, fuhuşa karşı gerçek bir önlem alınmadığını görmekteyiz. Nedeni çok basittir: Dinler, özel mülkiyet ve ataerkil kültürünün ürünü olduklarından, kendileri gibi özel mülkiyet ve ataerkil kültürünün ürünü olan fuhuşa karşı da mücadele edemezler. Fakat, erkeğin egemenliğinin ve mirasın babadan çocuklarına geçmesini sağlayan klasik aile modelini kutsamak zorunda oldukları için, anlatıldığı gibi değişik fuhuş biçimlerini meşrulaştırmanın yanı sıra, klasik fuhuş biçimine de karşı olduklarını söylemek zorunda kalmışlardır.

Tüm insanlık tarih boyunca, kadın cinsini aşağılayan, değişik şekillerde cinsel sömürüye tabi tutulmasını vaaz eden dinlerin diğer bir görevi de, şu ya da bu şekilde fuhuş yapmak zorunda kalan kadınların her türlü doğal haklarından yoksun bırakılmasıdır. Toplum tarafından dışlanmalarını formüle ederek, en çok egemen sınıflara kâr getiren fuhuşun devamlılığını sağlamıştır.

Tüm toplumsal eşitsizlikler, haksızlıklar ve insanlık dışı uygulamaların, ancak işçi ve emekçilerin yöneteceği sosyalizmde sona ereceği gibi, fuhuş başta olmak üzere, her türlü cinsel sömürü de, ancak sosyalizmde sona erecektir. Bu bir slogan değil, tarihteki örneklerin de kanıtlandığı gibi bir bilimsel gerçektir. Sınıfsal düzenlerin ve rengârenk dinlerin, insanları aldatmak için, fu-

huşun köklerini hedef almak yerine, kurbanlarını hedef göstermelerinin tam tersine, sosyalizmin, insanlığa ve eşitliğe ters düşen gelişmelerin, köklerini kazımaya yöneleceği gibi, fuhuşun kurbanlarının yerine, ekonomik, sosyal ve kültürel köklerinin yok edilmesine yönelecektir.

Fuhuşla aktif bir mücadelenin yolu, ekonomik ve kültürel yoksulluğun yok edilmesi için, herkese eşit iş ve eğitim olanaklarının yaratılması, fuhuşun ekonomik, sosyal ve kültürel temellerinin, bu meslekte çalışanlar başta olmak üzere tüm insanlara öğretilmesi, fuhuşu organize eden çetelere karşı amansız bir savaşın yürütülmesi,

bu meslekte çalışanlar için eğitim ve çalışma olanakları yaratarak normal bir hayata dönmelelerinin sağlanması, her alanda kadın ve erkekler arasında eşitliğin gerçekleşmesi ve dolayısıyla, çıkar ilişkileri yerine, cinselliğin, evliliğin temelini gerçek sevgi, karşılıklı saygı ve paylaşmanın aldığı, cinsel sömürünün önünün kesilmesinden geçer. Tüm bunlar, ancak işçi sınıfının devrimci iktidarı altındaki toplumsal dönüşümün, sömürü ve ayrılıkların ortadan kaldırılmasına yönelik sürdüğü sosyalizmde gerçekleşecektir.

Devrimci Saldırı Eylemi (Sorunları Ve Koşulları)

I.

Mart eyleminden bu yana Almanya ve Avusturya komünist partileri parti basınında sürdürülen tartışma, devrimci ve oportünist taktik arasındaki ayrımın kesin şekillendirilmesiyle karakterize olur. Ama bu şunu gerektirir; saldırı politikasının devrimci bakış açısı esasen, sadece oportünizm karşısında devrimci düşünüşün ölçüsü olarak, ilkesel sorun olarak ele alınmalıdır; ama bu politikanın tam içeriği, onda tarihsel-özgül olan, onun olasılıkları, koşulları, beklentileri ve tehlikeleri yeteri kadar analiz edilmiyorlar. Bu satırların görevi, saldırı politikasıyla bağlam içinde olan, henüz yeteri kadar açıklanmamış, ama oldukça güncel olan bazı sorunlara dikkat çekmektir.

Merkezciler ve komünist partisinin oportünistleri de, III. Enternasyonal politikasını teorik olarak darbencilik üzerine kurarken, daha önce ondan (darbecilikten -çn) tam kopmuştu iddiasında bulunuyorlar. Her eylem de, nihai zaferle sonuçlanmadığı için darbe gören bu Enternasyonal'i darbencilikle suçlayan itiraz (böyle karakterde olduğu müddetçe -çn) bizi ilgilendirmez. Buna karşın, Komünist Enternasyonal'in, gerçekten, devrimci mücadelenin biçimleri karşısında teorik tavrını değiştirip değiştirmediğini veya ne derece değiştirip değiştirmediğini, şayet bu söz konusuysa hangi dünya çapındaki durumun değişiminin bunu gerekli kıldığını araştırmak önemlidir.

Saldırı politikası tartışmasını takip edersek, bu soruna kısmen hiç değinilmediğini, kısmen de doyurucu cevap verilmediğini. Dikkatimizi çeken sorun gerçekten bütün Enternasyonal'in ülkelerini kapsamına alan dünya çapında yeni oluşmuş bir durumun komünist partilerinin yeni bir teorik tavrını zorunlu kılıyormuş, sanki başka uygun teorik kavrayışla değişik tarihsel bir dönemin önceliymiş gibi açıklanıyor. Bu tasavvur tehlikelidir ve yanıltır. Tehlikelidir, çünkü devrimci sürecin her yeni geçici durgunlaşması oportünizme parti içinde en tam pasiflik için neden ve teorik taban sunabilir. Yanıltır, çünkü komünist partisinin saldırı politikasıyla olan ilişkisini şemalaştırır. Devrimci proleter partilerinin varlığından bu yana, onların amacı, asla saldırı ve en ileri aktiflikten başka bir şeye göre değildir. Nasıl ki; teorik olarak, amaca göre, isteği sürekli saldırı ısrarı ise, pratikte komünist partisi hareket ve eylemini sadece bir görüş açısından yönlendirir; verili tarihsel durumun ve somut devrimci olanakların değerlendirilmesi (Tabii ki burada olasılıklardan, sınırların birbirleriyle belli katıksız nesnel ilişkinin statik oranı değil, tersine bütün öznel irade güçlerinin en azami seferber edilmesiyle dinamik olarak ulaşılabilir olasılıklar anlaşılmalıdır). Bu nedenle bir komünist partisi hiçbir zaman sadece saldırıya göre konumlanamazdı, konumlanamaz; onun taktik teçhizata aynı ölçüde, savunma da dahil olmalıdır. Devrimci süreç, tam da bu mücadele türlerinin birbirine dönüşümüdür.

Komünist kitle partilerinin oluşmasından bu yana Enternasyonal'in politikasının saldırı olması gerektiği anlayışı, esas itibarıyla, devrimci saldırının eski amacının gerçekleşmesi için yeni olanakların doğduğu doğru tespitinden başka bir şey değildir; yani bir anlayış, teorik olarak değil, bilakis sadece taktik soruna değiniyor. Kolayca devrimleştirilen kitle ordularının yerini burjuvazinin sınıf militarizminin almasından dolayı bu baskı örgütlerinin devrimci durumlar içinde çöküş umudunun yok olduğu ve bundan dolayı onlara karşı mücadelenin azami amaca uygun aktiflikle sürdürülmesi gerektiği temellendirilmesi, keza doğru bir saptamadır, ama sorunu yanlış koymaktadır. Devrimci komünistler için soru, parti eylemler yapmak zorunda mıdır, değil midir. Bu eylemler enerjik olarak mı, daha az enerjik olarak mı yürütülmelidir değildir. Sorun daha ziyade eylemin yığınların kendiliğindenciliğine olan ilişkisidir!

Burjuvazinin askeri sınıf örgütlerinin gerçekleştirilmiş inşasıyla devrimci gelişmenin engellenmesi, esasen, kitle orduları döneminde onların görece çözülebilirliğini oportünistler için, partinin azami aktifliğine karşı neden olduğu gibi, kendiliğindenci kitle eylemlerinin olasılık ve zorunluluğuna karşı keza bir kanıt olabilir. O zaman da parti, kitle ordularına karşı silahlı mücadeleye için silahlanmak zorundaydı ve onların çöküşü önceden kaderci olarak, kesin görülemezdi. Diğer taraftan bugünkü sınıf orduları, sadece, bileşimlerine göre değil, fonksiyonlarına göre böyledir ve kendiliğindenci kitle ayaklanmalarıyla silinip süpürülebilirler. (Varşova'ya karşı bolşevik ilerleme döneminde Macar karşı-devrimci sınıf ordusunun çözülmesinin açık işaretlerini düşünün). Ve kapitalizmin iktisadi çöküşü ve böylece büyük yığınların sefaleti sürekliliği zorunlu olarak güçlendiği için yığınların radikalleşmesinin kendiliğindenci kitle eylemlerine ve böylece devrimci durumlara dönüşeceği umudu "kiyetist mucizelere inanç" değil, bilakis sadece devrime olan kesin inançtır. Tabii ki, ekonomi ve ideoloji arasındaki eski ilişkinin hâlâ var olduğu, yani tarihsel materyalizmin yasalarının hâlâ geçerli olduğu koşuluyla.

Yoldaş Lukacs, Enternasyonal'in 6. sayısında sorunu şuna ... indiriyor; tarihsel materyalizmin sadece proletarya hakimiyeti çağı için değil de kapitalizmin çağı için geçerli olduğundan, yani tarihsel materyalizmin devrimci süreç dö-

neminde fonksiyon değişimine uğramak zorunda olması gerektiğinden hareketle soruyu şöyle koyuyor: "Ne zaman, nerede, hangi koşullarda ve ne dereceye kadar zorunluluk alanından özgürlük alanına bu sıçrama gerçekleşiyor?"

Bu soru, gerçekten oldukça günceldir. Çünkü, devrimin daha şimdiki aşamasında tarihsel materyalizmin fonksiyon değişimi başlarsa, yeni ekonomi ve ideoloji ilişkisi önemli bir değişime uğrarsa, tabii ki, Komünist Enternasyonal'in kendiliğindenci kitle eylemleri sorununa teorik tavrı da tamamen değişmek zorunda olacaktır.

Yoldaş Lukacs, yukarıda orijinal ve enteresan tespit edinmiş probleme, fonksiyon değişiminin söz konusu süreci başlatmıştır.

Kendiliğindenci eylemler (tabii ki komünist partisi tarafından uyandırılan ve yönetilen) yalnızca devrime götürmeyecektir sonucuna vararak cevaplandırıyor.

Ama bu görüş ve dahası bundan çıkartılan taktik sonuçlar, yeteri kadar temellendirilmemiş izlenimini veriyor. Kapitalizmin temel kategorilerinin fonksiyonel ilişkisi, proletaryanın burjuvaziyle olan ilişkisi öz itibarıyla hâlâ aynı olduğundan, proletarya baskı altında tutulduğundan ve makinanın kölesi olduğundan, evet, bu yöndeki eğilimler giderek daha da güçlendiğinden, söz konusu fonksiyon değişiminin neden bugün gündeme gelmesi teorik olarak, zor kavranılır. Değişen sadece, birbirlerine karşı olan güçlerinin nicel ve nitel kaymasıdır. Esas itibarıyla sınıf savaşımı, proletarya iktidarı ele geçirmediği müddetçe, fonksiyon değişimine uğramamıştır. Ama buna rağmen, tarihsel materyalizmin fonksiyon değişiminin -bir süreç olduğundan ve dolayısıyla başlangıcı kesin sınırlanamayacağından, bilakis tedrici geçiş olduğundan- başlamış olması teorik olarak düşünülebilir. Ama biz, pratik sınıf mücadelesi açısından bu olasılık sorunundan ziyade, bu sürecin, değişmiş tarihsel yasalara ve bundan dolayı "ekonomi ve ideoloji" sorununun yeni bir teorik kavranışına neden olup olamayacağı derecede bir büyümeye ulaşmış olmadığı, ilgilendirmektedir, ama şimdilik bu yönde hiç işaret yok.

Çünkü, örneğin, iktisadi çöküşün ilerlemesine rağmen proletaryada devrimci algılamının ilerlemesi, dış görünümü menşevizm olan engellemelere çarpması, yeni bir görüngü değildir. Çünkü değişimden beri proletarya, yeni gelişme

aşamalarına yeni örgüt biçimleriyle uymak zorunda ne kadar sıkça kaldıysa da, devamlı, eskimiş biçimlerin engelleyici etkisi yüzünden ideolojik bir krize girmiştir. Kendini devrimci ideolojide ifade etmese de durumu nesnel olarak devrimci olabilmesi yeni değildir ve bundan dolayı belirmiş olan fonksiyon değişimi sonucuna varmak için bir neden değildir. Fonksiyon değişimi, menşevizmin nüfuzunun ideolojik karşı etkisiyle yeterli derecede açıklanır. Bizzat, dünya savaşını patlak vermesinin nesnel olarak şüphesiz devrimci durumu esasen ve hatta bu savaşta görülen ekonominin çöküşü bile yığınlarda devrimci ideolojiyi zorlukla oluşturabildi, sosyal yurtseverliğin ideolojik krizinin aşılması böyle zordu. Ve, bizzat komünist partisi tarafından ilerletilse ve yönlendirilse de yığınların kendiliğindenciliğinin sürekli sadece, ilk hedefi amaçladığı ve onun elde edilmesiyle gerilediği görüngüsü de esas itibarıyla, bu kendiliğindenci kalkışmaların iktidarı ele geçirmeye kadar keskinleştirilmesi olasılığına karşı hiçbir şeyi kanıtlamaz. Çünkü, kapitalizm iktisadi olarak yozlaştıkça, devrim kaçınılması mümkün olmayan oldukça kendiliğindenci eylemlerde, niceliği devrimci iktidarı ele geçirme niteliğine dönüşene kadar güçlenecektir.

Öyleyse, tarihsel materyalizmin temel yasasının değişmiş olması için neden yoktur ve diğer taraftan baskı örgütünün ve partinin formel farklılığına rağmen devrimci gelişmenin özü aynı kalmıştır. Öyleyse dünya politik durumunun özünde, III. Enternasyonal tarafından yeni teorik bir tavır talep edebilecek kadar değişmemiştir. Bu, olmamıştır da. Çünkü saldırı politikası teorik değil, bilakis sadece katıksız taktik saldırı, dünya devriminin mevcut periyodunda olasıdır, dolayısıyla zorunludur-algılama olabilir. Tabii ki bu tarihsel tespit, şekli ve dogmatik, dolayısıyla antimarksist olmak istemiyorsa, Enternasyonal'in bütün mücadele alanlarını kapsamına alamaz, bilakis sadece, partiye, bir taraftan nesnel durumu, diğer taraftan da bu nesnel durumun gerçekleştirilmesini olanaklı kılan ve eylem için koşulların verili olduğu anı kapsayan alanlarda.

II.

Şimdi soruya gelelim; bir eylem için koşullar nelerdir? Bu sorunun ele alınışında da her iki taraf tartışmada şekilciliğe düşüyorlar. Oportü-

nizme eğilimli yoldaşlar, bilinçli veya bilinçsiz olarak, esasen “nihai zafer” kazanmadığı müddetçe eylemi yadsıyorlar. Ama bunun karşısında, kaçınılmazlığa, dolayısıyla yenilginin devrimcilerine dikkati çeken yoldaşlar, her eylem devrimi teşvik edişini ve bunun için koşul nedir sorusunu “üvey evlat gibi” ele alıyorlar.

“Komünizm”in 15/16. sayısında (Sf. 480) yoldaş Revai şöyle yazıyor: “Ya Mart eylemi bir ‘Bakunist darbe’dir, dolayısıyla bir çözülme işaretidir, dolayısıyla parti, nesnel olarak kurtarılamaz. Çünkü devrimci bir parti için maddi temel yok olmuştur, ama ya da parti, ‘kurtarıla’bilir. Bu durumda Mart yenilgisi ‘çözülme işareti’ değildir, Mart eylemi ‘Bakunist darbe’ de değildir. Ya (böyle) ya (öyle)”. Bu tespit, kitle partisi eylemi ve darbe kavramlarını birbirinden ayırdığı derecede -çünkü devrimci kitle partisi sadece kabarmanın ve güçlü akışın ürünü, buna karşın darbe az sayıda devrimcinin yığınları kazanma olasılığına umutsuzluğun ifadesi olarak sadece devrimin akamete uğratılmasının ürünü olabilir- tabii ki doğrudur. Ama ya böyle ya öyle ile cevaplayan sorunun bizzat kendisi oldukça doktriner konmuştur.

Kitle eyleminin asla darbe olarak tanımlanamayacağı sorunu değil, bilakis bu eylemin hiçbir zaman devrimci gelişme üzerinde engelleyici etkide bulunabileceği sorunu en önemli sorun değildir. Ama sorun böyle konursa, o zaman yoldaş Revai'nin anlayışına karşı gelinmelidir. Çünkü, devrimci parti tarafından girildiğinden dolayı her eylemin zorunlu olarak devrimci etkide bulunması gerektiği savı, proletaryada tehlikeli hayallere neden olabilir ve eski revizyonist cümlelerin zıddına keza antimarksist bir dönüşümü anlamına gelebilir: “Hareket hiçbir şey, nihai sonuç her şey”.

Oportünizme karşı mücadelede yoldaşların kolayca bir eylem fetişizmine kayabilmeleri anlaşılır. Ama muhtemelen Komünist Enternasyonal'in III. Kongresi partide oportünizmi nihai olarak tasfiye edeceği için, tartışma daha şimdiden eylemin devrimci etkisi için koşulların bu sorununun araştırılması üzerine yoğunlaştırılmalıdır, yoğunlaştırılmak zorundadır.

Öznel yanıyla ilgili olarak, devrimin süreci, proletaryanın bilinçlenmesinden ibarettir. Devrimci idrak, proletaryanın, hakim sınıfın direncini kırmak için nicel ve nitel yeterli olan bir kısmını kapsamışsa, bu büyüme (tabii ki komü-

nist partinin önderliğinde) iktidarı ele geçirmeye dönüşür. Sonuncusu sadece bir bilinçlenme süreci sorunudur.

Öyleyse, bir eylem devrimi ne zaman teşvik eder sorunu, sadece, bu eylem bu idrak sürecini teşvik ediyor mu veya engelliyor mu sorunudur. Sonuncusu (idrak süreci-çn) sadece, dış işaretleriyle (belirtileriyle-çn) algılanabilir. Partinin nicel büyümesi, artırılmış vurucu güç, nitel büyüme, disiplinin, tecrübe kompleksinin artırılışı, örgüt sorunlarının açıklığa kavuşturulması, parti ve sınıf arasındaki iç ilişki, partiye ait olmayan büyük yığınların radikalleştirilmesi -bilinçlenme sürecinin bu emarelerinden, ister aynı zamanda veya sırayla, aynı yönde veya birbiriyle çelişkili görünsünler- sadece ve sadece devrimin büyümesi görülür.

Yani eylem idrak sürecini, yani devrimci gelişmeyi teşvik etmeliyse, onun sonucu nihai olarak -devrim zafer veya yenilgi ile sonuçlanmış olsun, kitle partileri veya küçük gruplar tarafından yürütülmüş olsun- kendini böylesi emarelerin açığa çıkmasında göstermelidir. Yenilgiden sonra nicel veya bizzat nitel zayıflama (örneğin parti disiplininin gevşemesi) ortaya çıksa da, bu hasarlar, yerini, nihai olarak idrak sürecinin teşvikine bırakmak zorundadır, yani kendini yeni daha güçlü büyüme emarelerinde göstermelidir. Sürecin kendisi diyalektik olduğu için bu emareler de, birbirlerinin yerini alacaklardır, birbirlerini tamamlayacaklardır, ama bir bütün olarak inişli-çıkışlı artacaklardır. Öyleyse eylem, bu etkiyi ne ile sağlayabilir? Eylem, ister yığınların kendiliğindenci ve kendiliğindenci-gerçekleştirilmemiş kalkışması olsun, isterse o, partinin yalıtılmış bir hareketi veya nihayet bu her iki türün kaynaşması olsun, bilinçli veya bilinçsiz bir düşüncenin gerçekleştirilmesidir, soyut bir tasavvurun somutlaştırılmasıdır. Eylemin kriterini tehlike değil, bilakis, yığınları, o zamana kadar sadece düşüncede var olmuş olan yolda harekete geçirmek oluşturmaktadır. Böylece eylem, ajitasyonun zorunlu bütünlemesi olur. Ajitasyon, olasılıkları bilince çıkartır ve teorik olarak tanımlarken, eylem, onu gerçekleştiren ve fiilen kanıtlayandır.

Ajitasyon, proletaryada, nesnel devrimci duruma tekabül eden potansiyel (gizli var olan -çn) devrimci enerjiyi geliştirir, ama eylem, tam bilinçlenmenin iç engelleri, yani tasavvur edilenin imkânsızlığı karşısında korku -bu, tasavvur edi-

lenin kısmen gerçekleşmesiyle kaybolurken, gizli enerjiyi kinetik (hareketi -çn) enerjiye dönüştürmek ve onu devrimci yönde harekete geçirmek zorundadır. Eylem bunda ne zaman başarılı olabilir ve olmalıdır sorusunun cevabı sadece şöyle olabilir: Parti eylemi sınıf bilinçli proletarya tarafından kendi eylemi olarak hissedildiğinde.

Ama bu amacın ulaşılmasında, doğrusu birbirinden zor ayrıştırılan iki yol göstermektedir: Ya eylem, kendiliğindenci olarak kitleden kaynaklanarak doğar; bu durumda parti onu, azami keskinleşmeye ve açıklığa doğru ilerletir veya o, partinin bir eylemidir; bu durumda eylem, derhal, sınıf içinde ideolojik olarak kök salabilenlidir. Bu, gerçekten devrimci ve dolayısıyla bizzat yenilgilerinde de yenilemez eylemin kriteridir. Onun kökleri, daha başlangıçtan önce ve hemen sonra proletarya içinde birleşmelidir, önderliği, başlangıçtan önce ve hemen sonra komünist partinin elinde olmalıdır.

İlk durumu ele alalım: parti, kendiliğindenci kitle eylemlerine önderlik ediyorsa, görevi, bu eylemleri şiddetlendirmektir. Parti, sadece mücadeleden sınışarın dinamik güçler dengesinin tahminine göre elde edilebilir olanı amaç edinmemelidir, bilakis müteakip, ileriye yönelik eylemin amaçlarını hemen dile getirmelidir. Bundan dolayı böylesi her bir eylem, az çok, partinin yenilgisiyle sonuçlanacaktır. Ama eylemin amacı ulaşılmaz, ama proletarya tarafından anlaşılır ise, parti, kitleden önde, ama ondan kopuk değilse, eylemin yapısı, sağlam ve düşünsel ve örgütsel çatlaklık değilse, işte ancak ve ancak bundan sonra bu yenilgi -o anda parti için ne anlamda zorunlu olursa olsun nihai olarak, proletaryanın devrimci isteğini artıracaktır ve böylece bir zaferi temsil edecektir. Ancak ve ancak bundan sonra partinin kendisi ve sınıf arasındaki bağı daha sağlam bağlayacak, partiye dayatılan illegalite nitel olarak güçlenecek, artan iktisadi ve siyasi baskı yığınları radikalleştirecektir. Böylesi yenilgilerden korkmak oportünizmdir, böylesi yenilgilerden kaçınabilme umudu, bir ütopyadır.

Anlatılan ilk durumda -parti önderliğinde kendiliğindenci kitle hareketleri- kendiliğindencilik durumu, partinin sınıf içinde kök salmışlığı için belli bir garantidir. Şimdi, ikinci durum sorunu cevaplandırılmalı: Nesnel devrimci duruma rağmen yığınların kendiliğindenciligi gerçek-

leşmezse, partinin görevi nedir? Ve bu durum esasen, ne ölçüde düşünülebilir?

Bir şey tespit edilmelidir; şayet -yukarıda açıkladığımız gibi aksini kabul etmemiz için bir neden yok- iktisat ve ideoloji arasındaki şimdiki kadarki ilişki esas itibarıyla var olmaya devam ederse, sonuç itibarıyla her gerçek devrimci durum, yığınların artırılmış kendiliğindenciliğine ve aktivitesine dönüşmelidir. Bu, hiç gerçekleşmiyorsa, o zaman, ister istemez -şayet kafamızı kuma sokmak politikası gütmek istemiyorsak- her türlü radikalleşmenin hiç olmamasından durumun gerçekte devrimci olmadığı veya daha doğrusu proletaryanın büyük kitlesi tarafından henüz böyle algılanmadığı sonucunu çıkartmak zorundayız.

Tabii ki bu, her devrimci durum kendini derhal devrimci ideolojide ifade edecektir anlamına gelmemelidir. Tam da menşevizmin, bahsedilen geciktirici ideolojik nüfuzu -örgüt biçimleri yığınları ne kadar çok kapsamına alırsa, etkisi de o derece büyük olur- kendiliğindenciliğin büyümesini engellemenin nedeni olur. Bu durumda partinin yalıtılmış bir eylemi, kendiliğindenciliğin yerini almak için değil, bilakis bu engellemenin aşılmasıyla kendiliğindenciliği oluşturmak için gerçekleştirilebilir.

Ama bu durumda eylemin başlangıç döneminde kendiliğindencilik kendini göstermediği, bundan dolayı hedef belirleme ve sloganlar için kriter olmadığı ve parti için, sınıftan kopma veya onun içinde kök salmama tehlikesi baş göstereceği için, böylesi bir yalıtılmış eylemden önce mevcut durumun tam bir analizi gereklidir. Her şeyden önce -kendiliğindencilik henüz yoksa da- bunun için emareler proletaryada görülebilir olmalıdır. Tam da menşevizm vasıtasıyla devrimci ideolojinin engelleme derecesi hesaplanamaz olduğu için devrimci durumun tahmini asla, sadece nesnel teorik-iktisadi bakış açılarına göre değil, bilakis yığınların gerçekleşmiş radikalleşmesinin gerçek mevcut öznel emarelerine göre de yapılmalıdır.

Ama radikalleşmenin bu emaresi de tam araştırılmalıdır.

Çünkü komünist partisi ne olmak zorundaysa, daima o olmalıdır; yani bütün proletaryanın devrimci seçkini. Öyleyse sadece partinin radikalleşmesi onun eylem için iradesi eylem için yeterli bir önkoşul olabilir. Ama parti, genel

anlamda, zamansal ve yerel durumların belirlemesinden dolayı, bütün proletaryanın bu ideal temsilcisi değildir. Burjuvazinin siyasi ve iktisadi baskısı proletaryanın bütün kesimlerini aynı zamanda ve aynı derecede yoksullaştırmadığından sınıfın öncüsü de her zaman, esasen belli iktisadi bölgelerde ikamet ederler ve belki, tam da devrimcileşmiş işçi tabakalarının mensuplarını kapsamına alır. Bu görüngü kaçınılmazdır, bundan dolayı da her türlü değerlendirmenin ötesindedir. Ama buna rağmen bu görüngü, partinin devrimci iradesinin tahmininde dikkate alınmalıdır. Çünkü, partinin, önce yalıtılmış eyleminin proletaryada kök salabilmesi için, onun amaçları...bundan dolayı parti, sadece üyelerinin iradesinden hareketle, onların radikalizminden hüsrana uğrayarak kendi amaçlarını yığınların amaçlarıyla karıştırmaktan kaçınılmazdır. Parti, bu durumu dikkate almazsa, her türlü eylemlerde, kolayca sınıftan kopabilir; kendiliğindenciliği uyandırmada ise başarılı olmaz.

Nihayet, yığınların kendiliğindenciliğinin biçimleri bugün onları (yığınları -çn) çevreleyen menşevik kitle örgütlerinin biçimlerine uymuş oldukları ve bundan dolayı dışsal olarak değişmiş olmaları gerektiği dikkate alınmalıdır. Katıksız kendiliğindencilik, devrimci itici güçlerin orijinal, biçimsiz kışkırtması sürekli daha çok kaybolmalı ve örgüt sağlamlığıyla tutulmuş, yığınların devrimci olmayan biçimlere preslenmiş bir hareketine yerini bırakmalıdır. Dolayısıyla partinin, kendiliğindencilik sorunuyla olan ilişkisi de değişmelidir. Sonuncusu (kendiliğindencilik-çn) örgütler içinde uyandırılmalı, buna karşın örgütler dışında yürütülmelidir. Yoldaş Lukacs'ın, bu cinsten kendiliğindencilik, örgütlerin ve önderlerinin müsaade ettiklerinden öteye ilerletilemez (biçimdeki) korkusu, temelsizdir. Bu örgütlerin yığınlar ile bağları, tabii ki, kapsamlıdır ve güçlüdür, ama sadece gerçek ve kurudur. Çünkü şayet, bundan dolayı komünist partisi, eylemini, kendiliğindenciliğin bu değişmiş biçimi üzerine kurarsa, o örgütlerin her "eylemi"ni gerçek devrimci eylemlere dönüştürürse, böylece kitle aktivitesinin en büyük engelini, menşevik örgütleri proletaryadan yalıtır.

Bu, eylemin temel koşullarından bazılarıdır. Şimdi, bu koşullar olmadığı halde, parti, belli zorunluluklardan dolayı eyleme zorlanırsa ne yapılmalıdır sorusuna gelelim. Bu provokasyon sorunudur.

Marks'a dayanarak, parti provokasyonlardan kaçınmamalıdır (gibi) genel açıklama yapan yoldaşlar, Marksizmin en temel ilkesi karşısında -soyut geçerli, mutlak gerçek tarihsel yasalar yoktur- suç işliyorlar. Provokasyon sorunu da somut-tarihseldir ve devrimci strateji açısından ele alınmalıdır.

Hörsing'in provokasyonu gibi durumlar, önceden görülmeyen durumlar olarak görülmemelidir. Proletaryanın büyük yığınları devrimci dalganın kapsamına ne kadar çok girerlerse, yeni bir büyümenin işaretleri kendilerini ne kadar çok gösterirlerse, eylemi, çok vakitsiz, bütün olasılıklarının azami ölçüsünü henüz içermeyen vuruşa sebebiyet vermek için bilinçli provokasyon ve en azından eyleme zorlamayı görme olanağını karşı devrime daha çok verir. Tam da bundan dolayı "en yüksek ilke", provokasyonu kabul etmek olamaz. Burada, esas itibarıyla, en yüksek bir ilke varsa, o da, devrimci maksada uygunluğun görüş açısidir. Ve bu görüş açısı da, provokasyonu mümkün olduğunca reddetmeyi gerekli kılar.

Sadece iki durumda mutlak kabul gereklidir:

1. Provokasyon, sadece, partiye ve böylece dolaylı olarak sınıfa değil, bilakis ona doğrudan saldırıyorsa, yani partiye vuruş, proletarya tarafından kendine vuruş olarak algılanıyorsa. Bu durumda -esasen, parti ve sınıfın bir bütünlük olarak birbirine karıştığı eylemlerde olduğu gibi- yenilgi de kendini devrimci niteliğin yükselmesinde ifade eder.

2. Provokasyon, partinin varlığını tehdit ederse. Bu durumda parti, yığınlar tarafından terk edilse de ve böylece onun savunması umutsuzluk mücadelesinin damgasını taşısa da, mücadeleyi kabul etmek zorundadır.

Ama provokasyonun bu iki ölçüsü verili değilse ve eylemin, yukarıda belirtilen koşulları da yoksa, 'devrimci onur'un ki de olsa, hiçbir görüş açısı, partiyi mücadeleye itmemelidir. Komünist partisinin en yüksek onuru, her durumda devrimi, nesnel olası olduğunca ilerletmektir. Kahramanlık ve fedakarlık, devrimci bir partinin zorunlu nitelikleridir. Ama bu niteliklerin, sınıf ve öncü ilişkisini daha içsel şekillendirebilmele-ri için proletarya, partinin bu fedakarlığında, bu kahramanlıkta kendininkini görmek zorundadır.

Provokasyon sorunu bizi nihayet son önemli bir probleme götürüyor; bu, eylemin amacına ve

dolayısıyla koşuluna değinen problemdir; eylem vasıtasıyla, henüz mevcut olmayan nesnel devrimci durumu yaratma olasılığı.

Devrimin gelişmesi, sadece, kapitalizmin, yani nesnel durumun temel faktörünün çürümesinin mekanik bir değiştirilmesi ve sadece bunun sonucu olarak proletaryanın öznel güçlerinin artışı olsaydı, eylem ile, yani irade güçlerinin hareketle geçirilmesiyle nesnel durumu etkilemek istemek bir hayal olurdu. Ve oportünistler de, haklı olarak, "karşıdevrimi kışkırtma"mayı tavsiye ederlerdi. Esasen, safi nesnel devrimci durum yoktur. Bu durum, öznel olan, proletaryanın iradesi onu değiştirmek için en azından saklı olarak var olduğundan dolayı devrimci olarak karakterize ediliyor, kendi sıçramalı değişimi için özü kendi içinde taşıdığından dolayı öyle kabul ediliyor. Bundan dolayı, durumun nesnelliği, öznelliğine bağlı olduğu gibi, öznelliği ve nesnelliğine bağlı. Bu nedenle onlar, birbirlerini etkiliyorlar ve diyalektik karşılıklı etkilenme içinde keskinleşiyorlar. Nasıl ki, kapitalist çöküş kavramı anlamını, ancak, ona neden (çöküşe neden -çn) olan proletaryanın iradesiyle alıyorsa, nasıl ki, nesnel krizin, iktisadi düzenin şekillenmesinin, üretimin engellenmesinin devrimci işçi hareketinin sadece nedeni değil, aynı zamanda sonucu olduğunu her gün görüyorsak eylem de, bu sürecin bir parçası olarak, kapitalizmin nesnel zorluklarını güçlendirmelidir ve böylece devrimci durumlara sebebiyet vermeli- dir. -Ama sadece bir durumda; yani o (devrimci durum -çn) gerçekten o sürecin zorunlu organik bir kısmıysa, yani yukarıda analiz edilen ön koşullar var iseler.

Bu ön koşullar olmaksızın parti, sadece ve sadece, karşıdevrimi kışkırtmak amacıyla eylem yaparsa, bu, devrimin diyalektik sürecinde zorunlu olarak temellendirilen 'provokasyon olmaz ve devrimin muhtemel yenilgisi, sadece, karşıdevrimin, devrimci güçlerin gerçek artırılı-şına tekabül eden artırılışına (ve böylece iç zayıflama) değil, bilakis sadece, partinin nesnel gelişme dirençlerinin yükseltilmesine, yani devrimci hareketin kösteklenmesine neden olur.

Tabii ki, sürekli yeniden devrimcileştirilen etki- siyle kapitalizmin devasa krizi içinde devrimin böyle gerçekten bir gerilemesi, partinin nihai ölümü anlamına gelmeyeceği, yani bu durumda da eski toplumsal itici güçlerin hareketi ve böylece partiyi de yeniden canlandıracağı, tabii ki,

sadece bundan dolayı partinin taktiğinin bu durumda tehlikeli ve yanlış olmayacağı anlamına gelmez.

Devrimci gelişmeyi, kendi öznel güçlerini harekete geçirerek teşvik etmek, partinin temel görevi olması için muhtemel yanlış taktiğe rağmen, (bu taktiği) takip eden devrimin yeniden canlanması, bu taktik için bir kanıt olamaz. Öyleyse saldırı politikası, devrimci gelişme aşamasından kaynaklanan taktik bir problemin çözümüdür. O, devrimci sürecin organik bir bölümüdür ve bundan dolayı, soyut şemalara göre değil, bilakis sadece somut tarihsel koşullara göre değerlendirilir. Bütün öznel güçlerin devrimci bir amaca azami konsantrasyonu olarak saldırı politikası, bu konsantrasyonun yönüne göre devrimci gelişmeyi belirleyici teşvik edilebilir, ama belirleyici köstekleyebilir de. Bunun ölçüsü, eylemin soyut kavramında mevcut değildir, bilakis sadece onun somutluğunda, onun

tarihsel-özümlü koşullarında ve ön koşullarında mevcuttur. Saldırı politikası bunun üzerine, verili durumun taktik problemine uyumlu -ve böylece nesnel mevcut durumun zorunlu öznel tamamlanması- olarak inşa edilirse, o, dünya proletaryasının ideolojik krizini çözmeye en yüksek derecede uygun olur. O, soyut-teorik olarak kavranırsa, ideolojiye, henüz nedeni olmayan etkilenmede bulunur veya...

Bu sorunda karara varmak ve devrimci saldırı eyleminin tam özünü tespit etmek, Komünist Enternasyonal'in bugünlerde toplanan 3. Dünya Kongresi'nin temel görevlerinden birisi olacaktır.

O zaman III. Enternasyonal, gelen zor, karara doğru keskinleşen devasa mücadelelere doğru sakin ve zaferden emin ilerleyebilir.

****Komünist Enternasyonal'in Güneydoğu Avrupa ülkeleri için dergisi, Sayı 21/22, Sf. 693-703, 15 Haziran 1921.***